

od leta
1895

PLANINSKI vestnik

Revija za ljubitelje gora
glasilo Planinske zveze Slovenije

103. letnik
April 2003

4

Vezne poti

Intervju: Vlasto Kopač

cena 700 SIT

Gorska pravljica
in pripovedka

Breginj
in Kobariški Stol

V hribe
po škotsko

L A H K I H N O G N A O K R O G

Ko skopni sneg, je čas, da se preobujemo. Pohodniški čevlji serije Softline so namenjeni tistim, ki prisegajo na lahkotnost. Tehtajo namreč manj kot 500 gramov, pri čemer pa imamo na nogah trpežne, udobne čevlje - vodoodporne zaradi membrane gore-tex in z dobrim oprijemom podplata vibram.

Karavanški greben je za uvajanje v letno sezono ravno pravšnji. Hitro se otrese snega in naskočimo ga lahko takorekoč kjerkoli - nikjer se nam posebej ne postavlja po robu. Postreže z razgibano, a ne preveč zahtevno hojo, ter seveda s širnimi razgledi.

Softline
von Meindl

zunanji material: velur s corduro
notranjost: membrana gore-tex®
ležišče noge: vložek Air-Active®
podplata: vibram®

Bridgedale

**NI DOBRIH ČEVLJEV
BREZ DOBRIH NOGAVIC**

Da značilnosti čevljev z membrano gore-tex® (vodo-odpornost/odvajanje vlage) kar najbolj pridejo do izraza, je pomembno obuti ustrezne nogavice. Priporočamo naslednje modele tehničnih nogavic blagovne znamke Bridgedale:

- LIGHT HIKER
- A.T. LEISURE
- GTX TRAIL
- WOMEN 'S ACTIVE

SOFTLINE LADY

Pohodniški čevlji za lažje ture in trekinge tudi v slabem vremenu, prilagojeni ženski nogi.

SOFTLINE LITE

Zelo lahki pohodniški čevlji za lažje ture in trekinge tudi v slabem vremenu.

**NOVOST!
NAPRODAJ V MAJU.**

PRODAJNA MESTA V SLOVENIJI

Ljubljana: POHODNIK
TOMAS SPORT / City Park / Čopova / Mestni trg
HERVIS / Vič / City Park
E-M ŠPORT / Rudnik
ANNAPURNA WAY

Kamnik: E-M ŠPORT

Kranj: E-M ŠPORT

HERVIS

Bled: KOALA SPORT

Kranjska Gora: KEJŽAR

Nova Gorica: E-M ŠPORT

Novo mesto: ALP SPORT

Trbovlje: BOGO ŠPORT

Celje: HERVIS

Športne nogavice Bridgedale so naprodaj v večini športnih trgovin.

Ekskluzivni zastopnik in distributer blagovne znamke

MEINDL v Sloveniji je podjetje

LOGOS TREND, d. o. o.

tel.: 01 / 83 11 665

logos.trend@k2.net

VSI MODELI OBUTVE MEINDL IN NOGAVIC BRIDGEDALE ODSLEJ TUDI NA INTERNETU!

www.logos-trend.si

TREKINGI 2003

V letu 2003 organiziramo:

- v sodelovanju z ruskimi vodniki v času prvomajskih praznikov (24.4.– 2.5.) vzpon na Elbrus (5643 m)
- v juniju 3-tedenski trekking po Tibetu Kathmandu-Lhasa z okolico, 5-dnevni trekking Ganden-Samya in 3-dnevni trekking pod najvišjo goro sveta, Mt. Everestom (Tingri-Rongbuk)
- vzpon na Kilimanjaro, najvišji vrh črne celine v mesecu decembru

Prijave in informacije 041-614-203,
Dušan Weber

Več o trekingih si lahko ogledate
na internet straneh www.dumo.si

Potrebujete oblačila za udobno preživljanje prostega časa v gorah ali kar tako v naravi?

Iz lastne proizvodnje vam lahko ponudimo:

- pohodne hlače iz materialov Schoeller
- jopiče in brezrokavnike iz windstop materialov in velurja
- aktivno in termo perilo
- dodatke, ki jih potrebuje vsak planinec

Vse to, pa tudi drugo gorniško, planinsko in trekking opremo, si lahko izberete v naši specializirani trgovini, kjer vam bomo tudi s strokovnim svetovanjem pomagali pri odločitvi !

On-Line d.o.o.

Breznica 1, 4274 Žirovnica

TeleFon: 04 5805 740 Fax: 04 5805 741

E- pošta : on-line@s5.net

Na turo?

OBLAČILA ZA V GORE

www.vrh-sp.si

TEL.: 04 57 42 777

V naslednjih številkah:

**50 let vzpona na Everest
in Nanga Parbat**

Po hribih vštric s pomladjo

Korzika, doživeta na novo

Säuleck

Elbrus

Beli potok

V marčevsko številko Planinskega vestnika, se nam je prikradla napaka. Avtor prispevka o Tinetu Orlu je Jože Četina in ne Šetina, kot smo zapisali. Za napako se opravičujemo.

Uredništvo Planinskega vestnika

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Glasilo Planinske zveze Slovenije
ISSN 0350-4344
Izhaja enkrat na mesec, julija kot dvojnja številka.
Planinski vestnik objavlja izvorne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvoržakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
tel. 01 4345686
faks 01 4345691
e-pošta: pv@pzs.si
<http://www.planinski-vestnik.com>

Vladimir Habjan (glavni in odgovorni urednik)

UREDNIŠKI ODBOR:

Marjan Bradeško, Marjeta Keršič – Svetel, **Igor Maher, Andrej Mašera, Mateja Pate, Emil Pevec** (tehnični urednik), **Andrej Stritar** (namestnik gl. in odgovornega urednika), **Tone Škarja, Adi Vidmajer**

LEKTORIRANJE: Katarina Minatti, Tinka Kos, Mojca Voljkar

ZASNOVA IN OBLIKOVANJE: Kojetaj, d.o.o.

PRIPRAVA ZA TISK:

Studio CTP, d.o.o.

TISK:

DELO tiskarna, d.d.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošljajte natisnjene in po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri A banki, d. d., Ljubljana. Naročnina: 6000 SIT, 50 EUR za tujino, posamezna številka 700 SIT. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova s tiskanimi črkami navedite tudi stari naslov. Upoštevanje samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez soglasja izdajatelja ni dovoljeno. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, pozemanja ali delnega objavljanja nenaravnih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Naslovnica: Velika planina (foto: Borut Peršolja)

Pozabljeni Abraham

Piše: **Andrej Stritar**

Božiček mi je letos prinesel knjigo Najlepsi trekinci sveta (Top Treks of the World), pravo stvar za sanjarjenje. Manj kot dva večera sem porabil, da sem "pogoltnil" slike in opise in si še razširil svoj seznam potepuških želja. Taka dolga označena pot, kot je trekking, je namreč najbolj praktičen način za potepanje daleč od doma. Sedaj me vleče v Turčijo na Likijsko pot, pa v Namibijo skozi neko suho sotesko, v Maroko čez Atlas, v Čile pod Torres de Paine ali pa skozi Tasmansko divjino. V knjigi so poskušali biti "pošteni" in so opise poti razporedili enakomerno po vseh celinah. Evropo zastopajo pirenejska Haute Route, Haute Route med Zermattom in Chamonixom, Alta Via v Dolomitih in GR20 na Korziki. Zanimiv izbor; vsaka od teh poti je vredna opisa, vsaka si zasluži, da o njej prebirajo potepuhi vseh dežel in si jo kdaj izberejo za svoj cilj.

Toda, ali nimamo nekaj takega tudi pri nas? Ali nimamo celo prve markirane trekinške poti v Evropi? Zakaj se nanjo nihče ne spomni? Saj razumemo svetovljanskega avtorja zgoraj navedene knjige, da najverjetneje ne ve ničesar o naši Slovenski planinski poti, kaj šele, da bi se mu zdelo vredna vključitve v njegov izbor. Toda, roko na srce, ali je GR20 na Korziki mogoče kaj

boljša od naše SPP? Ali pa pirenejska Haute Route? Ne, je bolj znani sta, saj tja hodi več ljudi in tako se o tem več govori.

Celo doma je naša Slovenska planinska pot prava sirota, pa čeprav je bila prva v Evropi! Nihče se ne spomni nanjo, čeprav bo letos dopolnila 50 let. Kar naprej slavimo nekakšne obletnice ustanovitve društev, zvez in ne vem česa še, pri tem pa pozabimo na tako zanimivo in koristno obletnico, s katero bi se lahko hvalili na vse strani! Ponižno se oprimumo raznih predlogov, ki nam jih ponudijo iz tujine kot nekaj popolnoma novega (v mislih imam Vio Alpino), namesto da bi raje ponosno dovolili, da se tujci pridejo k nam učiti. Zdi se mi, da smo SPP tudi Slovencem včasih znali bolje predstaviti. Spomnim se, kako sem kot najstnik, ko še nisem smel sam v hribe, prebiral in sanjaril o transverzali, si kupil dnevnik in začel zbirati žige. Danes pa le redko kje slišim zanjo ali kaj preberem o njej. Le kako naj najstniki in njihovi starši sploh kaj izvejo o tem?

Dobro bi bilo, če bi se vodilni pri PZS, planinska društva, kočje ob poti in turistična društva malo zamislili in kaj naredili za oživitev tega zaklada, ki ga imamo. Prepričan sem, da bi ga lahko z velikim pridom izkoristili za spodbujanje planinstva in zdravega življenja Slovencev ter za večjo prepoznavnost Slovenije med tujci.

Le če bomo svoje bogastvo znali ceniti in primerno predstavljati mi sami, se bo svetovljanskim tujcem v prihodnje zdelo vredno uvrstiti naše poti med najlepše trekinge sveta.

4–15

AKTUALNA TEMA

Vezne poti (4)

Ko te izbrana pot vodi kar sama

Petdeset let Slovenske planinske poti (1953–2003) (8)

“Gore so lepota, najčistejša lepota.”
(Ivan Šumljak)

Idrijsko–cerkljanska planinska pot (13)

V graparskem kraljestvu

Marjan Bradeško, str. 4
Alenka Veber, str. 8
Dario Cortese, str. 13

16–20

PLANINSTVO

Gorska pravljica in pripovedka (16)

O na novo odkritem starem žanru gorniške literature

Novi bivak na grebenu Stola nad Breginjem (21)

Še ena postojanka v naših gorah

Irena Cerar Drašler, str. 16
Miha Kajzelj, str. 21

21–39

PLANINSTVO

Breginj in Kobariški Stol (24)

Kjer Slovenija seže najbolj na zahod

Zelene gore pod oblačnim nebom (28)

V hribe po škotsko

Pravljična samota nad Logarsko dolino (34)

Iz Logarskega kota čez Zabrožnico na Okrešelj

Na Fronto (36)

Oživiljen spomin na oktober 1917 ob Soči

Jožica Kranjc, str. 24
Andrej Stritar, str. 28
Manja Rajh, str. 34
Dušan Škodič, str. 36

IZLET

27

Kobariški Stol

NAŠA SMER

56–58

Vedno magična Paklenica

NOVICE IZ VERTIKALE

59–60

Čestitka Francija Ekarja Mrzle Alpe

Zahtevni vzponi v slovenskih stenah

40–45

INTERVJU

Vlasto Kopač (40)

Pogovor s častnim predsednikom PZS ob bližnji 90–letnici

Za današnje pojme so smeri, ki smo jih mi plezali, čisto lahke. Ampak – vsaka stvar ima svoj razvoj. Za tiste čase so bili naši vzponi kar resna stvar. Plezal si pač, kar si zmožel.

Marjeta Keršič - Svetel

46–48

ŽIVLJENJE GORA

Narcise na Šmarni gori (46)

Priseljenke ne sodijo v našo naravo

Pomlad nas vsako leto razveseli s toplimi sončnimi žarki in predvsem z mladim zelenjem ter množico pisanih cvetov. Med prvimi nas na vrtovih, v parkih in v naravi pozdravijo narcise.

Majda Kovačič

49–55

ALPINIZEM

Zgodbe iz življenja oprimkov (49)

O nastanku in geomorfologiji stenskih reliefnih oblik

Dolga doba (52)

O prvi ponovitvi smeri Kačja slina v Loški steni

Ujetih pet minut (55)

Siula Grande med kandidati za zlati cepin 2003

Andrej Grmovšek, str. 49

Matej Mejovšek, str. 52

Pavle Kozjek, str. 55

PLANINSKA LITERATURA

61–62

Priročnik za turne smučarje
Vodnik za turne smučarje
Trajajoče ledene sanje

NOVICE IN OBVESTILA

63–64

Franci Ekar sprejel Erwana Fouereja
Nagrada našemu dokumentarcu

Vezne poti

Ko te izbrana pot vodi kar sama

Besedilo in Fotografije: Marjan Bradeško

*Jalovec s Slemenove Špice
(foto: Alenka Veber)*

»Transverzanci!« V mojih mladostnih gorniških letih je bila ta beseda skoraj žaljivka. Vendar po krivici, kajti vezne poti, imenovane tudi transverzale, pohodniške poti ali pešpoti, niso samo za neutrudno zbiranje žigov, kot so takrat pač videle mlade oči. Vezne poti so veliko več – pravzaprav so lahko naravnost imenitne. Kajti izziv slediti poti, ki je bila načrtno zarisana tako, da ne obide pomembnega vrha, kulturno-zgodovinske, naravne ali kake druge znamenitosti, je lahko enako močan kot raziskovanje novega. Saj konec koncev tudi markirane in še dodatno označene vezne poti popotnika ne vodijo povsem slepo. Kot je vedno v naravi, mora biti oko budno, da ne zaide s poti ali ne zgreši česa lepega, neponovljivega ob njej.

Nastanek veznih poti

Kdo in kdaj se je spomnil in začrtal vezne poti? Pravzaprav začetki segajo daleč nazaj v človeško zgodovino, ko so trgovci ali vojaki označevali svoje poti in postavljali miljne kamne. Iz povsem drugih nagibov – verskih – so se rodile romarske poti, označene z verskimi znamenji (npr. kapelice). Svojevrstna vezna pot je tudi krščanski križev pot, označen s štirinajstimi postajami v spomin na Kristusovo trpljenje. In takih primerov bi bržčas našli še mnogo. Ko pa je človek začel zahajati v naravo s povsem drugimi nameni, zato, da bi v njej preprosto bil, so se rodile vezne poti, kot jih poznamo v današnjem času. Ne le poti na vrh ali do koč, pač pa nanizani odseki poti, po kateri lahko hodimo od nekaj ur do nekaj tednov.

Prva taka znana pot v planinskih krogih se je v Evropi rodila prav pri nas, v Sloveniji. Pred petdesetimi leti je prof. Ivan Šumljak predlagal vezno pot, ki jo danes poznamo kot Slovensko planinsko pot, večina pa kar kot »transverzalo« (več o tem v po-

sebnem članku). Sledile so še številne druge vezne poti, leta 1985 jih je Brane Sotošek v Vodniku po peš poteh (izdala Delavska enotnost) naštel kar petdeset (50). Zgledu Slovenije je kmalu sledila Evropa, pešpoti E6 in E7 prečkata tudi naše ozemlje, nove poti nastajajo še danes.

Prav vse tovrstne poti niso planinske, ampak v tem je tudi poseben čar – vezne poti, označene s Knafelčevo markacijo in še kakšnim za tisto pot značilnim znamenjem, se križajo z raznimi gozdnimi učnimi potmi, spominskimi ali kulturnimi potmi, potmi kar tako. Pot kot razlog in sredstvo za globlje dojetje narave, pokrajine, ljudi in vsega, kar je človek ustvaril lepega in plemenitega.

Skrb za poti

V modernem času je morda kakšna vezna pot že malce utonila v pozabo; če pogledamo na PZS, je v prodaji le nekaj vodničkov. Ko gremo v posamezna društva, je vodničkov po veznih poteh že nekaj več, žal pa so nekateri pošli. Ko iščemo po spletnih straneh interneta, najdemo vrsto precej neurejenih podatkov o takih poteh in brž ugotovimo, da jih je mnogo več, kot si sploh lahko mislimo. Samo ideja: zakaj, denimo, ni nikjer lahko dostopnega seznama vseh trenutno obstoječih veznih

Budna očesa

poti v Sloveniji? Vsaj tistih, za katere skrbi PZS? Društva, ki zelo jasno in odmevno odprejo pot, bi jo morala potem, ko ni več slovesno in praznično, z enako vnemo tudi obnavljati. Žal včasih navdušenja za vzdrževanje poti zmanjka, pot se zaraste, markacije obledijo. Spremembe v naravi so pač pogoste – tako tiste, ki jih sproži narava sama, kot tiste, ki so posledica človekovih posegov. Dostikrat že posek drevja ali nova gozdna pot popotniku lahko dodobra zamešata štrene, zato mora-

Poti ... Škrilj pod Mirno goro

jo markacisti posamezne odseke pač redno obiskovati. Dvomim tudi, da je strošek za droben vodniček danes res tako velik, da ponatis ni mogoč. Saj je lahko nekaj strani v njem tudi malce poslovno obarvanih – kakšna gostilna lahko na njih ponudi svoje usluge, predstavi se lahko kočja ob poti, muzej ali pa športna trgovina v kraju. Verjetno se da. In predvsem je pomembno, da ohranjamo tisto, kar že je, ne pa, da izumljamo nove poti. Posebno veliko prahu je v letu gora dvigala nova Via Alpina, mednarodna pot s petimi smermi – najdaljša, rdeča, preči kar celotne Alpe od Trsta do Monaka.

Tudi žigi so bili svoj čas posebna zgodba – z vrhov so izginjali, kočje so bile zaprte, pri kmetu, pri katerem jih je bilo mogoče dobiti, so bili vsi domači ravnino na polju. Danes je bolje; konec koncev so žigi trdneje pritrjeni, veliko jih je, manj mikajo potencialne zbiralce, ki se nekoč niso zadovoljili samo z odtisom, ampak so hoteli kaj bolj oprijemljivega.

Pot vodi svobodnega popotnika

Vezne poti ne utesnjujejo. Popotnik je še vedno svoboden. Tako bi lahko rekli kar za vse poti in njihove obiskovalce. Gre namreč za to, da pot da osnovno usmeritev, da pa pravi raziskovalci lahko naredijo tudi ovinke, stranske izlete, se celo odpravijo po poti, ki njihovo osnovno nekje prečka. Kdo pa pravi, da je treba iti na »dušek« od začetka do konca? Priznam, tudi tak izziv je zanimiv in najdejo se duše, ki jo udarijo, denimo, po Polhograjski planinski poti (dolga je kakšnih sedemnajst ur) ali pa še po kakšni daljši kar v enem dnevu. Tudi prav. Iz takšnih in drugačnih izkušenj rastejo pravi popotniki, ki se potem dobro znajdejo tudi tam, kjer ni poti. In znajo urezati povsem novo, svojo transverzalo; vezno pot, ki ni označena na nobenem zemljevidu in na kateri popotniki spijo na skednju, v gozdarski bajti, v podrtem stanu ali pri prijaznem kmetu.

Tako lahko vezne poti jemljemo kot povabilo v kraje, ki bi jih sami težko našli, kot povabilo na pot, ki bi jo sami težko tako dobro »zarisali«, pa tudi kot pomoč, kadar nimamo idej. Predvsem pa jih vzemimo kot nekaj, kar nas napolni z mirom, veseljem, močjo in izkušnjami, tako da postanemo pohodniki od glave do pete. ●

Petdeset let Slovenske planinske poti (1953–2003)

»Gore so lepota, najčistejša lepota.« (Ivan Šumljak)

Besedilo in Fotografiji: Alenka Veber

Ob letošnjem jubileju Slovenske planinske organizacije (120 let) je prav, da se ustavimo tudi ob Slovenski planinski poti (SPP), prelistamo nekaj listov zgodovine in se zazremo v prihodnost. Zagotovo je SPP tista pot, ki med več kot stotimi potmi (planinskimi, krožnimi, veznimi, spominskimi, učnimi itd.) še vedno daje glavni pečat našemu planinstvu in pohodništvu nasploh. Predvsem pa ne gre zanemariti, da je ravno ob 60-letnem jubileju Slovenskega planinskega društva (SPD) Anton Blažej, načelnik Komisije za pota pri PZS, na 3. skupščini Planinske zveze Slovenije (PZS), 3. aprila 1954 v Mariboru, med drugim poročal: »Ob 60-letnem jubileju se je začela tudi transverzalna pot prek slovenskih gora, ki bo odkrila planincem vso lepoto slovenskega gorskega sveta.« (Dobnik, 1998:14). Tako tudi SPP letos praznuje jubilejnih petdeset let, odkar so številni domači in tuji planinci začeli slediti rdeče-beli Knafelčevi markaciji z arabsko št.1: od panonskih nižin prek planot in gričev skozi vinograde in pohorske gozdove v osrčje prepadnih sten, skalovja in snežišč, mimo brezen, jezer in slapov prek kraških vrtač, blagih obmorskih brd do slovenske obale.

Iskanje novih poti je človeku v krvi

Čeprav so nekateri mnenja, da imamo v Sloveniji že preveč takšnih in drugačnih poti, naj vas potolažim: iskanje novih poti je verjetno človeku položeno že v zibko. Kljub lepo označenim potem želi poiskati bližnjico, išče si nova, svoja pota, novo smer. In zdi se, da ga pri tem iskanju ne more prav nič ustaviti. Nekateri med njimi pa želijo svo-

ja spoznanja deliti še z drugimi. Tako na novo odkrita pot dobi lično oblikovan žig, zemljevid, dnevnik poti in potem samo še čaka na samotnega popotnika. Lahko z mirno vestjo zapišem – samotnega. Doslej namreč na pešpoteh, ki sem jih ubirala po Sloveniji, nisem naletela na kakšno vznemirljivo številčnost. Celo želela bi si, da bi na poteh srečala še koga, s katerim bi delila kakšno drobno veselje in izkušnjo s poti. Res pa je, da se ne udeležujem množičnih organiziranih pohodov, zato o tej problematiki ne morem pisati. Vem le to, da je takšna oblika za marsikoga edina možnost, da se sploh odpravi na pot. Zato to podpiram.

Pričujoči zapis je delo ljubiteljice slovenskih poti. In prva, ki sem jo začela spoznavati, je bila ravno SPP. Čeprav sem uradno njene poti začela ubirati že leta 1983, je do danes še nisem v celoti prehodila, prav tako ne njene sestre, Razširjene slovenske planinske poti (RSPP). Dnevniku s trdimi platicami se že dodobra pozna, da ga dolga leta nosim s seboj. O tem, da ga kdaj pa kdaj pozabim vzeti s seboj, pričajo prazni prostori za žige, označeni le z rahlo kljukico. Medtem sem star vodnik že zamenjala z novima: po SPP in po RSPP. In ravno to je bil namen SPP: da planinec počasi hodi od točke do točke in nabira izkušnje.

Kljub navedenemu dejstvu, vas vabim, da se skupaj z menoj odpravite na prijeten izlet, tokrat med stare strani Planinskih vestnikov (PV), ki so zvesta priča razvoja slovenskega planinstva. Poskušali bomo namreč kaj več izvedeti o SPP. V PV iz leta 1953 lahko zasledimo zapis z naslovom *Transverzalna pot preko slovenskih gora*¹, ki je bil povzet

po okrožnici PZS; sestavila sta jo Anton Blažej in Fedor Košir. Iz zapisa razberemo, da nas od takrat naprej po SPP vodi navadna (Knafelčeva) markacija; tj. rdeč krog z belo piko. Nad markacijo ali pod njo pa je dodana še arabska številka 1 (bele barve na drevju in rdeče barve na skali). Žal pa o očetu SPP v tem članku zasledimo zelo malo. Omenjen je le kot avtor opisa poti od Maribora do Rogovilca v Zgornji Savinjski dolini.

Oče Slovenske planinske poti

Še preden nam PV predstavi idejnega ustanovitelja SPP, prof. Ivana Šumljaka, leta 1957 že beremo članek Živojina Prosenca, ki govori, da je SPP postala priljubljena tudi za druge, ne samo za slovenske planince. Vest o SPP je namreč dosegla še planince iz drugih republik Jugoslavije, razširila pa se je tudi čez takratne državne meje, kjer pa je sprva (zlasti v Švici) naletela predvsem na negotovanje. Pa ne za dolgo. Kasneje so po zgledu SPP uredili veliko planinskih poti po vsej Evropi. Navdušeni planinci so z žigi pridno polnili *Dnevnik s tran-*

sverzale, še bolj zavzeto pa so opozarjali tudi na kakšne manj prijetne stvari. Velikokrat upravičeno, včasih pa le zasledimo tisto znano slovensko zavist. Pa pustimo to ob strani. Ustavimo se raje ob prof. Ivanu Šumljaku – očetu Slovenske planinske poti. Slabih dvesto strani naprej nam PV pontuja *Razgovor s prof. Ivanom Šumljakom*. Kot navajajo v opombi uredništva, je prispevek nastal zaradi velikega zanimanja za transverzalo in pomembnosti zamisli.

Kot dolgoletni učitelj zemljepisa je vedel, koliko znanja pridobijo učenci pri tem predmetu. Želel je, da bi Slovenijo bolje spoznali, pa ne samo bežno, iz knjig ali z avtomobilom, temveč z natančnim ogledom posameznih krajev, predvsem s pešačenjem. Po drugi svetovni vojni je na Pohorju markiral planinske poti. Ko je nekega dne na Črnem vrhu po opravljenem delu počival, se mu je porodila misel: »*Kaj če bi vse te kraje zvezali z eno samo markirano potjo, ki bi šla kar dalje, preko vsega slovenskega ozemlja, zopet nazaj do Maribora!*« *Rodila se je zamisel slovenske transverzale.* (PV, 1957: 380).

Krn iz doline Soče

Šumljakovo zamisel so na PZS sprejeli, le da je bila prvotna pot kasneje nekoliko spremenjena. Pot/transverzala naj bi šla takole: Maribor – Pohorje – Plešivec (Uršlja gora) – Smrekovec – Raduha – Savinjske oz. Kamniške planine – Karavanke – Julijske Alpe – predalpski svet – Nanos – Postojna – Kočevsko – Gorjanci – Dolina gradov – Bohor – Boč – del Slovenskih goric – Maribor. (PV, 1957: 380)

PZS se je lotila dela in dokončno določila traso poti. Namestila je transverzalne žige in zanje izdala posebno knjižico. Leta 1958 je izšel že prvi vodnik *Po slovenskih gorah – vodnik po planinski transverzali*, ki ga je uredil Vilko Mazi. Poleg opisov poti je bilo vodniku dodanih tudi dvaindvajset terenskih skic ter pet shematičnih razgledov. Tako letos mineva že 45 let od prve izdaje vodnika po SPP. Avtor najnovejšega planinskega vodnika, *Slovenska planinska pot* (1998), Jože Dobnik sodi, da je od prve izdaj do zadnje izdaje med planince prišlo kar 31.000 vodnikov. To zagotovo sporoča, da je SPP ena najbolj priljubljenih poti na Slovenskem.

Šumljak je bil vesel uresničitve ideje. Na poteh je srečeval vesele ljudi, skupine in posameznike, stare in mlade. Z vodnikom v rokah pa je bilo vse še lažje. Iz Šumljakovega pogovora lahko razberemo, da je transverzala že kmalu spodbudila številna društva, da so tudi na svojem območju markirala krajše ali daljše poti. To ga ni motilo. A dejal je še: »*Transverzala naj bo le ena. Potem ima svoj posebni pomen. Če pa markirajo posamezna društva na svojem teritoriju tudi daljša pota, je to treba le pozdraviti. Saj je namen PD voditi svoje člane v prirodo in jih telesno in moralno krepiti.*« (PV, 1957: 381) Na vprašanje o »rekorderjih« pa je vsem tistim, ki se odpravljajo na pot, zapisal deset nasvetov. Kaj več pa v tem zapisu o prof. Šumljaku ne izvemo.

Tri leta kasneje se je v PV (1960) sam oglasil z dvema prispevkoma. Najprej z Zapiski s transverzale ter kasneje še s člankom *Odkod misel in povod za transverzalo*, v katerem odgovarja na »*dokaj nejasen članek o nastanku slovenske planinske transverzale*« (PV, 1960: 410), objavljen v Delu (8. 3. 1960). Članek je napisal predvsem z željo, da bi dokumentirane navedbe utegnile rabiti zgodovinarju pri pisanju zgodovine slovenskega planinstva. Med drugim je zapisal tudi: »*Zgodovina na-*

stanka transverzale sega tja v leto 1950 in bi transverzala torej letos že lahko slavila svoj jubilej.« (PV, 1960: 411). Ob tej priložnosti je še zapisal, da je za novo pot predlagal ime magistrala in ne transverzala. Prvo ime poti je zasledil šele v nekem dopisu z dne 31. maja 1955. »*Kdaj je nastalo ime transverzala, ne vem točno, niti ne vem, kdo je uvedel ta naziv.*« (PV, 1960: 412). Tako Ivan Šumljak o SPP. Kakor koli že, kljub verjetnim zapletom je SPP svojevrsten izraz slovenskega planinstva tudi danes.

Življenjska pot in usmeritev Ivana Šumljaka

Ivan Šumljak se je rodil 6. 8. 1899 v Žalcu. Ob 70. obletnici rojstva se ga je v PV (1969) spomnil tedanji urednik Tine Orel. Življenjsko pot je Šumljak sklenil 14. 2. 1984. Takrat je PV objavil ponatis Šumljakovega razmišljanja *Zakaj v gore*, ki je bil najprej objavljen v mariborskem letopisu *Planine ob meji 1965–67/15*. V njem se avtor z ljubeznijo spominja svoje babice, ki mu je prižgala luč ljubezni do gora (v Šošanju ga je pošiljala h kmetom visoko v hribe). Že kot otrok (pri treh letih je ostal brez staršev) se je s polnim nahrbtnikom odpravil v čudežni gorski svet, poln novih odkritij. Živel je v svetu vil, škratov, čarovnic in čarovnikov. Vse od takrat pa do konca življenja so bile gore Šumljakova največja ljubezen. »*Pa ne samo večitisočaki z ostrimi vrhovi, navpičnimi stenami, snežišči in slapovi, tudi nižje, z gozdovi pokrite gore in z žlahno vinsko trto zasajeni griči so mi enako dragi. In kajpak tudi doline.*« (PV, 1984, 199)

V pričujočem zapisu se je spraševal, kdo gre v gore in kaj občuti do njih, ali ima pri tem čiste misli. Čutiti je, da so mu bili še posebno blizu tisti z bistro glavo in jasnimi mislimi, ljubitelji planinskih trat, gorskega cvetja ... Zanj je bila gora lepota in težko je govoril o lepoti, ki je stvar srca, občutka, hrepenenja in notranjega miru. Zanj je bila gora vedno lepa. »*Gore so lepota, najčistejša lepota, in naše besede so mnogo preslabotne, da bi jo prikazale vsaj kolikor toliko pravilno. Samo občutimo jo lahko in nikjer se naš čut za lepoto tako ne razvija kot v samotni gorski prirodi. In kdor to bogastvo lepote prav uživa, tudi sam obogati.*« (PV, 1984, 200)

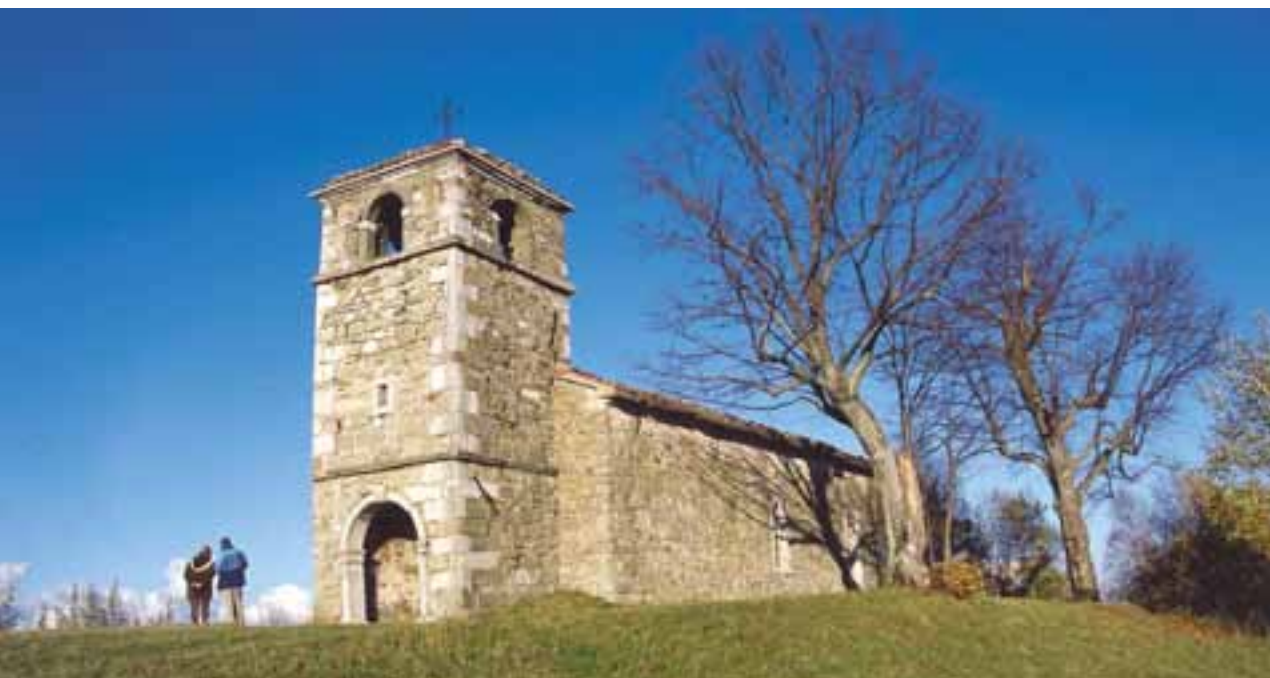
Pred očmi je imel tiste planince, ki se v gore ne odpravljajo zato, da bi iskali pustolovščin, temveč predvsem zato, da bi v gorah našli vir lepote, sreče, veselja in zdravja. Opozarjal pa je tudi na nevarnosti; o tem govori njegovih deset nasvetov. Mogoče si jih je treba zapomniti in se na poti spomniti nanje, če ne zaradi drugega, zaradi vrednega spomina na očeta slovenske planinske poti. Še mimo nečesa zelo pomembnega ni mogel v svojem razmišljanju o gorah: gore so izjemna šola našega značaja, klešejo našo naravo v tiste najlepše razsežnosti človeške biti. *»Skratka, gore so vzgojni dejavnik najplemenitejše vrste. So zlahatna potrata časa globoke etične vrednosti. So svetovni nazor. Zato so tudi moja velika ljubezen.«* (PV, 1984, 201)

Že kot dijak se je 1914 včlanil v podravsko podružnico v Rušah, v odboru mariborskih planincev je delo markacista opravljal dvajset let. Šumljak pred očmi ni imel samo tega, da bi planince povabil na dolgo pot, hotel jih je predvsem opozoriti na naravne, zgodovinske in kulturne lepote naše dežele. Predvsem pa je planincem zaželel:

»Pozdravljaj in mnogo govori z domačini, ki jih srečaš. Spoznal jih boš, spoznal človeka z gore, iz doline, videl, kako misli, kaj ga teži, kaj veseli. Spoznal boš človeka, ki pripada k istemu ljudstvu kakor ti sam ... Na vse to glej, vse je zanimivo, vse te bogati!« (PV, 1984, 202)

Za štiridesetletnico PD Maribor je napisal podrobno in izčrpno društveno kroniko od ustanovitve naprej ter bil pobudnik, sourednik in stalni sodelavec glasila Planine ob meji. Znan pa je bil tudi kot dober planinski predavatelj. Iz svoje bogate zbirke diapozitivov je izbiral najlepše motive, ki jih je nemalokrat popestril z besedami, zapisanimi v Planinskem vestniku. V še tako neznatih podrobnostih je znal odkrivati nenavadno. Zadnje predavanje je posvetil 90. obletnici ustanovitve SPD. *Pisano besedo je dodal tudi Vodniku po slovenski planinski poti* (1958).

Če se bomo na SPP odpravili v Mariboru, nas bo pot pripeljala do Mariborske kočice (1068 m), ki ji je Šumljak dodelil vodilno mesto v verigi koč, vključenih v SPP. Prvega junija 1996 so ob 50. obletnici obnove kočice prof. Ivanu Šumljaku

Cerkev sv. Servula na Artvižah (817 m)

odkrili spominsko ploščo, ki jo krasita njegova v bron odlita podoba (delo akademskega kiparja Viktorja Gojkoviča) in nepogrešljiva markacija z značilno številko 1.

Razširjena slovenska planinska pot (RSPP)

O Razširjeni slovenski planinski poti obširneje piše Jože Dobnik v planinskem vodniku Razširjena slovenska planinska pot (1993). Tu naj poudarimo le to, da je tudi za razširjeno pot dal pobudo Ivan Šumljak. Žal so razni zapisi s sestankov organov PZS dokaj skopi, tako da Dobnik iz obvestila Komisije za pota, objavljenega v PV 1966: 378, sklepa, da je bila RSPP uradno vpeljana leta 1966.

Takrat je Komisija za pota med drugim zapisala: »Razširjena pot je dopolnilo transverzale št. 1. Z željo, da bi planinci spoznali vso Slovenijo, je komisija določila vrhove in druge pomembne točke po vsej Sloveniji, na katerih dobi pohodnik dokazilo o obisku.« (Dobnik, 1993: 9)

To je le nekaj nanizanih drobcev ob jubileju SPP. Preostane vam le šeto, da vzamete pot pod noge. V nahrbtnik pa zagotovo poleg zemljevidov sodita tudi oba vodnika (*Slovenska planinska pot in Razširjena slovenska planinska pot*), ki vas želita varno pripeljati na cilj. Oba sta napisana tako, da ob prebiranju še vedno lahko ostanemo odprti za osebno iskanje in razumevanje. Lahko vam pokažeta pot, ki bi se je sicer sami nikoli ne domislili. To je bil tudi namen pisanja o SPP. ●

Deset nasvetov prof. Ivana Šumljaka – očeta Slovenske planinske poti (iz pogovora z njim, PV 1957:381)

1. Preden stopiš na pot, se duhovno pripravi. Prečitaj kako delo o Pohorju (Koprivnik), o Kamniških planinah (Seidl), enega izmed številnih opisov Karavank ali Julijskih planin itd.! Prebiraj stare Planinske Vestnike! Posvetuj se o nameravani poti s svojim učiteljem zemljepisa in z izkušenimi planinci!
2. Načeloma hodi počasi! Tudi počasi se daleč pride. Pri tem opazuj! Ne glej samo v daljavo, tudi svet pod tvojimi nogami je lep in zanimiv. Ali poznaš vsako ptico, ki te nekje skrta pozdravlja, ali jo poznaš po glasu? In poznaš metulja, hrošča, kamen, na katerem stojiš? Dostikrat postoj, glej, poslušaj!
3. Ali znaš risati? Nekoliko že. Riši, prijatelj, vse si nariši v svojo skicirko! Razvalino, zanimivo kmečko hišo, staro cerkev, rogovilasto bukev, človeka, ki ga srečaš, to te bo oplemenitilo in ti dalo mnogo veselja še v poznih letih. Ali pa vsaj Potografiraj! Tudi to je nekaj. Toda risanje je več.
4. Vse si zapisuj, da boš znal svojim prijateljem kaj povedati, kdaj predavati, da boš lahko kaj napisal za časopis, za Planinski Vestnik! Zapisuj prijetne in manj prijetne dogodke, svoje misli, ki se zbudijo na poteh.
5. Pozdravljaj in mnogo govori z domačini, ki jih srečaš. Spoznal jih boš, spoznal človeka z gore, iz doline, videl, kako misli, kaj ga teži, kaj veseli. Spoznal boš človeka, ki pripada k istemu ljudstvu kakor ti sam. Videl boš, kako mu teče jezik, ali je pri tem spreten ali neroden. Pazi na narečne oblike, kako isto besedo – npr. mleko, kruh, meso v raznih krajih izgovarjajo. Kako izgovarjajo samoglasnike in polglasnike. Kakšne izraze uporabljajo, recimo za besedo lep (zauber, Pejst, šikan, čeden, zal itd.). S tem boš spoznal samega sebe. – Poslušaj, kako pojejo! Zapisuj neznane pesmi, pravljice, pripovedke. Morda odkriješ kaj novega. Zanimaj se za zgodovino krajev, skozi katere hodiš! Glej, kako so ljudje oblečeni, kakšno poljsko orodje uporabljajo, kako spravljajo seno s planine, kakšne so hiše zunaj in znotraj in zakaj so take. Na vse to glej, vse je zanimivo, vse te bogati! Zbiraj kamne za svojo mineraloško zbirko pa tudi rastline za herbarij, liste raznih dreves in vse, kar te posebej zanima!
6. Imej pri sebi zemljevid, kompas, uro in tudi daljnogled, čeprav vem, da imaš dobre oči. Posebno važen je kompas! Tudi lepa knjiga za oddih naj najde mesto v tvojem nahrbtniku!
7. Bolje je, če ne hodiš sam. Dva vidita več. In tudi pomagata si lahko v neprimoliki. Le v družbi lahko gojiš tovarštvo in spoznaš prijatelja.
8. Bodi skromen v jedi in pijači!
9. Ne pozabi doma dobre volje, optimizma in vere v svojo moč. Vse to ti pride na poti presneto prav.
10. In še enkrat: prijatelj, hodi počasi! Transverzalo res lahko opraviš v enem mesecu, hodi pa rajši 5 let! Potem boš imel več od nje, mnogo, mnogo več. Častni znak te bo že počakal.

Idrijsko–cerkljanska planinska pot

V graparskem kraljestvu

Besedilo in Fotografiji: Dario Cortese

Prepletanje poti s kraji in ljudmi

Hodiš, ne prehodiš, prideš komaj kam, vendar si povsod. Nikjer ni bolj »nakodrane« vezne poti kot tam, kjer Alpe prehajajo v Dinarsko gorstvo. Vzponov, spustov, krajinskih presenečenj in drugih zanimivosti na pretek! Idrijsko–cerkljanska planinska pot (ICPP) v primerjavi z drugimi ve-

znimi potmi naredi veliko ovinkov. Na njej pogosto pridemo v komaj uro »direktne« hoje oddaljeni kraj šele po celodnevni hoji, ker je vmes toliko zanimivega. To je pot, ki ni toliko namenjena temu, da nekam pridemo, ampak da se čimbolj prepletemo s pokrajino, kraji in ljudmi. Prav to je najpomembnejša značilnost ICPP – na njej je ne-

Pogled izpod Bevkovega vrha čez rob Idrijskega hribovja proti Banjšicam

znansko veliko neznane narave in tako privlačnih pokrajinskih potez, da lahko z vso pravico zavija sem, tja, gor in dol. V tej močno nabrazdani pokrajini ni izrazitega grebena, ki bi ji nakazoval smer, zato se širi v vse smeri. Obere veliko grebenov, prečka nemalo dolin, izmenični vzponi in spusti so na njej nekaj običajnega. Razširi se po Vojskarski planoti in drži skozi pokrajino, kjer je Idrijca še mlada, obide Črnovrško planoto, povabi na obrobje Trnovskega gozda, se dvigne nad Idrijo in se na široko razprede po Cerkljanskem. Tam se vzpne najvišje, na Porezen. Razgledi z vseh višin so osupljivi in vabljeni, med grapami in v globelih pa pot vleče bolj navznoter in ustvarja spet drugačno ozračje. V vsakem primeru in ob vsaki priložnosti se po njej zastavljeni korak obrestuje; hoja se po načelu najlepšega trekinga nikoli ne konča. Ta svet je preveč naguban, raznovrsten in presunljiv v svoji lepoti, da bi ga lahko kar na hitro spoznali.

Je še pot ali je ni?

ICPP sta trasirali idrijsko in cerkljansko planinsko društvo. Odprta je bila leta 1979, takrat je izšel tudi vodnik poti, ponatisa pa ni bilo. Od tistih časov se je ponekod zgodilo marsikaj, ponekod pa tudi nič. Zdaj se pot širi čez območje dveh občin namesto ene; nekateri odseki so izziv celo za izkušene stezosledce, na drugih pa markacije z značilno strešico sijajo v obnovljenih barvah. Glede na nekatere informacije želja po obnovitvi celotne poti obstaja in lahko samo upamo, da ne bo klonila pod zobom časa. Ker vodnika ni več lahko dobiti (v prodaji ga ni več), je pomoč pri orientaciji na poti turistična karta Idrijsko in Cerkljansko v merilu

1 : 50.000, na kateri je pot označena kot ICPP. Pot zahteva od 60 do 70 ur oziroma teden ali še kak dan več zelo spodbudne hoje. Največji izziv je namreč, če prehodimo ICPP v enem »kosu«, ker se tako najbolj pokaže izjemnost zelo privlačnega in malo znanega hribovskega sveta. Če ne gre dru-

Z roba Šebreljske planote pri cerkvi sv. Ivana sta Kojca in Porezen z okolico kot na dlani

gače, pa si jo lahko privoščimo tudi po delih v eno-, dvo- ali tridnevni izletih, saj so njene pentlje tako speljane, da omogočajo nekaj (skoraj) krožnih izletov.

Kdaj in kam?

Čeprav je v Idrijskem in Cerkljanskem hribovju prav vsak čas primeren za hojo, ti kraji najrazkošnejše zasijejo spomladi, ko se gozdovi odenejo v osvežilno mlado zelenje in povsod kaj cveti in diši. V grapah se marsikje skrivata endemična kranjski in idrijski jeglič, drugih zanimivih cvetk pa tudi ne manjka, saj se na tem prehodnem območju srečujejo rože obeh svetov, alpskega in dinarskega. Za začetne spodbude lahko na kratkih ali nekoliko daljših izletih obiščemo nekaj ključnih razgledišč ICPP. Z Reke se vzpnemo do roba Šebreljske planote, na kateri se razgleduje naokoli cerkev sv. Ivana (579 m). Z Vojskega stopimo mimo do-

mačije Gačnik na Hudournik (1148 m), iz Idrije na Hleviše in Hleviško planino (908 m), vzamemo zalet za Javornik (1240 m) iz daljnega Zadloga, za prav bližnje izhodišče pa lahko izberemo Lome. »Idrijski« izlet začnemo sredi Idrije, gremo ob rakah do Divjega jezera, po cesti do Podroteje, nato pa visoko gor na Gore (840 m). V Idrijo sestopimo po odseku Slovenske planinske poti. Visoko v strminah nad Idrijo se iznad vasi Jazne odpravimo pod Bevkov vrh (1051 m). Iz Poč se podamo na Porezen (1630 m), z njega pa pod vrhom Otavnika (1309 m) v Gorje in nazaj v Poče. Kar zadeva vzpon na zaraščajočo se Kojco (1303 m), izberemo manj zaraščen pristop z vrha Ravni ali po južnih strminah. In potem, ob primernem vetru in splošno ugodnih razmerah, kar naenkrat – vendar zmerno in počasi – z dolgo hojo povežemo vse skupaj v celoto. Kajti to razdrapano hribovje, ki v sebi skriva vsaj toliko lepot, kot jih sijajo visoke gore, ne ločuje, ampak povezuje. ◉

Slikovna uganka

Koliko poznamo svojo deželo?

Naša dežela je posejana z naravnimi znamenitostmi. Na sliki je okence, pravzaprav linica, ki v premeru meri malo več kot pol metra. Da zadrega ne bi bila prevelika, naj vam vsaj malo pomagam in namignem. Gre za travnato sleme, iz katerega se dviga skalnata gмота zanimivih oblik na višini okoli 1050 metrov, ki je v nevarnosti, da ga že v bližnji prihodnosti skazijo vetrnice za pridobivanje električne energije.

Jože Praprotnik

Rešitve pošljite do 30. aprila na naslov: Uredništvo Planinskega vestnika, p. p. 214, 1001 Ljubljana.

Odbor za usposabljanje pri KVGN razpisuje

2. tečaj za pridobitev strokovnega naziva VARUH GORSKE NARAVE.

Tečaj po potekal 10. in 11. maja, 31. maja in 1. junija ter 5. in 6. julija 2003. Prijavijo se lahko kandidati, ki so stari vsaj 18 let in imajo dokončano V. stopnjo izobrazbe. Kotizacija za tečajnika je 15.000 SIT in se plača ob prijavi. Prijaviti se je treba na predpisanem obrazcu, dostopnem v strokovni službi PZS ali na spletnem naslovu PZS (obrazci), in ga najpozneje do 30. aprila 2003 poslati na naslov KVGN PZS, Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, ga. Veronika Susman Šegatin (tel. 01 434 56 89).

Gorska pravljica in pripovedka

O na novo odkritem starem žanru gorniške literature

Besedilo: Irena Cerar Drašler

»Samo tisti, ki veliko razmišljajo o življenju, človeku in svetu, lahko ponovno odkrijejo skrito, pozabljeno govorico pravljič.«

Janez Svetina

Slovinci imamo bogato gorniško literarno tradicijo. O pravljičah in pripovedkah iz gorskega sveta – kot vrstni gorniške literature – doslej nimamo nobenega popolnega znanstvenega besedila ali knjižne antologije, čeprav je njihov obstoj že desetletja samoumeven ter ga sugerirajo številni avtorji. Ker me je tema ravno zaradi te nedefiniranosti močno pritegnila, sem jo začela strastno raziskovati. Tako je v okviru Oddelka za primerjalno književnost in literarno teorijo Filozofske fakultete v letu 2002 nastalo obsežno diplomsko delo, ki je prineslo nepričakovana spoznanja. Ta članek predstavlja bistvene ugotovitve.

Kaj so gorske pravljice in pripovedke? Oznaka »gorske pravljice in pripovedke« zaobjema ljudske pravljice in pripovedke ter njihove avtorske predelave, ki so vsebinsko bistveno povezane z našim gorskim svetom, bodisi da iz njega izhajajo ali pa ga opisujejo. Pri raziskovanju sem se osredotočila na temeljni pripovedni obliki ljudskega slovstva – pravljico in pripovedko. Pojma se v poljudni rabi zdita jasna, pod znanstvenim drobnoogledom pa se izkažeta kot precej zapletena. Obstaja veliko različnih definicij teh dveh literarnih pojavov, za splošno orientacijo pa lahko rečemo naslednje: za pravljico so značilni neverjetnost, čudežnost, nestvarnost likov in dogodkov, abstrakten prostor in čas; za pripovedko (imenovano tudi povedko) pa je nasprotno značilna pove-

zanost s konkretnim geografskim, socialnim in vsakdanjim okoljem, možna je tudi postavljenost v poseben zgodovinski čas. Še bolj od teh vsebinskih določil je morda pomembnejše notranje določilo – za pripovedko je značilno, da je srečanje z onstranstvom za človeka razburljivo, skrivnostno, nenavadno in strah vzbujajoče, v pravljičah pa je nekaj samoumevnega.

Kekec (ilustracija Zvonka Čoha; Kekec in Pehta, Mladinska knjiga, 2000)

»Gorsko pravljicarstvo«, kakor bi obravnavano zvrst lahko poljudno imenovali, je po snovi najstarejša gorniška literatura. Vsebinski in miselni svet teh zgodb sega v čase pred organiziranim zahajanjem v gore (bodisi da ga imenujemo gorništvu ali planinstvo), kakršno poznamo danes. Visokogorje je bilo za človeka nekdaj težko dostopno in neokristno, vendar zelo privlačno, zato so ga ljudje mistificirali. Gorske pravljice in pripovedke so ohranjen odsev tistih gora, ki jih je v ljudski domišljiji (in neznanju) naseljevala pisana družina bajeslovnih bitij: v gorskih votlinah so prebivale prelepe gorske vile; po gorskih hostah so kolovratili divji gorski možje in žene; v votlih gorah so gorski škrajte – berkmandeljci čuvali zaklade, planinski škrajte pa so radi ponagajali pastirjem; v gorskih nedrjih so se iz petelinjega jajca rojevali lintverni; velikani pa so nasploh sezidali večino naših gora in hribov ... Že na prvi pogled je jasno, da svet teh pravljic in pripovedk izhaja iz popolnoma drugačnega zgodovinskega konteksta kot npr. sodobni gorniški potopis. Zato teh pravljic in pripovedk ne moremo poimenovati gorniške ali planinske, tako kot so to predlagali nekateri avtorji. Veliko bolje jim ustreza pridevnik gorske, ker se pač – na različne načine – nanašajo na gore. S sodobnim športnim osvajanjem ali organiziranim zahajanjem v gore vsebinsko nimajo veliko skupnega. A vendarle sodijo v okvir tovrstne literature, ker so zanimive in privlačne zlasti za ljudi, ki zahajajo v gore. Uporabne pa so tudi pri vzgoji mladih hribolazcev, kjer delujejo kot prepričljivo motivacijsko sredstvo.

Bogata preteklost

Prve zapise pripovedk iz gorskega in planinskega sveta najdemo v 17. st. pri Valvasorju. Veliko pozornosti vzbudi Dežmanov zapis Bajke o Zlatorogu v drugi polovici 19. st., ki navdihne nastanek vrste znanih umetniških del. Med prvo in drugo svetovno vojno pripovedi z gorsko tematiko postanejo svojevrstna uspešnica in njihova produkcija je precej obsežna. To je čas, v katerem zbirajo in objavljajo ljudsko gradivo Joža Lovrenčič, Anton von Mailly, Manica Komanova, Franc Kotnik, Fran Kocbek, Jakob Kelemina, Josip Brinar, Vinko Möderndorfer, Mirko Kuncič, Jože Tomažič. Po drugi svetovni vojni so motivi gorskih pravljic in pripovedk našli zatočišče predvsem v mladinskih delih; pri Josipu Vandotu, Oskarju Hudalesu in

Lojzetu Zupancu. V sedemdesetih letih 20. st. začne izhajati zbornik Inštituta za slovensko narodopisje Traditiones, ki objavlja tudi razprave o slovenski slovstveni folklori. V njem so – v zvezi z gorskim svetom – zanimive zlasti razprave Toneta Cevca. Pomemben mejnik je leto 1988, ko pri Kmečkem glasu začne izhajati zbirka slovenskih folklornih pripovedi Glasovi, v kateri so zanimive predvsem tiste knjige, ki prihajajo iz goratih ali hribovitih delov. V devetdesetih letih 20. st. se ponovno vname zanimanje za ljudsko slovstvo in s tem tudi za gorske pravljice ter pripovedke. V tem času so ponatisnjena bistvena dela »gorskega pravljicarstva«. Na splošno lahko ugotovimo, da se ljudsko izročilo v zadnjem času močno popularizira in prenaša iz ozkih strokovnih krogov med širšo bralsko publiko.

Vsebinska raznovrstnost

Ob vsebinskem pregledu zbranih pripovedi se je izkazalo, da je gorskih pravljic – zlasti v primerjavi s pripovedkami – zelo malo. Razlog je verjetno v pravljčni nedoločeni kraja, kajti da bi bile

Velikan (ilustracija Vena Dolenca; Visoko v gorah, globoko v vodah, Didakta, 1999)

pravljice zanimive s stališča gorniške literature, morajo biti vsaj delno postavljene v konkreten prostor (tako kot nekatere pravljice, ki jih je zapisala Komanova ali Tomažičeve in Zupančeve). Poleg tega se je razkrilo, da je pripovedka kot zvrst, ki jo opredeljuje močnejša povezanost z okoljem, naravno ustrežnejša oblika. V njej gorska tematika dobesedno zablešči in se udejanji v nešteti vsebinskih odtenkih.

Motivika gorskih pravlji in pripovedk je tesno povezana z arhetipskimi predstavami o svetovni gori kot svetovni osi. Te predstave se kažejo v vseh gorskih pravlji in številnih pripovedkah. Le-te sem razdelila v štiri osnovne vsebinske skupine. Najštevilnejše in motivno najraznovrstnejše so bajne pripovedke oziroma bajke. V njih se razkriva slikovit bajeslovni panteon slovenskih gora, v katerem imajo najvidnejše mesto ajdi, ajdovske deklice, velikani, divji možje, divje žene, gorni možje, gorske in planinske vile, žalik žene, gorski zmaji, gorski in planinski škrti ter hudič. Posebno poglavje je posvečeno motivu in problematiki Zlatotroga, ki velja za najbolj splošno znano slovensko bajno bitje gora. Poleg bajnih pripovedk so za obravnavani žanr reprezentativne tudi razlagalne pripovedke, ki pojasnjujejo nastanek naših gora, njihovega poimenovanja ter iščejo vzroke za nastanek številnih drugih pojavov, ki so značilni za gorski in kraški svet (npr. skalnati osamelci, naravna okna, potoki, alpska flora ...). Med zgodovinskimi pripovedkami sta obširna in bistvena zlasti dva pripovedna sklopa, in sicer pripovedke o zakladih in spečem kralju Matjažu. Obema gorski svet predstavlja pristen in prepričljiv eksistenčni prostor. Med drugimi zgodovinskimi motivi so še pripovedi o Turkih, psoglavcih, graščakah in rokovnjačih, ki so se radi zatekali v odročne kraje. V zbranem gradivu je najmanj pripovedk s krščansko obarvano vsebino, ki jih imenujemo tudi legende. Med njimi so opazne zlasti različice motiva o Kristusu in svetem Petru, ki potujeta po svetu, pripovedi o devici Mariji in nekaterih svetnikih, ki so zašli v gorski svet.

Pomemben delež tega raziskovanja je tudi sama identifikacija bistvenih avtorjev in knjižnih zbirk s tega področja, predvsem pa seznam gorskih pravlji in pripovedk, ki smo ga s tem dobili. Za popolnejši seznam pripovedi bi morali pregledati vse starejše letnike Planinskega vestnika in stopiti v arhiv Inštituta za slovensko narodopisje

pri ZRC SAZU. Z zbirateljske strani je tematika seveda šele načeta. Za zdaj je bilo zbranih več kot 280 pripovedi z gorsko vsebino; nekatere med njimi segajo tudi na območje slovenskega etničnega ozemlja zunaj državnih meja. Zdi se, da smo s tem začasnim seznamom vsaj delno popravili trditev Tineta Orla, ki je leta 1971 dejal, da imamo pri nas pripovedk iz gora sicer precej, a niso nikjer zbrane tako, da bi lahko vsak hip posegli po njih.

Da zgodbe ne bi umrle ...

Anton Gričnik, ki je na Pohorju zbiral ljudske pripovedi, je pred leti zapisal, da so mu ljudje govorili in očitati, češ kje ste hodili do sedaj, zamujate za petdeset let. Televizija, radio, internet in sploh svet, ki se prehitro vrti, so naredili svoje. Pravih priložnosti za pripovedovanje zgodb ni več mnogo, zato s starimi pravljicarji umirajo tudi stare zgodbe. Veliko jih je vendarle zapisanih in folkloristi ter redki navdušenci si še vedno zavzeto prizadevajo dobesedno iztrgati pozabi, kar se iztrgati da. Res je, da je pozabljenih tudi veliko sicer ohranjenih in zapisanih pripovedi. Zato so naša prizadevanja tudi droben korak, da se ponovno prebudi spomin na nekatere pravljice in pripovedke iz gora.

Kako so nastale Kamniške planine

Nekoč v starih časih je živel ukletnik, ki ga ni mogel nihče rešiti. Nenehno je valil kamenje in zato je bil ljudem v veliko nadlogo. Imeli pa so tudi neko staro knjigo, v kateri je bilo zapisano, da bi voda narasla in vse poplavila, če bi ljudje ukletnika pregnali v vodo; če pa bi ga vrgli v ogenj, bi ogenj vse požgal. V tej stiski je ljudem priskočil na pomoč star puščavnik. Ta je pregnal ukletnika v neobljuden kraj, kjer je lahko brez škode valil kamenje. Tam je potem nosil in valil kamenje dolgo, dolgo let. V dolgem času je nanosil toliko kamnina, da so nastale planine. To so Kamniške planine. Ukletnik pa, če se ni naveličal, še zdaj vali kamenje.

Iz knjige Veronika z Malega gradu. Ljudsko pripovedno izročilo s Kamniškega (Matična knjižnica, Kamnik 1999).

Knjiga je dostopna tudi v interaktivni obliki na naslovu: <http://www.kamniskaveronika.net/>

POIŠČIVA SEVER

Nekega lepega dne sta šla ded in vnuček na svoj nedeljski izlet. Prepeščila sta že lep kos poti, ko sta začudena obstala.

»Stoj! Poslušaj, ded. Kot bi kdo brusil ali klepal koso.«

Ded je obstal in prisluhnil. Čez čas je rekel: »Motiš se, dragi vnuček. To, kar slišiš, je petje divjega petelina. To je izjemno lepa ptica. Redko jo vidimo, še redkeje jo slišimo. Ženi se in s petjem privablja v svojo bližino kokoši.«

Jan je obstal, prisluhnil, nato je prosil deda: »Ali ti dobro slišiš? Ali veš, kje poje? Rad bi ga videl.«

Ded je pokimal in potegnil dečka za roko. Plazila sta se med borovničevjem in čez čas počepnila v gostem grmovju.

»Poglej, Jančula!« Tako je dedek poklical Jana samo, kadar je bil najbolj srečen. S prstom je pokazal med večje gostega borovca. Deček je usmeril pogled tja in zadovoljno pokimal.

»Krasen je ta tvoj ptič,« je priznal in stopil le za korak naprej. Tedaj je ptico prestrašil, da je zletela z drevesa. Deček se je pognal za njo, ded za njim in tako so tekli in leteli kar precej časa. Ko se je Jan upehan ustavil in se ozrl okrog, je od strahu zajokal: »Izgubila sva se, dedek!«

»Res sva zašla, a se nisva izgubila,« je popolnoma mirno odgovoril ded. »Poiskala bova sever in se rešila iz gošče, v katero sva zašla.«

»Saj ne znam poiskati severa. Še nikoli ga nisem iskal.«

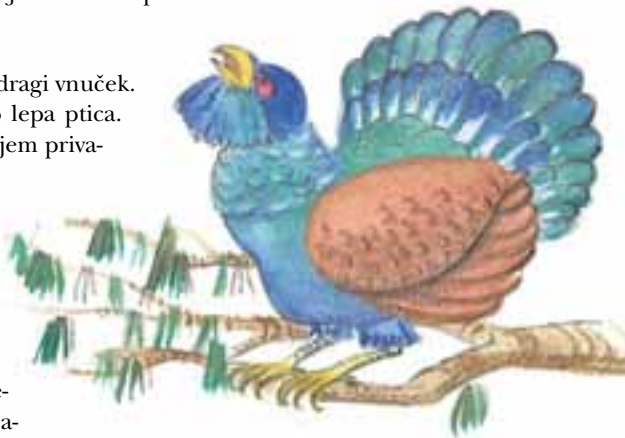
»Nič zato. Poiskala ga bova skupaj. Ozri se naokrog in poišči drevo, ki je obraslo z mahom in lišaji. Takšna so drevesa na severni strani, ker jih skoraj nikoli ne obsije sonce. Na severni strani je mah tudi na tleh, za drevesi. Veje so tam krajše in redkeje kot na južni strani.«

Jan je gledal in razmišljal: »Kaj pa ta štor, dedi? Letnice okrog požaganega štora so različno goste.«

»Seveda, saj sem ti rekel, da je na severni strani hladneje in zato vse raste počasneje. Na južni, toplejši strani raste hitreje, zato so letnice redkeje. Kot vidim, se kar lepo obračaš proti severni strani in samo malo še, pa se bova obrnila na vzhod, kjer stoji najin kraj in kjer bova zlahka našla svojo hišo,« je veselo rekel ded. ◉

Darinka Kobal

Risala: Tamara K. Lavrič

Pokliče prijatelj pa pravi:

Pojdimo pohajat po planinah

Prejšnji ponedeljek presunljivo pozvoni pogovorna priprava, potem pa poslušam prijateljevo pripovedovanje. Prav prerojen ponosno pravi: »Pepi, poslušaj! Počutje po planinarjenju prekrasno, prečudovito. Poglej, petek pred poldnem pred portirnico podjetja polnimo prtljažnik Poldetove piksne. Pet pobov, prijatlov, planincev: Peter, Pavel, Primož, Pingo pa Polde. Pred portirnico postaja precej proletarčkov, potlej pa pride poglavar proizvodnje, preklinjajoč pretrga pavzo pa pravi: 'Prec pozdravte prijatle, pa pejte pognat počivajoče parklne!' Peterica pomežikne prijatlom proletarčkom, pred prevozom potegne po par prav požrešnih požirkov prepečenice, potem pa poveljuje: 'Pejmo! Pejmo, pijača pohaja.'

Piksna potem potegne proti planinam, pa prek prelaza pod Prisojnikom proti prelestnemu Posočju, prav pod Prehodavce. Polde parkira. Pred pohodom posedamo, prigrizujemo pa pijemo. Prigrizek potrebno poplaknit, prmej, priduša Pingo. Predvsem pivce pa pelinkovec. Pir, pena, pijača, posedaanje pa pogledovanje po planinah. Pametno početje. Prvi planinski par Peter pa Pavel pretreseno priganja, pogleduje proti potem, potem pa preklinjajoč pobaše prtljago, pozdravi, pomaha, pa pot pod podplate, pa pobriše proti planinam. Pozabita pa pobrat peneze, pospravljene pri prijatlih. 'Prava prijatla,' pravim Poldetu pa Pingotu. 'Poštenjakarja.' Prvi par planincev potem poskočno poskakuje po planinskih poteh. Prehodavci. Prenočita, potem pa prek prisojnih pobočij, plazišč, po policah, pod previsi prehodita, prav predirjata, planine po planu, pa ponovno prenočita pred potjo proti Pokljuki. Pravo pravcato pretiravanje, pravim. Pijače potrebni pa posedamo pri pivu pa pogledujemo planinske punce. Pretesne pumparice, pajkice, prav prelesten privid. Pohoto poplakne pivo. 'Prečudovito Posočje,' pravi Pingo. Po potkah prihajajo planinci, pozdravljajo, prepevajo, popijejo pijačo, pa pohitijo proti plaziščem, po postojankah, po planinah. Potem potegnem prištošel, potežkam. Poln podarjenih penezov predragih prijatlov. Prima. Počasi polnimo praznino pod prsmi, potem pa pozno popoldne pospravimo prtljago, plačam pognano pijačo, potem pa previdno pohodimo pot proti Prehodavcem. Pogosto počivamo pa pijemo pa proseče pogledujemo pot. 'Prestrma,' pravita pomenljivo prijatla. Prmej! Putana! Pismo! Počasi, prepočasi potone Posočje pred pogledi pa podnevi prisojna pobočja, prepolna planik, pred prepotenimi planinci pa pot postavljena prav prekleto pokonci. Ponoči pririnemo, prikolovratimo pa prikolnemo pred postojanko. Postanemo. Poslušamo pritajeno pogoviranje pa prepevanje planincev pa prešernih planink. 'Poglejta,' pravim prijatloma, pajdašema, 'prava pravcata planinska postojanka.' Prijetno pregreta peč, pogrnen prt, planinska pašta, pa polno pravih planinskih prijatlov, potem pa pograd, pardon, potem pa potoki pijače. Papa planine, pa pozdravljen pir! 'Pejmo, pohitita,' pravim prijatloma, pa poletim proti prijazni postojanki. Potlej pozabimo prestrme poti, pekoče podplate, potoke potu, potežkam prištošel, pa pokličem postrežbo. Potem ponucamo podarjene peneze prijatlov, potem pa preudarno pomislim – prihodnjč povabim pretegnjenega prijateljčka Pepija.« Prijateljevo pripoved popisal pisun

Pepi.

Jože Praprotnik

Novi bivak na grebenu Stola nad Breginjem

Še ena postojanka v naših gorah

Besedilo in Fotografija: Miha Kajzelj

Ko pogledamo greben Stola z Breginja, se nam oko ustavi na čudni sivi skali na njem. Ko izostrimo pogled, vidimo, da to ni navadna skala, ampak bivak. Redke so priložnosti, ko v naših hribih zraste kaka nova planinska postojanka. V veliko veselje mi je, da je tokrat to novi planinski bivak med Muzcema na dolgem grebenu Stola, ki so ga odprli 27. oktobra leta 2002.

Razvojno društvo Breginjski kot in njegov razvojni projekt

Stvari so se od ideje prek načrta do izvedbe razvijale zelo hitro. Za to so zaslužni predstavniki Razvojnega društva Breginjski kot pod vodstvom Pavla Tonkljija, ki je kot glavni organizator zbral ves denar za izvedbo, dokumentacijo za projekt, našel izvajalce in podjetje za helikopterski prevoz ter skupaj s preostalimi člani društva vložil v graditev tudi precej prostovoljnega dela, in planinci Breginjskega odseka PD Kobarid pod vodstvom Zdravka Marcole, ki so pomagali z obsežnim prostovoljnim delom pri izkopu terase. Tako je bil bivak postavljen še pred prvim snegom.

Postavitev bivaka na Muzcu je bila del večjega projekta Razvojnega društva Breginjski kot, v sklopu katerega so urejali čezmejne kolesarske in pešpoti, planinsko pot na Muzce z Breginja pa je obnovil in uredil Breginjski odsek PD Kobarid. Namen projekta je oživiti Breginjski kot z dejavnostmi aktivnega turizma, ki so za te kraje v povezavi s sosednjo Beneško Slovenijo najpomembnejša razvojna perspektiva. Oba zapostavljena kota držav se bosta po odpravi meje s kolesarskimi in pešpotmi povezala v večje turistično-rekreativno področje.

Lega na grebenu Stola

Greben Stola, ki se od Kobarida v ravni črti vleče na zahod v Italijo, pomeni južni rob alpskega prostora in je zanimiv cilj za izjemno razgledno grebensko prečenje, ki ga zahodno od Muzcev za zdaj še pretрга državna meja. Novi bivak na Muzcih naj bi bil osrednja oporna točka na sredini grebena, njegova funkcija pa bo ob odpravi meje

Mali Muzec nad bivakom

postala še bolj očitna. Greben ima zdaj od Kobari-
da (234 m nad morjem) do Breškega Jalovca v Ita-
liji tri oporne točke, na katerih se da prespati: bi-
vak Hlek (1225 m) na planini Krejska planja, novi
bivak na Muzcu (1580 m) in bivak na italijanski
strani grebena za Breškim Jalovcem. Novi bivak s
sredinsko lego na grebenu je gotovo pomembna
pridobitev, saj je to točka, na kateri je možnost
prenočišča najbolj potrebna.

Greben Kobariškega stola je dolg 35 km, vrho-
vi in sedla so na višini 1500–1700 metrov. Na ju-
gu, na breginjski strani, so zelo strma in gola trav-
nata pobočja, ki so jih Breginjci nekoč kosili vse
do vrha grebena, seno pa spravljali nazaj v dolino
(1000 m višinske razlike!). Na severu so pobočja
skoraj do vrha porasla z drevjem in grmičjem, na
vrhovih in izpostavljenih legah pa je greben gol.

Postavitev na lokacijo

Za lokacijo bivaka je bilo izbrano sedlo med
Malim in Velikim Muzcem (tega domačini imenu-
je Gubrovec) na 1580 metrih.

Sedlo je zelo izpostavljeno severnim in južnim
vetrovom, zato se pozimi na njegovi severni strani
ustvarjajo veliki zameti. Bivaka namenoma nismo
postavili v najnižjo lego sedla, ampak rahlo proti
zahodu, nekaj metrov pod grebenom. Breginjski
planinci so v bregu izkopal teraso 4 x 5 m. Tako
tudi pozimi ne bo stal sredi zameta, bodo pa seve-
da tam bolj pihali južni vetrovi. To smo rešili z
obliko, prilagojeno vetru.

Oblika, kapaciteta in notranja ureditev

Bivak je obrnjen vzporedno z grebenom, v
profilu njegove trikrat zalomljene strehe se izriše
oblika snežnega zameta na grebenu. V njem je
prostora za 4–8 ljudi, spodaj so 4 ležišča, po dve in
dve na vsaki strani prostora. Ležišča so hkrati tudi
klopi. Naslonjalo klopi je preprosta deska, ki se jo
da pred spanjem spraviti pod klop. Med klopmi je
lesena miza, ki jo lahko premikamo vzdolž bivaka.
Zgornje postelje (ki za zdaj še niso narejene) so
na tečajih in se zavrtijo pod strop, uporabijo se le,
kadar je večji obisk. Notranjost bivaka je trenutno
še v grobem stanju, manjkajo še blazine na ležiščih

in odeje, ki jih bodo obiskovalci uporabljali z eko-
loškimi spalnimi vrečami. Notranjost bo povsem
dokončana v letu 2003.

V zadnji steni je okno s pogledom na zahod, v
sprednji steni pa vrata z oknom, ki gleda na Mali
Muzec. Obe odprtini sta z zunanje strani zavarova-
ni s polknom. Pred bivakom je zavetna terasa pod
napuščem, izvedena kot lesena rešetka za otesa-
nje snega.

Bivak je lesen in pokrit s pločevinasto kritino.
Postavljen je na betonske temelje in zaradi vlage
dvignjen od tal.

Montažna zidava

Bivak je izdelal tesar Šinkovec iz Cerknega.
Vsa lesena konstrukcija z opazem je bila sestavlj-
ena pri njem na vrtu, potem pa oštevilčena, razstav-
ljena in odpeljana v Breginj.

Od tam je bil 2. oktobra lani organiziran heli-
kopterski prevoz v 6 tovorih, ki niso smeli presega-
ti 900 kg. Sprednja in zadnja stena sta bili pripelja-
ni kar v enem kosu. V tričetrt ure je bil opravljen
celoten prevoz in celotna konstrukcija, opaž,
pločevina in preostale potrebščine so bili zloženi
na sedlu. Pilot helikopterja je ob prevozu in razkla-
danju mojstrsko obvladoval svoje vozilo in se zaba-
val s stranskimi lupingi. Dva mlada alpinista s Cer-
knega sta takoj začela sestavljati konstrukcijo in po-
noči bivakirala na grebenu. V treh dneh je bil bi-
vak s skupinskim delom postavljen. Temelje so
podbetonirali pozneje. Zanimivo je, da so za potre-
be betoniranja del vode domiselno dobili tako, da
so deževnico nalovili v plastično ponjavo, ki so jo
poveznili v kotanjo na grebenu. Klepar iz Bovca je
bivak oblekel v pločevino in naredil zaključne
obrobe in s tem je bil pripravljen na rojstvo.

Odprtje

Bivak smo uradno odprli zadnjo soboto v okto-
bru, pred prvim snegom. Dežja na srečo ni bilo,
vrh grebena pa je bil zaradi jugovzhodnega vre-
menskega vpliva ves dan zavrt v meglo, tako da je
imelo odprtje mističen pridih, saj se je meglena
zavesa med govori odgrnila samo enkrat. Ko se je
bivak zasvetil v soncu, je narava spustila nanj svoj
blagoslov.

Odprtja se je udeležilo kakih 60 ljudi, med drugimi kobariški župan Pavel Gregorčič, predstavnik Zavoda za varovanje naravne dediščine Daniel Rojšek in predsednik gradbene komisije pri PZS Janez Duhovnik. Slišali smo kar nekaj govorov. Dogodek je povezoval Pavel Tonkli kot spiritus agens projekta.

Projekt za bivak in perspektiva graditve bivakov in zavetišč v Sloveniji

Projekt za bivak, pri katerem sva sodelovala profesor Janez Duhovnik kot konstruktor in jaz kot arhitekt, ni bil ustvarjen po naključju. Pavel Tonkli se je obrnil na PZS in vzpostavil stik s prof. Duhovnikom, ki je predsednik Gradbene komisije pri PZS. Nato sva se s profesorjem, ki je v projektu pritegnil še mene, ponudila, da izdelava projekt za bivak. Breginjski planinci so v velikem navdušenju teraso na grebenu izkopal, še preden je bil projekt končan, zato sva zasnovo prilagodila njenim meram.

Pomembno pa se mi zdi, da se je ideja za bivak sploh pojavila. Bivaki imajo namreč za obiskovalce v primerjavi s planinskimi kočami vsaj eno po-

membno prednost: odprti so vse leto, ob katerem koli času. Bivak daje primarno zatočišče pred slabim vremenom in prenočišče. To bi nam v zimskem času morale omogočiti vse kočice, pa se žal marsikje ne da dogovoriti za to. V slovenskih gorah imamo vse preveč oskrbovanih planinskih koč, ki slabo obratujejo, so večino časa zaprte in so s svojim letnim zaslužkom na robu preživetja, po drugi strani pa ne dajejo tega, za kar so bile pravzaprav zgrajene: planinskega zavetišča.

Nič hudega tudi ne bi bilo, če bi se za uporabo bivaka ali zimske sobe uvedlo simbolično plačilo, ki bi ga zbirali v kovinski škatli z režo (kot v hranilniku) – npr. 500 SIT. Denar bi uporabili za nujno vzdrževanje, plačilo pa bi pravzaprav pomenilo zahvalo uporabnikov za to, da nekdo skrbi za prijetno razpoloženje v prostoru.

V gradbeni komisiji se zavzemamo za to, da bi imele vse kočice zimsko sobo. Zimska soba je pravzaprav bivak v sklopu planinske kočice. Seveda pa zagotavljanje zavetišča ne more prinašati dobička. Dajemo tudi strokovne nasvete za vsa področja gradbenih posegov pri kočah in bi bili veseli, če bi se društva obračala na nas predvsem v želji po strokovnosti in ne samo zaradi denarja. Breginjecem se je sodelovanje z nami očitno splačalo, od tega pa imamo korist vsi.

Bivak pod Velikim Muzcem

Breginj in Kobarški Stol

Kjer Slovenija seže najbolj na zahod

Besedilo: Jožica Kranjc
Fotografiji: Igor Maher

Muzej v Breginju

Pred leti smo pogosto gledali televizijske oddaje o Breginju, saj je bila idilična primorska vasica pred katastrofalnim potresom leta 1976 res nekaj posebnega. Kljub spremembam pa je še vedno zanimiva odskočna deska za vzpon na Kobarški Stol, visok 1673 m.

Za ta kraj značilna vaška arhitektura je danes ohranjena le še v muzejskem kompleksu. Dvoje ločenih poslopij kaže na eni strani bivanjski del, na drugi pa gospodarskega. Vsak je namenjen vsaj

štirim med seboj povezanim stanovanjskim enotam, grajenim v treh nadstropjih. Kletnemu delu z delavnicami in shrambami sledijo kuhinje s štedilnikom sredi prostora in klopni ob stenah ter drugo najnujnejšo kuhinjsko opremo. V sosednjem prostoru so še kašče ali delavnice, nad njimi pa spalnice in otroške sobe. V vsako nadstropje se je treba povzpeti po zunanjih lesenih stopnicah. Zunanjo stran bivalnih prostorov krasi lep balkon oziroma »gank«, ki povezuje več stanovanj. Ob robu dvorišča je s kamni obzidano skupno

Značilna hiša v Breginju

Breginjski kot s Stolovega grebena

gnojišče, na nasprotni strani stanovanjskega kompleksa pa so svinjaki, hlev za skupno kravo, svigli za sušenje sena, shrambe in podobni prostori, namenjeni skromnemu gospodarjenju.

Muzej na prostem kaže svojevrstno podobo življenja v obdobju pred potresom. Poleg mnogih predmetov, ki so se nekdaj uporabljali tudi drugod po Sloveniji, je ohranjenih še nešteto fotografij v drugem, sodobno urejenem muzejskem delu in galeriji. Tam šele zaživi pred nami kraj, ki mu je potres povsem spremenil podobo. Porušene zgradbe so večini prebivalstva onemogočile, da bi še vztrajala pri starem načinu življenja. Po potresu je bila zasnovana nova podoba kraja z ličnimi montažnimi hišami, ki stojijo samostojno, ločeno od sosednjih. Idila izpred slabih tridesetih let živi le še v muzeju in spominu starejših prebivalcev.

Na Stol

Ta nam tako oddaljena in zelo malo znana vas, ki ne premore niti ene gostilne, v kateri bi si utrujen popotnik pogasil žejo in se okrepčal, in v kate-

ri rešuje to pomanjkljivost predsednik turističnega društva, je lahko eno izmed izhodišč za vzpon na Kobarški Stol. Ta pot naj bi bila najkrajša, saj predvideva za vzpon le tri ure; druge so vsaj za kakšno uro daljše. Prav zaradi oddaljenosti tega dela Slovenije in najkrajšega predvidenega časa smo štorski planinci za naš vzpon na Stol izbrali Breginj. Domačini, s katerimi smo se povezali po telefonu, so nam to pot tudi predlagali.

Do cerkve sv. Marjete, ki jo dosežeš po enourni hoji, te spremlja gozd z bližnjicami in v vročih poletnih dneh dobrodošla senca. Takoj zatem pa se gozd umakne redkim grmičkom in visoki travi in sonce te lahko vso pot navkreber neusmiljeno žge. Iz visoke trave sili raznovrstno gorsko cvetje. To je lahko idealen razlog, da malo postaneš, si oddahneš in si odpočiješ oko na pisani naravni preprogi. Počitek je še kako potreben, saj se pot vseskozi vzpenja, vrh pa vse bolj odmika. Ni lahko v hudi poletni vročini premagati skoraj tisoč metrov višinske razlike. Gorski vetrc le malo hladi. Žeja se stopnjuje. Kratek požirek povrne le malo moči. Toda s trudom je vrh končno osvojen.

Na vrhu si poplačan s širokim razgledom. Našega so žal vse bolj ovirali oblaki, ki so naznažjali za popoldne napovedane nevihte. Tudi zamolklo bobnenje nekje nad nami nas je opozarjalo, da se ne smemo preveč zadrževati. Hiter posvet je odločil, da se bomo sosednjima vrhovoma na istem grebenu –Velikemu in Malemu Muzcu – odrekli. Spustili smo se po isti poti. Šele tedaj smo prav začutili strmino, saj smo morali navzdol močno zavirati. Nismo se več čudili, zakaj nam je navzgor grede primanjkovalo sape. Pot je namreč zelo strma in zahteva veliko pozornosti. K sreči so se oblaki odpeljali na kaninsko stran in dolino smo dosegli v soncu. Slabe tri ure pa smo za vrnitev do Breginjja le potrebovali. A ko so nam pozneje v dolini povedali, da so ob bobnenju čutili dva rahla potresna sunka, in ko so nas na poti domov spremljale še nevihte, smo bili prepričani, da je bila naša odločitev za hiter spust pravilna.

Prijaznost domačinov

Prijazna mati predsednika turističnega društva, ki nam je pred vzponom obljubila vodstvo po muzeju, nas je že nestrpno pričakovala. Zjutraj nas je pogostila s kavico, zdaj pa se je tudi izkazala s hladno pijačo. Čeprav breginjjskim studentem nismo prizanesli, je bila njena hladna shramba, ki je reševala čast domačih gostiln, zlata vredna. Stol nas je izžel in kar precej nadomestil je bilo potrebnih, da se je vzpostavilo ravnovesje v organizmu. Malo smo ga podcenjevali zaradi njegove višine, vendar ni nič manj zahteven kot tisti v Karavanakah.

Obogateni z novimi spoznanji smo kar pozabili na utrujenost in še dolgo po slovesu od prijaznih Breginjcev, ki si želijo več obiska, nas je spremljala podoba kraja, kakršen je bil nekoč in kakršen je nastal po potresu. ◉

SLOVENSKI PLANINCI V AKCIJI ZBIranJA SREDSTEV ZA POSTAVITEV SLOVENSKEGA PLANINSKEGA MUZEJA V MOJSTRANI

Na osnovi sklepov Skupščine PZS v maju 2002, ter na osnovi izdelanega idejnega projekta je UO PZS 07.03.2003 sprejel sklep, po katerem naj bi vsako PD prispevalo sredstva v višini 35.000 SIT. Zbrana sredstva bodo v letu 2003 porabljena kot delež sofinanciranja PZS za izdelavo izvedbenih projektov stavbe Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani. S tem bodo podane osnove za pričetek uresničitve tega skupnega projekta PZS, Triglavskega narodnega parka in Občine Kranjska Gora.

V letu, ko praznujemo 110 let organiziranega planinstva na Slovenskem, je primerno, da tej bogati zgodovinski zapuščini zagotovimo zasluženno mesto, ki ji gre. Zato pričakujemo, da se bodo akciji pridružila vsa društva in prispevala svoj delež. S tem bomo slovenski planinci dokazali, da cenimo delo preteklih generacij, ki so nam postavile osnovo za našo prihodnost

Vodja projekta Miro Eržen

Kobariški Stol

Kobariški Stol (1673 m) je najvišja vzpetina v vzhodnem delu Stolovega grebena, ki se razteza skoraj 34 km daleč od Kobarida do Humina (Gemone) v Italiji. V slovenskem delu grebena sta poleg samega Stola pomembna vrhova še Veliki in Mali Muzec (1630 m, 1612 m). Dober kilometer zahodno od njiju greben preide v Italijo in se nadaljuje z Breško goro (1613 m) in Brinico (1636 m). Še naprej proti zahodu potok Ter globoko prereže greben, ki se na drugi strani nadaljuje v isti smeri in na Velikem Karmanu (1709 m) nad Huminom doseže svojo najvišjo točko.

Masiv Stola je s severa zamejen z dolino Učje in Soško dolino, ob južnih vznožjih pa se nizajo slikoviti kraji: Breginj, Sedlo, Homec, Stanovišče, Borjana, Potoki, Kred, Staro selo in Kobarid. Reka Nadiža, ki izvira v Breginjskem kotu tik ob meji z Italijo, teče sprva proti vzhodu, pri vasici Kred pa zavije ostro proti jugu. Južna pobočja Stola so gola, strma in travnata, tu in tam tudi skalnata. Na severni strani raste nizek gozd skoraj do vršnega grebena. Ves Stolov greben je izredno razgleden.

Zavetišča

Oskrbovanih koč na območju Stola ni, sta pa dva stalno odprta bivaka – bivak Hlek (1225 m) na grebenu nad Kredom in novi, lani odprti bivak pod Muzcem (1580 m). Še en bivak je pod italijanskim delom grebena.

Pristopi

Vsi navedeni pristopi so nezahtevne označene poti. Zaradi velikih višinskih razlik in

strmega terena so po večini dolge in naporne. Primeren čas za ture sta pomlad in jesen, tudi zima, če ni preveč snega. Poleti je na južnih pobočjih huda vročina.

- Najhitreje pridemo na Stol, če se po slabi cesti pripeljemo od mejnega prehoda Učja do planine Bočice, ki je tik pod vršnim grebenom, kjer leži preval Na Verilih (1377 m). S prevala je slaba ura hoda na vrh.
- Iz vasi Sedlo na južni strani gremo po zelo zaviti neprevozni cesti do prelaza Na Verilih in od tam na vrh: 3 h 30 – 4 h. Dolge serpentine lahko krajšamo po bližnjicah.
- Iz Kobarida po dolgem, zložnem vzhodnem grebenu mimo bivaka Hlek – 5 ur. Bržkone najlepši pristop, vendar precej dolg.
- Iz Breginja mimo cerkvice sv. Marjete – 3 h 30 (tura je opisana v članku).
- Iz Breginja na Mali in Veliki Muzec – 3 ure.
- Prečenje grebena od Stola do Velikega Muzca – 2 h 30.

Vodnik in zemljevid: Tine Mihelič: Julijske Alpe, PZS Ljubljana (poglavje o Stolovem grebenu je napisal Stanko Klinar);

Julijske Alpe – zahodni del. 1: 50.000, PZS, Ljubljana.

Andrej Mašera

Zelene gore pod oblačnim nebom

V hribe po škotsko

Besedilo in Fotografije: Andrej Stritar

V megli iščem naslednjega možica na strmem skrotastem pobočju. Končno se znajdem na grebenu, kjer veter piha še malo močneje. Temperatura je okoli 5 stopinj, na srečo pa le še rahlo prši. Upava, da sva že blizu vrha. Toda višinomer mi pokaže le 720 metrov, torej do najvišje točke manjka še več kot dvesto metrov. Greben pa je tu vodoren in sploh ne veva, v katero smer naj greva. Odločiva se za desno in ker se skalovje kmalu obr-

ne navzgor, veva, da sva na pravi poti. Greben postaja vedno ožji, vedno večkrat se je treba prijeti skal. Na obe strani pod nama je prepadin ker je mokro, postajajo prehodi že kar neprijetni. Ko že slutiva vrh, se nama zazdi, da je tveganja le preveč. Iz nahrbtnika potegnem vrv in zadnjih 30 metrov opraviva navezana. Znajdeva se na 985 m visokem vrhu Sgurr nan Gillean. Prostora je izredno malo, rahlo dežuje, mrzlo je, sva v oblaku, občutki po

Skupina Cuillin – škotski Martuljek na otoku Isle of Skye

Vrhovi Wester Rossa

opravljeni turi pa so imenitni. Ker ni razlogov za postanek, jo takoj ubereva nazaj.

Nikoli si nisem mislil, da bom kdaj na taki višini lahko doživiljal tako visokogorsko vzdušje. Bila sva pač na Škotskem, v deželi, kjer je najvišji vrh visok le 1344 metrov. Vendar pa ima prvak Ben Nevis številno spremstvo nižjih vazalov, ki si kljub majhni nadmorski višini zaslužijo naziv gora. Škotsko višavje (Scottish Highlands) je zelo prostrano območje, kjer je narava ustvarila izredno zanimive vzpetine, ki lahko zagnanim gornikom ponudijo obilo veselja.

Vrh, na katerega sva priplezala v megli in dežju, se dviga na začetku 11 km dolgega grebena »devetstotakov« na otoku Isle of Skye ob škotski obali. S skupnim imenom se imenujejo The Cuillin in veljajo za najzahtevnejše gore Škotske. Dan pred najinim vzponom sva jih lahko videla, saj jih niso zakrivali oblaki. Brez težav bi lahko stali tudi kje pri nas v Martuljku, ob Poncah ali Oltarju, (le kakih 1500 m višje) in nič se jim ne bi bilo treba sramovati. Nič čudnega, da so strah in trepet vseh »munroistov«. Odvali se jim kamen od srca, ko premagajo Inaccessible Pinnacle, ki velja za naj-

težjo med njimi. S tem so lahko prepričani, da bodo kos tudi vsem ostalim žlahtnim ciljem.

Kako se odpravimo v gore na Škotskem

Gorski cilji na Škotskem so res žlahtni. Hribolazenje po škotsko je še najbolj podobno brezpotnemu gorništvu pri nas. Izhodišča so praviloma na višini morja ali le malo višje, torej moramo za vzpon na »devetstotaka« opraviti z vsemi devetsto metri, kar pa je toliko kot recimo z Vršiča na Prisanjku. Poleg tega se na Škotskem držijo pravila, da morajo gore ostati čim bolj nedotaknjene. To pa pomeni, da je prepovedano risati kakršne koli markacije, da je kažipot kvečjemu na začetku poti, da ni varoval in da so celo kamnite močice proglasili za veliko zlo in v vseh vodnikih priporočajo, naj jih takoj podremo, ko jih zagledamo. Torej se moramo na poti popolnoma zanesti na vodnik, zemljevid ter lastno iznajdljivost in znanje! Ena redkih izjem je pot na najvišjo goro Ben Nevis, kjer je celo nekaj kažipotov, saj bi sicer s številni-

mi obiskovalci imeli preveč težav. Koče nisva vide-la nobene, čeprav sva nekaj brala o njih. Vse ture je zato treba opraviti v enem dnevu ali pa na tere-nu taboriti. Tega midva nisva poskusila, mora biti pa kar izziv udobno prespati v kakšnem dežku, ki skorajda zagotovo pade vsako noč.

Prav posebna nadloga so brezštevilne ograje. Britanci so, vsaj tak vtis sva dobila, obsedeni z ograjevanjem svojih posesti. Ograje so tako rekoč vsepovsod, ob cestah, na poteh, v dolinah in celo na grebenih. Prav trapasto sva se počutila na enem od zahtevnih grebenov, ko sva s kar nekaj težavami priplezala do stebra nekdanje – ograje! Vendar pa je večinoma za gornike poskrbljeno, saj so na poteh narejeni mostički ali prehodi skozi ograje.

Posebne vrste zoprnost, na katero opozarjajo vsi vodniki, so majhne mušice (midgets), ki se v ugodnih vremenskih razmerah pojavijo v tisočih in bi nas najraje žive pojedle. Na srečo sva doživela le en dan, ko so se razživele in se nisva smela ustaviti, saj jim že rahla sapica ob goli koži zagre-

ni nadležno početje – grizenje. Pomagajo repelen-ti in pa seveda dobro zaprt prostor. Za naju je bi-la nenavadna nadloga tudi obilica blata oz. šote na poteh. Do gora je večinoma najprej treba nekaj kilometrov peš po ravnem, kjer pa se je včasih tre-ba skozi blatne odseke prebijati kot skozi labirint – išoč prehode, kjer se boš najmanj pogreznil.

Poleti potrebujemo običajno hribovsko opre-mo s poudarkom na zaščiti pred mokroto. Nujni so dobri vodoodporni čevlji, pelerina in vetrne hlače. Dežnik je manj primeren, ker pogosto pi-ha. Pripravljeni pa moramo biti tudi na nižje tem-perature. Poleti cepina in derez ne potrebujemo, saj ledenikov ni. Pač pa bomo potrebovali kompas in/ali GPS, saj je pogosta megla.

Vsakodnevni dežek

Če greš na Škotsko, ne pričakuj sončnega vre-mena. V treh tednih najinega potepanja je deževalo skorajda vsak dan. Največkrat le rahlo prši, včasih drobne kapljice kar nekako lebdijo v

Strmi klifi nad Atlantikom

ozračju. Pogosto se kar naenkrat močno ulije, spet drugič pa kar cel dan pošteno pada. Resnici na ljubo sva imela tudi kar precej dni, ko so se po nebu podili slikoviti oblaki, vmes so bila tudi jasna obdobja, le tu in tam pa je tudi malo namočilo. Kmalu sva se naučila, kaj pomeni, če na radiu napovejo »bright and dry day« (svetel in suh dan): oblaki bodo beli in ne bo deževalo.

Škoti in Angleži so seveda navajeni na svoje vreme in se ne pustijo motiti. Tako so naju najbolj navdušili štirje fantje, ki so neko jutro med kar spodobnim nalivom mirno sedeli za mizo v kampu in si mazali marmelado na kruh.

Ko sta naju dežek in megla nehala vznemirjati, sva pričela uživati v divji dinamiki vremena. Modro nebo se običajno zelo hitro zakrije s slikovitimi oblaki, ki jih močan veter preganja po nebu. Pogosto je njihova baza tam nekje na višini okoli 1000 metrov, torej tik nad vrhovi munrojev. Kadar sva bila v takem vremenu nekje na grebenu, sva se počutila kot pod veličastnim stropom nebeške katedrale. Malo manj prijetno je bilo kolovratiti skozi meglo med dežjem preko kakega zoprno vdirajočega se blatnega pobočja, ne da bi vedela, če sva sploh na pravi poti. Takrat sva se pač toliko bolj veselila doseženega cilja in suhega zavetja najinega kombija po povratku.

Nekaj v zvezi z vremenom pa je na Škotskem le boljše kot pri nas: ni neviht s strelom. Doživela nisva nobene, pa tudi nikjer ni nič pisalo o njih.

Kam vse se podati na Škotskem?

Najinega tritedenskega potepanja sva se lotila skorajda »na slepo«: od doma sva se odpeljala, ne da bi prej prebrala obilico knjig. Najin cilj je bil pač sproščen dopust, brez visokih ciljev, uživanje v neznani gorski pokrajini. Na začetku nama je pomagal vodnik Loney planet, da sva tam nekje nad Glasgowom znala poiskati prve hribe. Potem pa je bilo vsak dan lažje, saj sva si sproti nabirala izkušnje in dokupovala ustrezno literaturo.

Scottish Highlands (Škotsko višavje) je izredno prostrano območje (vsaj 250 km v smeri sever–jug in 150 v smeri zahod–vzhod). Gorske skupine so precej enakomerno razporejene po tem območju, čeprav so najbolj zanimive tiste na zahodni strani. Za vse je značilno, da imajo praviloma za nas neiz-

Munro in munroisti

Beseda Munro je med škotskimi planinci sila pomembna. Gospod Hugh Munro je namreč leta 1891 prvi objavil seznam vseh gora na Škotskem, ki so višje od 3000 Ft (914 m). Njegov priimek se je prijel kot naziv takega vrha – munro. Kmalu so se pojavili zagnanci, ki so zlezli na vse munroje. Prijelo se jih je ime Munro baggers, po naše jim recimo kar munroisti. Nekaj takega torej, kot so pri nas planinci transverzanci. Da pa zadeva le ni tako preprosta, priča tudi podatek, da je takih munroistov danes manj kot 2000.

V naslednjih desetletjih so seznam vrhov popravljali, tako da danes velja, da je »uradnih« munrojev 284. Štejejo namreč samo tisti, ki so vsaj 250 Ft (76,2 m) nad najbližjo škrbino. O munrojih je napisanih cel kup knjig in vodnikov, kupite lahko zemljevid munrojev, skoraj v vsakem turističnem informacijskem centru pa je na tak ali drugačen način razloženo, kje so in kakšni so munroji v bližini. Nekaj munroistov jih je oblezlo že dvakrat, imajo tudi že munroistke, tudi zakonske pare munroistov, nekdo pa je z njimi opravil celo že pozimi, in to le v 84 dneh.

govorljiva imena. Na Škotskem je namreč še vedno živa galščina, jezik, ki so ga govorili domačini pred prihodom Angležev. Danes so ponosni na svoj (nekdanji) jezik in dosledno uporabljajo stara imena gora. Uporabljajo sicer latinico, toda nama se še sanjalo ni, kako recimo izgovoriti imena Sgor na h–Ulaidh, Aonach Eagach, Meall Dearg ali pa recimo Stob Coire Sgreamhach. V nekaterih knjigah so sicer tudi navodila o izgovorjavi in pa razlaga, kaj to pomeni. Toda tudi potem, ko sva od domačinov slišala ime, ga že po nekaj minutah nisva znala več ponoviti.

Takoj severno nad Glasgowom se pričnejo Trossachs, gorska skupina umirjenih oblik, neka podobna našemu Zasavju. Njena posebnost je, da so vrhovi poraščeni z gozdom, ki ga drugje na Škotskem ni (vsega so posekali v minulih stoletjih!). Tu je osrednja turistična točka jezero Loch Katrine, slikoviti vrh pa »sedemstotak« Ben Venue.

Naprej proti severu gozdov zmanjka in pokrajina postane taka, kot si »od daleč« zamišljamo

Škotsko: prostrana, brez gozdov, s slikovitimi zelenimi vzpetinami. Tam nekje je Glencoe, najbolj razpita škotska dolina (beseda glen pomeni dolina), ki slovi po pokolu med škotskimi klani pred nekaj stoletji. Nad njo je več slikovitih skalnatih grebenov in vrhov. Eden med njimi velja za najzanimivejše grebensko prečenje Škotske. Res je bilo zabavno na njegovem 4 kilometre dolgem slemenju, kjer sva morala kar malo poplezati.

V bližini je tudi Ben Nevis, ki je seveda kralj Britanskega otočja, saj je najvišji med vsemi. Vendar me kot gora ni pretirano navdušil. To je edini škotski vrh, kjer nikoli ne boste sami. Na vrhu je planota iz črnega skalovja brez izrazite najvišje točke. Na njej je cel kup podrtij, nekdanjih koč in vremenske opazovalnice. K slabemu vtisu pa je verjetno prispevala še megla, ki sva jo imela na vrhu.

Naslednji zalogaj je že omenjena drzna skalnata skupina Cuillin na Isle of Skye, nekako osrednji del škotske divjine pa je območje Wester Ross. Tu so munroji nagneteni tesno skupaj in se prav drzno dvigajo tako rekoč iz morja. Vsak pa je junak zase, saj so vsak po svoje drzno oblikovani, spodaj zeleni, na vrhovih in grebenih pa skalnati.

Omeniti moram še posebneža, katerega fotografija me je očarala v prvi knjigi, ki sem jo vzel v roke. To je Suilven, visok le dobrih sedemsto metrov, torej še munro ni. Dviguje pa se naravnost iz ravnine in je zgrajen iz dveh vrhov, ki se držita skupaj. Prvi je kopast kot potička iz mivke, drugi pa špičast kot ostra skalnata piramida. Seveda sva potem zlezla nanj.

Če greste na Škotsko in ljubite naravo, pa nikar ne obiščite le vrhov. Tisto, česar pri nas ni, so klifi na atlantski obali. Izjemni so sprehodi po skalnatih robovih nekaj deset metrov nad bučečim oceanom in tik nad gnezdi tisočev vreščečih ptičev. Skorajda vsaka polička v navpičnih stenah je naseljena, od vsepovsod kuka kak lačen kljun.

Pozabiti ne smem še na dve podobi Škotske: jezera in ovce. Jezer je na tisoče, ovac pa na milijone. V vsaki dolini, pravzaprav povsod, kjer je kaj ravnega prostora, je zagotovo tudi kakšno majhno jezerce, kar seveda samo prispeva k slikovitosti pokrajine. Njena podoba pa tudi ne bi bila prava, če ne bi povsod, na vseh travnikih, v vseh dolinah in

na vseh strminah, bile tudi bele volnene kepe, brezštevilne ovce. Pravzaprav mi ni jasno, kaj počnejo z njimi, saj jih je bistveno več kot ljudi.

Kljub nadlogam le pojdite na Škotsko

Malo me skrbi, da sem v tem članku naštel preveč težav. Vendar si Škotska nikakor ne zasluži slabega glasu. Za gornike, ki imajo radi sproščeno pohajkovanje po slikoviti pokrajini, je tam izredno zanimivo. Vsekakor nekaj popolnoma drugačnega, česar ne doživimo nikjer drugje.

Škotsko višavje – jedrnato o pomembnih malenkostih

Kako do Škotske?

Najhitrejša, vendar tudi najdražja možnost je letalo do Edinburgha ali Glasgowa (verjetno preko Londona), tam pa najem avtomobila ali avtodoma.

Cenejša je vožnja z lastnim vozilom. Iz Ljubljane do Glasgowa je okoli 2100 km, kar se da izvesti v treh dneh. V dnevu in pol do francoske obale, nato pa še cel dan vožnje (po levi!) do Glasgowa.

Kako po Škotski?

Po Škotskem višavju se da potovati z javnimi prevoznimi sredstvi, toda bistveno mobilnejši bomo s svojim vozilom. Idealen je avtodom, v katerem nas dež ne bo motil. Škotska je velika, od Glasgowa do vznožja Ben Nevisa je okoli 180 km. Naprej do skrajnega severa Škotske je vsaj še 400 km.

Klima

Poleti so temperature med 10 in 20 (C, večino časa je oblačno, pogosto tudi dežuje. Pogosto pihava, včasih tudi zelo močno.

Prenočišča

Najceneje je v številnih kampih. Dve osebi, avto in šotor sta med 8 in 12 funti na noč. Možno je prenočevati v privatnih sobah, ki jim rečejo »Bed & Breakfast« in nanje opozarjajo napisi ob cestah (kot so včasih Jadran krasili napisi »Zimmer frei«). Cene so od 14 funtov na osebo na noč navzgor.

Trava, ovce, hribi, morje – Škotska

Vodniki

Literature o Škotskem višavju je neverjetno veliko. Dobite lahko vodnike za hojo, za brezpotja, za munroje, za plezanje, vse pa v različnih izvedbah. Odsvetujem, da kar koli kupujete vnaprej doma. Ko boste enkrat na Škotskem, se ustavite v eni od številnih prodajaln spominkov ali kar v navadni trgovini in malo pobrskajte po knjižnih policah. Glede na svoje želje se odločite in kupite najprimernejši vodnik.

Zemljevidi

Ponudba zemljevidov v trgovinah je precejšnja. Žal je območje gora tako prostrano, da vseh ne moremo »pokriti« z nakupom enega ali dveh zemljevidov. Iz zemljevida tudi ne bomo zlahka razbrali kako na goro, saj steze na vrhove praviloma niso vrisane. Zanje lahko zremo samo iz vodnikov. ◉

Pogled v dolino

Zvonko Čemažar

Vriskal sem, pel, ko z Jalovca objel
sem širni svet;
srečen, vesel
poljubil sem planike cvet.
Sreče pijan
zapel, zavriskal sem na moč glasno,
v svet mojih sanj,
dolino trentarsko.

En sam pogled
poplačan bil je z vrha tisočkrat,
saj tale svet
je lep, razkošen in bogat.
V soncu žare
vrhovi okrog mojga Jalovca;
hvala za vse,
dolina trentarska.

Na gorskih čevljih vam bomo ugodno naredili nov gumijast (vibrant) podplat. Čevljarstvo, Slovenska 30, Ljubljana. Telefon: 041-325-432

Pravljíčna samota nad Logarsko dolino

Iz Logarskega kota čez Zabrložnico na Okrešelj

Besedilo in Fotografiji: Manja Rajh

Ves teden sem razmišljala, kam bi šla, da bi bilo lepo, neokrnjeno, brez množic, dovolj hladno. Ali je mogoče priti brez večjih težav iz Logarskega kota skozi Matkovo okno na Mrzlo goro? Po planinski karti vodi iz Logarskega kota desno od odcepa za planšarijo Logarski kot začetek lovske steze na lovsko kočo pod Zabrložnico. Avto parkiram v senci in na drugi strani suhe struge, kjer vodi sprehajalna pot po Logarski dolini, poiščem začetek lovske steze. Pri leseni brvi, v smeri proti Domu planincev, je v travi komaj opazna steza, ki pa se v gozdu spremeni v lepo uhojeno pot.

Vode curljajo vsepovsod

Navkreber se vije v lepih ključih, kot se za lovske poti spodobi, saj lovec s težko puško in v času lova z gamsom na rami res ne more naravnost navzgor. Po kakšnih desetih minutah zaslišim šum vode. Le kaj bi to bilo, saj na karti ni nič označeno. Nekaj korakov vstran se dviga blago padajoč slap v več stopnjah. Spomnim se, da sem pozimi videla fante, ki so šli v ta breg, očitno so bili ledni plezalci.

Prijetni hlad gozda niti v najhujši vročini ne zataji. Vsake toliko časa se mi odpre lep pogled na Krofičko, pa Ojstrico, Babe, Planjavo. Z daljnogledom opazujem vrhove in zgodnje obiskovalce na njej. Preučujem poti, ki sem jih nedavno ubirala - skozi Grlo na Škarje, gamsje steze pod Planjavo na Pasje sedlo.

Ob razmišljanju, opazovanju in prisluškovanju pitčjega petja uho zazna šum vode, le da je tokrat

močnejši. Je še en slap? Iščem po karti, nič. Korak mi zastane, pogled pa obstane na naravni znamenitosti - dvojnem oknu - skozi katerega vodi pot in tik ob njem teče potok Brložnica, ki pada preko treh preves, visokih od 13 do 30 metrov, najnižja, četrta pa je visoka preko 50 metrov (vodnik Zgoranja Savinjska dolina, Epsi 1990). Glede na izdatnost vode je verjetno tudi v hujši suši ne manjka. Osvežitev v nastajajočem vročem dnevu se prileže.

S poti se nam odpirajo veličastni pogledi na Ojstrico in Logarsko dolino

Na poti proti Matkovemu oknu, nas vseskozi spremlja prava divjina

Po kakšne pol ure hoje pridem na poseko s pravilčno lovsko kočo na obrobju gozda. Zrele gozdne jagode in borovnice, še mokre od jutranje rose, so prava poslastica. Pod lovsko kočo je izvir pitne vode.

Matkovo okno ostane zgoraj

Po karti sodeč bi se morala pot tu končati, a moja raziskovalna žilica mi ne da miru. Le kako se pride sedaj do Matkovega okna in naprej proti Mrzli gori? Poiščem nadaljevanje poti nad lovsko kočo proti zahodu in vrhu Zabrložnice. Pod sedlom se odpre krnica in pogled prvič uzre Matkovo okno. Najprej se vzpnem po zahodni strani slemenena. Ostra trava me opomni, da sem doma pozabila rokavice. Strmina kar ne jenja, trava, skale, plezanje levo, desno, iskanje prehodov. Skalovja pa vedno več. Ne, za moje plezalske izkušnje je to preveč. Ne bi se dobro počutila, če bi se zaplezala. Še bolj groza pa bi me bilo radijskih novic: Gorski reševalci so imeli ta vikend ogromno dela ... Z vso previdnostjo navzdol. Ampak do Matkovega okna je nekako vendarle mogoče. Sestopam nazaj kakšnih sto višinskih metrov in začnem vzpon iz krnice po melišču proti škrbini med Matkovim oknom in Savinjekom. Sledim gamsjim stezam, prav na vrh sedla, kjer z desne grozljivo štrli vrh Savinjeka, ki ga polovico manjka, kot bi ga nekdo

odrezal za kos pogače. In kaj je na drugi strani? Strmina in prepad.

Le kam skočijo tod gamsi, da ne zgrmijo v globino? Pogled uperim v skalovje na levi in ugotavljam, ali bi se tod prišlo. Morda. Vsekakor ne brez kakšnega klina in vrvi. Tu se konča moje osvajanje Matkovega okna.

Zopet sestopam in se dvignem nazaj proti sedlu pod Zabrložnico. Lepa razgledna točka. Tišino motita le okrešeljski živžav in vriskanje veselih planincev.

S sedla se spušča ozka steza, ki pa je dobro uhojena. Je to morda steza, po kateri se pride na Okrešelj? Dan se je šele prevesil v drugo polovico in radovednost me pelje naprej. Kamor pot pelje, pač pelje. Pot se počasi spušča in prečka Mrzlo goru po južnem pobočju. Odpirajo se razgledi na gore in okrešeljsko krnico. Bližje ko sem, bolj sem prepričana, da bom vsak čas na Okrešlju, toda kje se pride ven? Najprej pot pripelje do ozke plitke grape. Ko se ozrem nazaj, vidim, da s te strani pot skorajda ni vidna. Postavim možica iz kamnov. Nato se pot usmeri po strugi proti zahodu mimo velikega balvana in levo v breg. Izstop je pri smerni tabli: Dom na Okrešlju, Zimska soba neposredno pod postojanko GRS.

Še kratek obisk pri »domačih« na Okrešlju in vrnitev po »vii normale« (na Okrešelj vodi še ena pot, ki ji pravimo »pastirska«) do izhodišča. ◉

Na fronto

Oživiljen spomin na oktober 1917 ob Soči

Besedilo: Dušan Škodič

Fotografiji: Marjan Bradeško

Četrto leto vojne. Preživel sem ga v upanju, da me ne bodo vzeli, vendar se ni izteklo tako, kot sem si želel. Upanje je precej kislo jabolko. Šele, ko sem ugriznil vanj, me je spreletelo. Zadnji letnik vpoklicanih, samo nekaj mesecev prezgodaj so me rodili. Vsi pa smo tako nestrpno pričakovali nek preobrat ali kaj vem kaj, kar bi nas odrešilo vsega skupaj. Naj bi se že nekam premaknilo, stran od te preklete Soče. Koliko krvi je že odnesla in koliko se je še lahko zlije v jezero pozabe? Ampak pričakovanje je zmeraj tako sladko, to so vendar vedeli tudi tisti štirje letniki pred nami. In nenazadnje je res, tudi na dezerterstvo sem že pomislil, pa ne le enkrat! Da bi se skrila, zakopal pod zemljo in kot polh prespal, dokler vse skupaj ne mine. In kaj sem ukrenil? Nič, kajpak! Ali naj bom pri devetnajstih res tako pameten, kot bi menda moral biti? Pa očitno nisem niti pameten, niti odrasel, sicer bi prav gotovo zares dezertiral.

Mirno kot ovce k mesarju

Sedaj pa skupaj z ostalimi čepim na vlaku, ki nas mirne kot ovce k mesarju pelje na fronto. Ni vrag, da mi ne bi uspelo, če bi se skrila! Pa sem kar odlašal, dokler ni bilo že prepozno, nikakor se nisem mogel domisliti, kam bi se skrila. S hrano je po vsej deželi zelo na tesnem, še celo za vojake na sami fronti je silno trda. Pa naj bi šel v gozd in se preživel kot žival? Jesen je in dnevi so vse krajši in hladnejši. A vseeno mi je žal, da nisem vsaj poskusil. Bolje tako kot nič. Ali pa tako kot mali Luznarjev! Bil je taka mevža, da so ga še od štirih razredov nazaj pretepali vsi mulci na viški šoli. Zasmilil se je še celo od samega hudiča poslani Kalingerci,

Hrum vojne je zamrl. Rdeči rob in Javorca

bil je menda res edini, na katerem še ni lomila palice. Pa vseeno, nikoli nismo izvedeli, katera coprnica mu je dala svet, kako se lahko za strašno ceno reši vojske. Malo starejši je bil od nas sošolcev, mati ga je hotela še malo popraviti do šole, zato ga je kasneje peljala k vpisu. Pa mu ni kaj dosti pomagalo, je pa zato že pol leta prej dobil poziv. Luznarček pa tebi nič, meni nič, naravnost v gozd, kjer je nakopal pomladnega teloha, ki je komaj dobro pogledal iz snega. Na stegnu si je napravil majhno rano in nanjo nakšpal sveže stisnjen sok. Nedolžna pomladna roža je povzročila hudo zastrupitev, komaj so ga rešili z amputacijo noge. Ko smo to slišali, smo se le presenečeno gledali. Med nami ni bilo nikogar, ki bi bil pripravljen na takšno žrtev. Da bi postal »napol« človek, tega ni hotel nihče. Bi bil potem sploh še možki in katera bi me le hotela takega? Še mati bi me gledala doma bolj iz materinskega usmiljenja. Ampak tale Luznarček! V njegovi koži ne bi hotel biti nihče izmed nas, ne prej, ne sedaj. Morda si je mislil, da

bo s tem še najmanj izgubil. Kaj pa mi? Ker smo se imeli za toliko boljše, nismo hoteli tvegati le del. Vse ali nič, torej! Pa mi le ni lahko ob tej misli – kdo ve, na koliko pogrebih sošolcev bodo potrkavale njegove bergle?

Svetloba se seli brez reda nad grebeni

Vlak vozi vse počasneje. Komajda sem opazil, da smo zapeljali v predor. Peljali smo skozi Bohinjsko Bistrico. Še nikoli prej nisem bil v Bohinju, pravijo pa, da je lepo. Dim pritiska od nizkega stropa in draži oči in pljuča. Lokomotiva čez nekaj minut pogleda iz luknje in potegne celo kompozicijo za seboj, kot šivanka vdeto nit. Zunaj je črna noč brez meseca. Od zahoda se bliska. Oranžno–rumeno poplesavanje utripajoče svetlobe se brez reda seli nad grebeni okoli Tolmina. Spomnim se zimskih večerov iz otroštva. Smrkavci smo morali hoditi s kurami spat. V kotu sobe

Pogled v Soško dolino z Mrzlega vrha

našega revnega stanovanja na Viču je stal gašper na drva. Nabutan do vrha je kar poskakoval od vročine. Skozi reže in režice pa je vsake toliko časa ušel blisk ali splet žarkov in risal begajoče »zajčke« po stenah. Kakšna uspavanka za otroško dušo. Oddaljen spomin na lepe trenutke kazi oddaljeno bobnenje. Kot bi naši Zemlji klokotalo v trebuhu po pretežki večerji. Saj, tudi meni že klokota. Kdo bi se le delal pogumnega pred bobnečim ognjem?! Morda tisti, ki jim je bilo do sedaj še prizaneseno. Tukaj pa se objestnost končuje. Ko smo se nekoč stekli na veselici in si kasneje brisali krvave nosove in zmagoslavno gledali za tistimi, ki so bežali, se je obregnil ob nas nek stari ata: »Se vam zdi, kaj, petelinčki, da ste zdaj glavni? Pa vam jaz povem, ki sem bil grofa Radetzkyja vojak, šele ko boste enkrat pulfer vohali, vam bo jasno, kakšne reve ste v resnici. Ker grof je rekel: če vzamem najmočnejšega vojaka, najspretnjšega konjenika in najboljšega kanonirja in jih pošljem pod ogenj, mi ostane samo še skupek njihovih strahov, s katerimi potem delam kot vem in znam.« Danes mislim, da razumem, kaj je takrat povedal.

Dan ne prinese dosti svetlobe, saj že od včeraj nalahno rosi. Vлага in mraz prav sitno lezeta pod obleko. Pojedli smo malo trdega prepečenca in zraven pol menažke črne kave. Vsaj topla je. Takoj se počutim za spoznanje bolje, še bolj pa bi se prilegel dober požirek ruma. Pa ga ni, kar pa po svoje tudi ni slabo. Rum pač delijo, preden gre vojska na »šturm«. V bližini je privezanih nekaj mul, pokritih s koci, od katerih se kadi kisla sopara. V kaverne, ki so lažje dostopne, so še v temi znosile pošiljko granat. Prikaže se Vavtarjev, ki se kot ponavadi smuka okoli kuhinje in tudi drugod, kjer ni treba. Prinese vest, da jutri odrinemo. Po rokah valja pečen krompir, od katerega se še kadi, izvleče bajonet in mi odkrhne polovico krompirja, da me bel in dišeč zapeče v dlani.

»Na malo revme, Anton!« se reži in iz oči mu pobliskava hudomušnost. Kakšne revme vendar, me zanima, on pa, da je krompir ena sama prekleta revma, drugega tudi biti ne more, saj leži pol leta v zemlji, pol leta pa v kleti. Nepoboljšljiv veseljak je, še če bo umrl, bo iz tega delal komedijo. Sicer pa je Mariborčan, zato kar dobro govori nemško.

Bogve, kakšnega »gifta« so privlekli s sabo

Malo se je slinil pri Nemcih, ki so pod kozolcem vadili natikanje in snemanje tistih grdih plinskih mask. Bogve kakšnega »gifta« so privlekli s sabo, da so tako zagnani. Narednik mu je vedel povedati, da se je prejšnji dan pri vstavljanju vžigalnikov izmuznilo nekaj plina iz granate. Revez se ni oziral na »befel« o nošnji maske, danes pa ga zaradi tega vseeno nihče ne bo klical na raport. Izbruhal si je pljuča v naročje, še preden so v okolici lahko ugotovili, da je nekaj narobe. Kožo na obrazu mu je pa tako zategnilo, da ga niti mati ne bi spoznala. »Tako grdega mrliča še nisem videl,« je še pravil tisti narednik. »Če bi takega imeli doma, bi ga sosedje kar skozi okno hodili kropit.« Toda kot kaže, tudi Nemci pod kozolcem ne vejo nič določenega, govornice pa se tudi pri njih nanašajo na jutrišnji dan.

Oblaki nad bližnjimi vrhovi se sesirijo. Megla se še bolj zgosti in po vrhovih verjetno že tudi sneži med dežjem. Mrazi me. Ko bi imel vsaj še požirek črne kave. Kar se ruma tiče, pa je bil že razdeljen in nam klonka po čutaricah. Topniška priprava že celo jutro stresa gorske grebene nad Sočo, da se usipa prah iz stropov v kavernah. Kolona, ki je krenila pred nami, že izginja v meglo ... Danes, 24. vinotoka, leta sedemnajst, bomo skušali prebiti fronto pri Kobaridu. Bog nam pomagaj!

P. S.: Moj stari oče, letnik 1898, ki je sicer umrl nekaj let preden sem prišel na svet, je po očetovem pripovedovanju kot infanterist (pešak) zadnjega mobiliziranega letnika sodeloval v dvanajsti soški ofenzivi, ko so združene avstroogrosko-nemške enote izvedle t. i. »čudež pri Kobaridu« in porinile Italijane do reke Piave. Devetnajstletniku niti ni bilo usojeno da bi jo videl, saj je bil še istega dne ob preboju ranjen in poslan v lazaret ... ◉

Tirolska deklaracija o najboljši praksi v gorskih športih¹

Premakni svoje meje, dvigni svojega duha in stremi k najvišjim ciljem.

Vsepovsod po svetu se milijoni ljudi vzpenjajo na gore, hodijo v hribe, potujejo po divjini in plezajo. V mnogih deželah so postali gorski športi bistven dejavnik vsakodnevnega življenja.

Gorski športi obsegajo tako širok spekter motivov kot le redkokatera druga človeška dejavnost. Gorski športi dajejo ljudem možnost, da se z njimi smiselno ukvarjajo vse življenje in da uresničijo svoje osebne cilje. Motivi za ukvarjanje z gorskimi športi so različni in obsegajo željo po izboljšanju zdravja in počutja, užitek v gibanju, stik z naravo, družabne stike, navdušenje nad odkrivanjem in avanturo.

1. člen – Osebna odgovornost

Planinci in plezalci se ukvarjamo s svojimi športi v situacijah, kjer obstaja tveganje in kjer ne moremo vedno računati na tujo pomoč. Tega se zavedamo in zato opravljamo svojo dejavnost na svojo odgovornost in smo sami pristojni za svojo varnost. Dejanja posameznika ne smejo ogroziti drugih in okolja.

2. člen – Skupinski duh

Člani skupine moramo biti pripravljeni na usklajevanje, tako da se uravnotežijo interesi in sposobnosti vseh članov skupine.

3. člen – Skupnost planincev in plezalcev

Vsem ljudem, ki jih srečamo v gorah ali v steni, smo dolžni enako spoštovanje. Tudi v divjini, v nevarnih in obremenjujočih razmerah ne smemo pozabiti, da moramo ravnati s soljudmi tako, kot bi pričakovali, da drugi ravnajo z nami.

4. člen – Obiski v tujih deželah

Kot gostje v tuji deželi se moramo vedno obnašati vljudno in s spoštovanjem do domačinov, naših gostiteljev. Spoštovati moramo njihove svete kraje, še posebno svete gore, ko si prizadevamo za korist in spodbujanje lokalnega gospodarstva in prebivalcev. Razumevanje tujih kultur je del celostne gorniške izkušnje.

5. člen – Odgovornost gorskih in drugih vodnikov

Poklicni gorski in drugi vodniki ter člani skupin moramo razumeti svoje vloge in spoštovati svobodo in pravice drugih skupin in posameznikov. Da bi bili pripravljeni, moramo vodniki in člani skupin razumeti zahteve, tveganja in nevarnosti, ki jih utegnemo srečati pri doseganju svojega cilja, hkrati pa moramo obvladati ustrezne veščine in imeti primerne izkušnje in opremo ter si priskrbeti zadostne podatke o vremenu in razmerah.

6. člen – Nesreče, umiranje in smrt

Pripravljeni moramo biti na krizne situacije, na resne nesreče, na umiranje in smrt. Vsi, ki sodelujemo v gorskih športih, moramo zato razumeti tveganja in nevarnosti ter obvladati ustrezne veščine, znanje in opremo. Vsi udeleženci moramo biti pripravljeni pomagati drug drugemu v primeru nesreče ali krize in se tudi soočiti s posledicami tragedije.

7. člen – Dostopnost in ohranjanje

Verjamemo, da je prost dostop do gora in sten temeljna človekova pravica, s tem da se zavedamo odgovornosti. Naše dejavnosti v gorah naj bodo vedno v skladu z občutljivim okoljem in naj vključujejo preventivne ukrepe. Spoštujemo omejitve dostopnosti in uredbe, ki so sprejete s soglasjem plezalcev, organizacij za varstvo narave in oblasti.

8. člen – Stil

Kakovost doživetja in način rešitve problema sta pomembnejša kot pa sama dosega cilja. Prizadevamo si, da za nami ne bi ostale neprimerne sledi.

9. člen – Prvi pristopi in vzponi

Prvi vzpon na goro ali prek stene je ustvarjalno dejanje. Opravljen naj bi bil v takšnem dobrem slogu, ki ga odobrava tradicija posameznega območja, in z odgovornostjo do lokalne plezalske srenje, upošteva potrebe bodočih plezalcev.

10. člen – Sponzoriranje, oglaševanje in odnosi z javnostjo

Sodelovanje med sponzorji in športniki mora biti profesionalen odnos, ki naj koristi gorskim športom. Skupnost udeležencev gorskih športov mora vnaprej izobraževati in obveščati javna občila in javnost o vseh vidikih svoje dejavnosti.

¹ Tirolska deklaracija o najboljši praksi v gorskih športih je bila obravnavana in sprejeta na konferenci Prihodnost gorskih športov v Innsbrucku, 8. septembra 2002. Vsebuje seznama vrednot in smernic, ki naj bi usmerjala tisto, kar je najboljšega v gorskih športih. Oktobra 2002 je Tirolsko deklaracijo potrdila še generalna skupščina UIAA.

Vlasto Kopač

Pogovor s častnim predsednikom PZS ob bližnji 90–letnici

Pogovarjala se je Marjeta Keršič – Svetel

Koliko domači, rojstni kraj vpliva na človeka? Recimo to, da ste se rodili blizu Žirov?

Bolj kot sam domači kraj verjetno na človeka vplivajo druge stvari, ki jih v življenju preživi. Rodil sem se v hiši na robu vasi pod Žirovskim vrhom. Kmetija je bolj samotna. Pri nas so bili v hiši žnidarji, krojači. Drugače ne bi mogli preživeti, ker je imela kmetija samo hektar zemlje in pol pa malo gozda. Bili so krojači in tako so k hiši kar naprej prihajali ljudje, tudi berači, ki so prenočevali pri nas. Zvečer smo varčevali s petrolejem in nismo prižigali luči. Tako smo zvečer sedeli v mraku okoli peči in poslušali grozljive zgodbe, da so nam šli kar lasje pokonci. Pozneje sem hodil v gimnazijo v Kranju, nato pa v Splitu. V Splitu sem maturiral na realki, potem pa sem šel služiti vojsko v Tuzlo. Od tam sem se napotil v Ljubljano k Plečniku in se vpisal na arhitekturo. To je bilo leta 1934. Sem pa že v Dalmaciji veliko hodil po Mosorju. Imel sem precej dalmatinskih prijateljev, ki niso samo jadrali po morju, ampak so tudi v hribe hodili.

Od kod ta želja po vzpenjanju v hribe? Navsezadnje so tudi žirovski hribi silno strmi, čeprav ne visoki.

O, pa še kako strmi so! Vendar je to gozdnat predel, zelo razgibana pokrajina. No, zares sem začel hoditi v hribe potem, ko sem prišel študirat v Ljubljano. Seveda sem hodil v Kamniško Bistrico. Tam sem naletel na plezalsko družčino Borisa Režka, na »Kavrsko bratovšino«. In tako smo začeli plezati. Kavri so planinske kavke – v Kamniških Alpah jim pravijo tako – po njih je bratovščina dobila ime. Plezalce, bilo nas je pet, je Režek v to družbo sprejel kot kavre, drugi so bili pa »lerpobi«. To ime – »Kavrska bratovšna« – je bilo Režkova ideja. Kavke te stalno spremljajo, ves čas so kje v bližini. Včasih sem ležal pred bivačkom pod Skuto, pa so ponavadi prileteli pogledat, če sem živ. Ležal

Vlasto Kopač

sem čisto pri miru in kaver je prišel čisto od blizu pogledat, ali nisem mogoče zrel za malico. To so namreč mrhovinarji! Zanimivo je, da so zmeraj vedeli, če je bil plezalec v težavah. So prileteli kar pogledat. Imajo tak čut, da zaznajo, kadar se dogaja kaj takega, kar obeta hrano zanje.

Ja, v hribe me je pa kar vleklo. Zelo. To je najbrž prirojeno.

Kakšno je bilo to hribolazenje v vaših študentskih letih?

Ja, na kolo pa v Bistrico! Včasih sem šele zjutraj prikolesaril nazaj v Ljubljano. Pa naravnost za risalno mizo! Kamniška Bistrica je bila dosegljiva – s kolesom si bil v dveh urah tam. Julijci so odpadli, ker so bili predaleč. Zato smo se držali Kamniških Alp. Za današnje pojme so smeri, ki smo jih mi plezali, čisto lahke. Ampak – vsaka stvar ima svoj razvoj. Za tiste čase so bili naši vzponi kar resna stvar. Plezal si pač, kar si zmožel.

Tudi vaša oprema je bila precej drugačna od današnje!

Seveda. Ampak nismo bili brez opreme: iz Vevč smo dobivali polstene podplate za plezalnike. Te smo lepili na podplate. Plezalnike smo imeli iz platna in iz usnja. Delali so jih razni čevljarji, podplate si je pa moral lepiti vsak sam. Pri plezanju so se zelo hitro obrabili in pripelpti je bilo treba nove. Lepilo smo dobivali iz Avstrije. Vrvi pa smo imeli konopljene. Kadar se je taka vrva zmočila, je bila trda, kot bi bila lesena. Šele po vojni smo dobili iz Trsta zelene najlonske od ameriške armade. Američani s tistimi vrvmi niso imeli kaj početi, prodajali so jih, mi pa smo jih tihotapili sem in z njimi opremili alpinistične odseke. To so bile krasne vrvi! Takrat po vojni, ko sem bil predsednik odbora za planinstvo in alpinistiko pri Fizikalni zvezi Slovenije, so po odsekih dobili te nove vrvi in tudi drugo opremo za stonj. Ta nova oprema je pripomogla k razvoju alpinizma. Dalo se je splezati tja, kamor prej ni bilo mogoče. Kline pa so kovali v Kamniku, v Stranjah in v Stahovici. In seveda na Jesenicah, tam so delali znamenite »jeseničane« iz mehkega železa.

Časa za plezanje pa je bilo malo – plezalo se je v glavnem samo ob nedeljah.

Ja ... včasih sem tudi malo potegnil. Ampak potem je profesor tako mendral okoli moje mize, da je bilo vse narobe! Od leta 1938 sem pri Plečniku od ljubljanske mestne občine dobival plačo, ker sem risal Žale ... Vsako soboto mi je dal na mizo kuverto s 300 dinarji. Malo me je prepričeval ... »Pustite no te gore!« Jaz sem mu pa včasih prinesel pokazat Fotografije, Bivak in Skuto, vso v srežu, in take stvari ... To sem mu pokazal. »Gospod profesor, takole je tam gor!« Pogledal je in rekel: »To je pa tako kakor ob stvarjenju sveta!« Potem je malo bolje razumel, zakaj rinemo v hribe.

Vlasto Kopač je kljub visokim letom še zelo aktiven

Mogoče ga je pa skrbelo za vas?

Mogoče. Seveda se lahko ubiješ, jasno.

Kako pa so smeri takrat nastajale?

Seveda smo natančno vedeli, kaj je preplezano, kaj pa ne. Ves čas smo bili na tekočem. Kakšno smer je tudi kdo komu pobral pred nosom. To se je dogajalo. Vedeli pa smo dobro, kaj si kdo ogleduje in kaj namerava. To so bile družine iz Ljubljane, predvsem akademska skupina SPD, pa Režkova »Kavrska bratovšna«... in pa Kamničani.

Je bilo med vami kaj tekmovalnosti?

O, seveda. Posebno med Režkom in Kamničani. Jaz sem bil s Kamničani vedno v zelo dobrih odnosih. Prav dobro smo se razumeli. Nikoli jim nisem hodil v zelje. Režek in Kemperle sta se pa malo »cuFala«, kot temu rečemo. Ampak ko smo prišli skupaj, sta lepo sedela za isto mizo. To je bilo prijateljsko tekmovalanje.

Ali ste imeli v Kamniških kakšno smer, po kateri ste vsi pogledovali in je bilo res vprašanje, kdo jo bo prvi preplezal?

Ja, to pa. Rzenik. Rzenik je bil nekaj, kar je mikalo vse. Ampak Modec in Režek sta pravzaprav že prej preplezala najbolj opazne, velike smeri. Potem se je pa začelo z zimskimi smerni. Prva zimska ponovitev Tschadove smeri je bila kar resno dejanje – prepleza-

li smo jo jaz, Filipič in Babinek, ko smo prišli iz Durmitorja.

Durmitor – to je bila za tiste čase prava pravcata odprava, mar ne?

Ekspedicija! To je bilo leta 1940. Poleti sta bila na Durmitorju France Avčin in Lasič. Pripovedovala sta o tistih vrhovih in mi smo si rekli: »Kaj pa, če bi šli to pozimi pogledat?« To je bilo nekaj, kar je bilo za nas dostopno. O Dolomitih takrat sploh nismo mogli resno razmišljati. To je bilo nedosegljivo. Mislim, da je bilo marca, ko smo se odločili, da gremo na Durmitor. Daro Dolar, ki je še živ, Cene Malovrh, Bojimir Filipič, jaz, Cene Paderšič, ki je pozneje postal narodni heroj, in Tone Dovjak, vseh skupaj nas je bilo šest. In smo šli s

smučmi na Durmitor iz Nikšiča. Na smučeh smo v globokem snegu prehodili 100 kilometrov. In smo potem marsikaj tudi preplezali. Z Malovrhom sva bila prva pozimi na Bobotovem Kuku. Zaradi teh vzponov smo pri Črnogorcih pridobili strašen ugled. »Slovenci! Odkar svet stoji, živ človek še ni stal pozimi na vrhu!« so govorili.

No, mi smo šli na Durmitor konec zime 1940. Naslednje leto pa je že izbruhnila vojna. Med vojno je bilo s hribi konec, oktobra 1943 so me aretirali, januarja 1944 pa odpeljali v Dachau.

Dachauska izkušnja je morala biti nekaj pošastnega. Kaj človeka v takih okoliščinah sploh obdrži pri življenju?

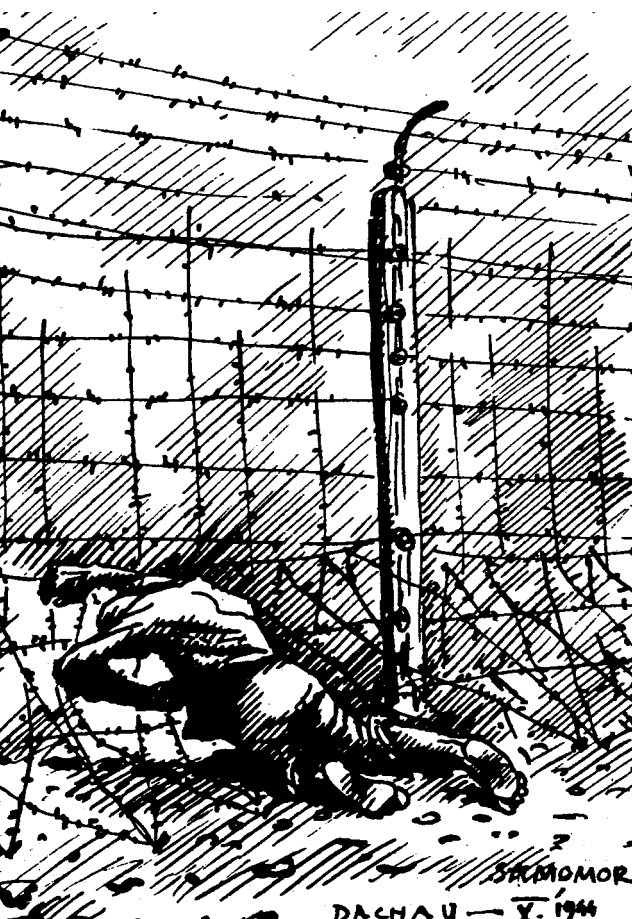
Samo to, da imaš svoje prepričanje, in moraš ga obdržati. Da te ne morejo zlomiti. Biti si moral prepričan, da bo tistega, ki te je zaprl in okupiral domovino, nazadnje vzel hudič. Prej ali slej! Edino tako obstaneš, drugače pa ne. Če pa ubušaš ... Bili so tudi taki, ki so delali samomore. Vrgli so se na električno ograjo. Enega sem narisal. Bil je Čeh. Lagerführer je prišel zadevo osebno pogledat. S kolesom se je pripeljal in si prižgal cigareto. »Posnemajte ga!« je rekel. In je šel. »Posnemajte ga!«

So se vam gore motale po glavi tudi v taborišču?

Ja, seveda. Misliti si moral na stvari, ki so bile daleč od resničnega življenja v taborišču. Tudi na hribe. Ampak druge stvari so bile takrat pomembnejše. Jaz sem si zastavil cilj, da bom to, kar se je v taborišču dogajalo, vse te grozote, narisal, da se bodo ohranile. Znal sem kar dobro risati – čeprav se risanja nisem nikoli učil. Risal sem na listke v velikosti razglednice, ki sem jih potem zalepil v razceplen karton. Tiste kartončke sem potem hranil kot odpadke – nihče si ni mislil, da je notri kaj skrito. Osemdeset risb je vsega skupaj. Nekatere so samo skice, detajli ... kakih šestdeset pa je dokončanih risb. Sreča, da se je to ohranilo. Če bi umrl, bi vse to pokurili.

Ko ste se po koncu vojne vrnili domov, ste jo najbrž kaj kmalu spet mahnili v hribe?

Ko sem prišel iz Dachaua, sem imel 49 kilogramov. Z Režkom sva šla takoj na Kamniško sedlo. Moral je vzeti moj nahrbtnik in nesel je oba, mojega in svojega. Kočo sva našla odprto, vzela sva metlo in grablje in

Samomor jetnika na električni taboriščni ograji (perorisba, 1944)

vse pometla ven in pred kočo zažgala. Naslednji teden sva šla pa na Korošico. Režek je rekel Bosovemu Petru, oskrbniku v koči v Bistrici: »Daj mi karabinko za sabo!« Peter pa je rekel: »Boris, bolj je, da je nimaš!« Takrat se je po hribih nad Bistrico dogajalo vse mogoče. Nemški vojaki in vojni ujetniki so bežali čez hribe v Avstrijo. Vse mogoče je bilo.

Kmalu po vojni ste postali predsednik odbora za planinstvo pri Fizikalni zvezi Slovenije. Kakšen je bil takrat položaj našega planinstva?

Po vojni so sklenili, da bi planinstvo sodilo v sklop Fizikalne zveze, in tako je nastal Odbor za planinstvo pri Fizikalni zvezi. Od 69 planinskih koč in domov, kar jih je imelo SPD, je bilo med vojno 49 požganih, 20 pa popolnoma izropanih in poškodovanih. To je bil velik problem. Sprva je delo vodil France Avčin, decembra 1946 pa so za predsednika odbora za planinstvo pri FZS izvolili mene ... Toda kar naprej se je govorilo samo o planinstvu, alpinistiki pa ni bilo. Pojasnil sem jim, da je planinstvo ena stvar, alpinistika pa druga. Ni sicer šport, vendar se zelo razlikuje od sprehajanja po stezah. Tako sem dosegel, da se je odbor preimenoval v Odbor za planinstvo in alpinistiko. Potem smo lahko začeli stvar bolj organizirati. Organiziral sem alpinistične odseke, ki so dobili zastojalno opremo. V Vratih sem organiziral alpinistični tečaj za inštruktorje, ki ga je vodil Joža Čop. Nekaj dni po tem tečaju pa so me na žalost spet zaprli.

Takrat ste postali žrtev notranjih čistk – aretirali so vas tedanji organi državne varnosti in 1948 so vas na enem izmed tako imenovanih »dachauskih procesov« celo obsodili na smrt. To je bilo prav gotovo še eno zelo težko obdobje vašega življenja.

Zaradi hribov po vojni nisem hotel iti v Beograd. V taborišču sem jih silno pogrešal. Manjkali so mi in nikakor nisem hotel iz Slovenije. Med vojno sem delal v dokumentni tehniki. To je izredno natančno risanje. Za naše ilegalce je bilo treba narediti legitimacije in druge dokumente. Vse izrisati, zvezati, opremiti z vsemi podatki ... risanje je bilo moja naloga. No, ko sem se vrnil iz taborišča domov, so to tehniko organizirali v Beogradu. Vsaka država ima tako službo. Mene so hoteli na vsak način poslati v Beograd – jaz pa sem se uprl. Prišla sta dva oficirja iz Beograda. »Druže Kopaču, mi te trebamo!« No, sem si mislil, če sem zabil že toliko

Reševanje z Gramingerjevim sedežem

let med vojno, v ilegalni in v taborišču – bom pa še kakšno leto, dve. »Koliko časa bo pa to trajalo?« »Dok god si živ!« »A, ne!« sem rekel. »Ni govora! Ne grem!« In nisem šel. Ko so me zaprli, je bilo prvo, kar mi je Nace Majcen, major, ki me je zasliševal, rekel: »Ti si se upiral iti v Beograd! Takrat smo začeli zbirati podatke o tebi!« In potem so mi dali vetra. Seveda nisem mogel reči, da v Beograd nisem hotel iti zaradi hribov!

Je med vašimi smermi kakšna, ki vam je še posebno pri srcu ali pa je povezana s kakšnimi posebnimi doživetji?

Pripisali so mi neko smer, ki je nisem nikoli preplezala! Z Urošem Bašem sva bila na Kokrskem sedlu in sva si rekla, da greva malo pogledat v Štruco. To je blizu. Čez Mala vratca sva šla tja. Čez zahodno steno Štruca

teče polica. Hotela sva videti, ali bi se dalo po tisti polici priti naokrog – pa se ne da. Proti levi se vleče pod polico lep kamin. Tja nisva hotela, ker se nama je zdelo prelahko. Hotela sva čim bolj na desno. Tam, kjer je tista velika žmula, ki visi kakih šest metrov ven in je vsa gladka – tam seveda nisva mogla čez. S seboj sva imela samo kline in vponke. Pa sva preplezala smer naravnost gor na polico – prav naravnost. Vsa smer ni visoka – mogoče sto metrov. Najprej sva splezala skozi nekakšen preduh, potem pa je bila skala lepo kompaktna, z lepimi oprimki ... in sva šla naprej. V vsej smeri nisva mogla niti enkrat zabiti klina! Pa navezana sva bila! Popolnoma brez potrebe – če bi eden padel, bi šla oba! Na dveh mestih pa sva naletela na težave. Prvič je Uroš plezal naprej, drugič pa jaz ... Uroš ni mogel doseči oprimka, pa je kar odskočil, zgrabil – in je uspelo. Ko sem jaz plezal naprej, pa sem naletel na popolnoma gladko steno. No, nad tisto gladko steno se je na levi začela poč, ki se je razširila v majhen kaminček. V poč se je zagostilo kamenje. Na dnu je bil zagosten kamen, malo manjši od nogometne žoge. Joža Čop je imel zmeraj pri sebi Prusikovo vrvico, navito okoli pasu pod bluzo. Od njega sem se tudi jaz navadil, da sem nosil vrvico na tak način s seboj. Bila je 4 m dolga in 6 mm debela. Žnor'ca! Naredil sem locen in vozec, z desno roko sem se držal za oprimek, z levo pa metal locen navzgor, dokler ni vrvica padla okoli tistega kamna. Potegnili sem – kamen se je malo premaknil, vendar je držal. In tako sem zlezal gor. To je bilo pustolovsko! No, naprej pa ni bilo hudega.

Pozneje je avtor plezalnega vodnika tisto poševno smer po kamninu pripisal meni in Bašu. Ne vem, kdo si je izmislil, da sva z Bašem tam plezala. Pa ravno tam nisva hotela! Mislim pa, da najine prave smeri ni še nihče ponovil. Tam bi moral namreč vrtati, če bi hotel to varno preplezati. Da bi danes kdo metal Prusikovo vrvico okoli kamnov in in se potegnil v poč na taki dvojni vrvici – tega ne verjamem!

Vam gore prav gotovo niso pomenile samo plezanja ... vaše življenjsko delo na strokovnem področju je zelo obsežno, ampak ohranjanje stavbarske dediščine Velike planine najbrž sodi na prvo mesto. Kako ste se pravzaprav srečali z Veliko planino?

Leta 1936 poleti nisem šel domov v Split, ampak na Veliko planino. Tam gori je bilo življenje poceni, jaz pa sem imel pet dinarjev na dan. S tem sem se na Planini

preživel. Hodil sem bos, hrano sem hodil kupovat v dolino, mleko mi je pa pastir prodajal pol ceneje kot drugim. Malo sem pomagal, drvaril, nosil drva, sneg za vodo ... Tako sem se preživel čez poletje, jeseni sem šel pa na univerzo. Tak je bil moj prvi stik s Planino in z njenimi ljudmi, domačini.

Takrat, v tridesetih letih dvajsetega stoletja, je bila Planina še zelo starosvetna?

Takrat, ko sem jaz prvič prišel na Planino, so bile še vse bajte ovalne. Samo dve sta bili oglati. Samo dve! Ko so pa bajte čez zimo začeli najemati turisti, so se začele spremembe: najprej so namestili strop, potem so vrgli stransko lopo ven in naredili tako okno... pod je bil sprva iz ilovice, potem so namestili lesene pode, vrgli ven ognjišča in postavili zidane štedilnike ... Pravzaprav so nastale nove vrste bajt, ki so imele zmeraj manj skupnega s prvotno, ovalno velikoplaninsko bajto.

Med drugo svetovno vojno so marca 1945 požgali vsa Planino. Nemci in gorenski domobranci so jo požgali do tal z zažigalnimi bombami. Potem so kmetje že junija postavili nove bajte. Postavili so jih na prvotne kamnite temelje, tako da so ohranili stare tlolise. Prvo je postavil Preskarjev Andrej. To je tista bajta, ki sem jo rešil in še stoji – edina še originalna. Zdaj bo razglašena za kulturni spomenik državnega pomena. Ampak ta je edina, ki je še ostala! Vanjo so že nič kolikokrat vlomili, jo izropali ... nihče prav ne skrbi zanjo. Velika škoda! Kamniški muzej se pač ne briga kaj dosti za to ...

Zadnja leta pa sploh kot obsedeni spreminjajo ovalne bajte v štirioglate. Zdaj jih dvigajo in širijo in povečujejo ... štirioglate pa delajo zato, ker absidalna lopa spredaj in zadaj zahteva izredno skrbno delo. Vsaka škodla mora biti izoblikovana po meri in malce zašiljena. In s tem je seveda veliko dela. Mladim tesarjem se tega ne ljubi tesati. Zdaj je z Veliko planino kot spomenikom naše pastirske kulture pravzaprav konec. Naredili so ceste, kmetje se vozijo gor z avtomobili, ob bajtah so naredili garaže ... vse polno je motoristov in kolesarjev ... Planina je izgubila svojo enkratnost. Svojo bajto sem prodal in sploh ne hodim več tja. Občina ni imela ljudi, ki bi razumeli pomen te dediščine. Pa tudi na republiškem zavodu za spomeniško varstvo ni bilo človeka, ki bi arhitekturo, ki je bila na Veliki planini ohranjena, zavaroval. Če ne drugače, prek UNESCO-a. To je bila enkratna, res enkratna dediščina!

Del vaše povezanosti z gorami je tudi risanje gora in raznih prizorov – nekatere vaše risbe so prav znamenite in jih večina naših planincev dobro pozna.

Ja, kar precej sem ilustriral. Predvsem naj bi ilustriral »V Triglavu in njegovi soseščini«. Leta 1943. Pa so me prej zaprli. Domobranska policija. Štiri ali pet risb sem naredil, več ne. Ena je ostala napol narejena – kako je strela ubila Bosijevega vodnika na vrhu Triglava. No, mene so zaprli, medtem pa je knjiga seveda izšla. Potem sem ilustriral Cevčevo knjigo o Planini, pa še kaj... tega je bilo kar veliko.

Gospod Kopač, kot častni predsednik Planinske zveze Slovenije gotovo spremljate vse, kar se v planinstvu in alpinizmu dogaja dandanes. Kaj mislite o današnjih časih v gorah?

Ja, stvari so se zelo spremenile. Recimo Kamniška Bistrica. To je edino izhodišče z juga v Kamniške Alpe. In pred nekaj leti je bila kočja kar zaprta, češ da se ne spleča ... Ko sem spraševal, zakaj je zaprta, so trdili, da ljudje pridejo z avtomobilom, drvijo v hribe, pa čim-

prej nazaj domov. Včasih smo pa šli in v hribih ostali nekaj dni, če smo le mogli. Zdaj so ljudje tudi veliko zahtevnejši.

Kaj pa alpinizem – kako gledate na to, kar zdaj počno alpinisti?

Joj, to, kar danes počnejo, je bilo za nas popolnoma nedosegljivo ... Smučarinja je prešla v deskanje – kdo bi si mislil! Plezanja se je sprevrgla v balvaniranje in v plezanje po ledenih slapovih. To so popolnoma nove stvari. Ali pa to sedanje ekstremno plezanje, čisto na meji zmogljivosti ... mi si česa takega še misliti nismo mogli. Samo ne vem, če je pri modernih alpinistih sploh še kaj ljubezni do gora. Pri nas pa je bila to ljubezen do gora. Iz samega veselja smo hodili v hribe. Od leta 1982 se starejši alpinisti srečujemo in vsakokrat je lepo obujati spomine na tiste čase. Smo edina skupina športnikov veteranov, ki se redno srečuje.

Gospod Kopač, dovolite, da vam v imenu Planinskega vestnika in naših bralcev zaželim vse najboljše ob vaši devetdesetletnici, ki jo boste praznovali junija!

Vlasto Kopač se je zelo trudil, da bi Velika planina ohranila svojo prvotno arhitekturo. Žal moderni časi starožitnosti niso naklonjeni. (foto: Borut Peršolja)

Narcise na Šmarni gori

Priseljenke ne sodijo v našo naravo

Besedilo in Fotografija: Majda Kovačič

Pomlad nas vsako leto razveseli s toplimi sončnimi žarki in predvsem z mladim zelenjem ter množico pisanih cvetov. Med prvimi nas na vrtovih, v parkih in v naravi pozdravijo narcise¹. S člankom želim opozoriti na neodgovorno zasajanje vrtnih sort narcis v naravno okolje.

Rod narcis obsega približno 40 vrst, ki rastejo v južni Evropi, Indiji, Afriki, na Daljnem vzhodu in nekatere tudi v Sloveniji. S križanjem vrtnarji vzgajajo nove in nove sorte – poznamo že več kot 8000 križancev, ki krasijo naše vrtove in parke. Narcise sodijo med enokaličnice. Imajo čebulico, ozke dolge liste in bele ali rumene cvetove, ki rastejo posamično ali po več skupaj. Cvet sestavljajo cvetni listi, ki so spodaj zrastle v cev in na robu razširjeni v 6 prostih krp. Na vrhu cevi je privenček, ki je pri posameznih vrstah ali sortah različno obarvan in lahko tudi različno dolg. V cvetu je 6 prašnikov in ena podrasla plodnica s trokro- po ali celo brazdo.

V Sloveniji, kot nam pove Mala flora Slovenije, v naravi najdemo štiri vrste oziroma križance. Dvocvetna narcisa (*Narcissus x medioluteus*) ima večinoma dvocvetno steblo. Je gojena okrasna rastlina, ki pa občasno podivja. Isto velja za rumeno narciso (*Narcissus pseudonarcissus*), ki izhaja iz zahodne Evrope. Bela narcisa (*Narcissus poeticus*) ima pri nas dve podvrsti. Domovina bele narcise v ožjem pomenu (*Narcissus poeticus* subsp. *poeticus*) je Sredozemlje, kot okrasna rastlina pa pri nas prav tako občasno podivja. Druga podvrsta pa je tista najbolj znana, gorska narcisa, imenovana tudi bedenica ali ključavnica (*Narcissus poeticus* subsp. *radiiflorus*). Raste po vlažnih travnikih, košenicah in med grmovjem od nižine do montanskega pasu na predalpskem, dinarskem, subpanonskem in submediteranskem območju.

Iz zgoraj zapisanega bi sklepali, da od velikanškega števila vrst in križancev narcis v Sloveniji v

neokrnjeni naravi najdemo le zgoraj omenjene. Pa ni tako. Že v začetku 20. stoletja so poznavalci rastlin opažali, da na posameznih rastiščih rastejo »rožice«, ki jih nekoč ni bilo tam. Na Šmarni gori naj bi rasla le gorska narcisa. Leta 1928 pa Novak navaja zapis o beli narcisi na Šmarni gori: »Po ustnem izročilu so jo sem zanesli ljubljanski trgovci.« Na prvi pogled je vse lepo in prav, saj so tako polepšali in popestrili naravni rastlinski svet. Toda razmislijamo naprej. Nekomu je všeč evkaliptus, drugemu sončnice, tretjemu tulipani – in če bi vsi sadili kar vse povprek v naravo ...

K sreči narava sama popravlja človekovo neznanje ali nes pametno ravnanje s tem, da mnogo

Priseljenka na Grmadi

umetno prinesenih rastlin zavrne. Pa kljub temu. Spošтовati moramo naravo, ki je svoj videz oblikovala v dolgem časovnem obdobju. Kakor ne smemo s svojim rvanjem ogrožati rastlinskih vrst, jih tudi ne smemo vnašati v naravno okolje. Tuje ali alohtone vrste ne sodijo v našo naravo, saj lahko ogrožajo domače ali avtohtone vrste, nekatere še veliko bolj kot narcise.

Priseljenke na Šmarni gori

Na hladnejših in temnejših severnih, pa tudi na strmih in svetlih južnih pobočjih Grmade in na travnikih v Sedlu boste aprila uživali ob pogledu na gorske narcise. Bolj poznano rastišče je seveda na Golici v Karavankah, a tudi tam se boste veselili belih cvetov. Gorska narcisa je zaščitena rastlina in jo je prepovedano trgati ali celo izkopavati čebulice. Ob natančnejšem opazovanju boste prepoznali tudi belo narciso, ki so jo tam že davno zasadili »navdušeni planinci«.

Vendar »navdušeni planinci« še živijo in z dobrim namenom delajo naravi škodo. Na južnem pobočju Grmade, tik pod grebenom, cvetijo narcise s popolnoma rumenimi cvetovi, pa tudi z belimi z rumenim privenčkom. Predvidevam, da so

Poziv planincem, gornikom, ljubiteljem narave!

Prihaja čas, ko se bodo travnata pobočja v naših gorah, pa tudi drugod po Sloveniji, odela v cvetno odejo najrazličnejših barv. Med prvimi nas bodo razveselile gorske narcise, ki bodo pobelile travnike v Karavankah in drugod, od suhih kraških planjav pa do vlažnih pomurskih ravnin. Ker pa so travniki, na katerih je doslej uspevala ta spomladanska cvetana, vse bolj ogroženi – po eni strani zaradi modernih metod obdelovanja, po drugi pa zaradi opuščanja košnje in s tem zaraščanja – ni prav nobene potrebe, da bi se na cvetoče narcise spravili še sobotni ali nedeljski obiskovalci in jih v velikih šopkih tvorili v svoje domove, tam pa jih hitro zavrli. Opazujmo in občudujmo jih v naravi, v njihovem okolju, fotografirajmo jih in tako ohranimo spomin na nepozabna doživetja.

Igor Maher

narcise križanci, ki so pač nekomu ostali pri zasajanju domačega cvetličnega vrta in je z njimi »okrasil« Grmado.

S širjenjem znanja o naravi želim doseči, da bi razumeli pomen avtohtonih vrst in da se zasajanje alohtonih rastlin ne bi nadaljevalo. Zato vse ljubitelje narave pozivam, naj pustijo naravi, da oblikuje travnike, gozdove, skale, močvirja in vsa naravna okolja po svoje, in je ne poskušajo popravljati. Kot ni primerno izkopavati prosto rastočih rastlin in jih presajati na domači vrt, tudi ni dobro vnašati tujih vrst in vrtnarsko vzgojenih sort v neokrnjeno naravo. ●

¹ Znana in uporabljena je tudi moška oblika imena – narcis. Zaradi pogostejše rabe se v članku pojavlja le ženska oblika – narcisa (op. ur.).

Prvi varuhi gorske narave

Komisija za varstvo gorske narave (KVGNG) pri PZS je v letu 2002 prvič organizirala usposabljanje za pridobitev strokovnega naziva »varuh gorske narave«. Varuhova temeljna naloga je varovanje okolja, zlasti gorske narave, ter skrb za ohranitev njene neokrnjene podobe in naravnih življenjskih oblik v njej. Varuhi bodo postali koordinatorji naravovarstvenih vsebin pri vseh dejavnostih društev, od nadelave in označevanja poti, vodenja izletov in gospodarjenja s kočami pa do raznih vrst izobraževanja in naravovarstvenih projektov. Program izobraževanja je bil sprejet spomladi leta 2002, jeseni pa se je na prvem izobraževanju (v domu Vinka Paderšiča na Gorjancih in v Erjavčevi koči na Vršiču) zbral prvih 19 kandidatov za varuhe iz 14 društev. O uspehu izobraževanja, ki ga je podprlo ministrstvo za okolje, prostor in energijo, pričajo pohvale udeležencev in dobri rezultati, saj je bil povprečni doseženi uspeh kar 91,5%. Podelitev priznanj bo potekala 13. aprila v Kamniku. Za manj primerne se je izkazal le jesenski termin, ko je praktično delo z rastlinstvom oteženo, zato bo letošnje usposabljanje v spomladanskem času. (Miro Mlinar in Jožica Peljhan)

Poročilo o okolju

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo je pripravilo novo poročilo o stanju okolja v Sloveniji s podatki iz let 2001 in 2002. Seveda v njem ne boste našli zapisano, da je Franci odtrgal planiko za svojo Jožico, tudi Luka, ki je pod kamen skrnil prazno ribjo konzervo, ni omenjen, prav tako ne Špela, ki je kar nekajkrat uničevala travo na bližnjici. Poročilo je bolj splošno in prinaša celovit pregled stanja in sprememb v okolju. Izvemo, kaj se je dogajalo z našimi vodami, tlemi, kakšno je stanje v naravi, kaj je vplivalo na biotsko raznovrstnost, kako je z odpadki in hrupom, kaj se dogaja na biotehnoškem področju, koliko nas ogrožajo kemikalije, radioaktivnost, elektromagnetna sevanja in naravne nesreče. Pripravili so tudi pregled vpetosti zahtev varstva okolja v sektorske politike, v kmetijstvo, gozdarstvo, energetiko, promet, industrijo in turizem. Prav v poglavju o turizmu je našlo mesto tudi pohodništvo kot najbolj razširjena oblika rekreacije. Tudi veliko število obiskovalcev (planinske postojanke obišče več kot poldrugi milijon Slovencev na leto, ob njih pa še številni tujci), ne povzroči škode, če ostajajo na označenih poteh in upoštevajo pravila vedenja v naravi. Omenjene so tudi druge dejavnosti v gorah. Kolesarjenje, ki je vse bolj priljubljeno, prav tako ne povzroča problemov, izjema je le gorsko kolesarjenje zunaj cest in kolovozov, ki je tudi zakonsko prepovedano. Omenjena sta tudi športno plezanje in športno letenje, ki na prej težko dostopna obmožja prinašata vznemirjenje. Sem bi lahko prišteli še soteskanje, ki pa ni posebej omenjeno. Poročilo opozarja tudi na povečanje površine smučišč v obravnavanem obdobju, ki močno obremenjuje gorsko okolje. Poročilo so pripravili tudi v elektronski obliki, na ogled pa je na spletni strani ministrstva: www.gov.si/mop/. (Igor Maher)

Moram pobegniti

Rudolf Travnič

Moram spet pobegniti
panično pobegniti
iz betona, iz smoga, iz mravljišča,
pobegniti od svojih misli,
od svojih pobitosti, od svojih dvomov,
pobegniti daleč v planine.

Tam bom našel eno stezico
in bom počasi korakal,
velik med travami
velik med cvetjem
majhen pod drevesi
majhen pod vrhovi
- velik v sebi.
Počasi bom korakal
in intimno prijateljeval
s svojim jaz.

Pozdrav

Janez Medvešek

Ga ni, ki ti ne bi vsaj dober dan voščil,
ga ni, ki ti ne bi nasmeha privoščil,
ga ni, ki ne bi vsaj sreče zaželel
na poti na vrh in nazaj.

Tako je na gori, v hribih, planini,
in je drugače, popolnoma
tu, v tej čudni in nori dolini.

Tu smo vsi nemi in slepi,
gluhi in topi,
slabši, kot psi,
ki se vsaj povohajo na skupni poti

in se ti čudno vprašanje zastavi,
kaj nismo to eni in isti ljudje,
tu v mestu,
tam v gorah
in v naravi?

Zgodbe iz življenja oprimkov

O nastanku in geomorfologiji stenskih reliefnih oblik

Besedilo in Fotografije: Andrej Grmovšek

O stenskih reliefnih oblikah se je v Planinskem vestniku že pisalo. Tokrat so prikazane z nekoliko drugačnega zornega kota, z očmi plezalca. Plezalci imamo najtesnejši stik s stenami in od bližu okušamo tudi njihove čare in lepote. Vse premalo pa smo poučeni o njihovem nastanku in o njihovem življenju. Verjetno se je že marsikdo čudil kakšnemu zanimivemu, dobremu ali slabemu, oprimku in se spraševal, kako je ta sploh nastal in zakaj je takšen, kot je.

Vsak plezalec in tudi gornik ve, da so stene in njihov relief, torej oprimki in druge razčlembe, zelo različni. Stene se oblikujejo v številnih kamninah z različnimi lastnostmi in so torej zelo raznolike. Plezanje v granitu je nekaj povsem drugačnega kot v apnencu ali pa na primer v konglomeratu. V Sloveniji je večina sten, v katerih se pleza, grajena iz apnencev, nekatere tudi iz dolomitov, stene iz drugih kamnin pa so zelo redke.

Relief sten v apnencu je izredno pester, še posebej, če so te v okolju s primerno vlažno in toplo klimo, v kateri sta intenzivna korozija (to je raztapljanje apnenca) in hitro izhlapevanje, ki povzroča sedimentacijo kalcita (izločanje minerala, ki gradi apnenec). Skupaj z mehanskim razpadanjem kamnin so ti trije procesi odločilni za nastajanje oprimkov in razčlemb v apnenčastih stenah. Korozija in sedimentacija sta značilni le za stene, grajene iz dobro topnih kamnin, med katerimi so najpogostejše apnenčaste. Morda se vse skupaj zdi precej zapleteno, komplicirano zato si pogledjmo nekaj primerov.

Voda in glive nam glodajo oprimke

Verjetno večina plezalcev in gornikov pozna žlebiče, ožje in širše žlebove, ki potekajo v smeri največjega naklona, in jih najdemo ponekod v plateg – manj kot v navpičnih stenah. Nastajajo s korozijo polzeče deževnice, še izrazitejši pa so, če ta poveča svojo agresivnost ob stiku z vegetacijo. Med oblike, ki jih oblikuje korozija, spadajo tudi do nekaj centimetrov široke talne vdolbinice, ki nastajajo tam, kjer je stena bolj položna in nanjo kaplja agresivna voda. Plezalci jih poznamo kot dobre, a ostre oprimke v plateg in na položnih delih sten.

Biogene vdolbinice

Manj poznane so biogene vdolbinice, ki so vdolbene pravokotno v skalno površino. Široke so od milimetra do nekaj centimetrov in so le redko dobri oprimki, vseeno pa so marsikdaj plezalsko »uporabni«. Nastajajo zaradi korozije, ki jo povzročajo glive, katere prodirajo v kamnino. Gliv je največ tam, kjer voda pogosto polzi po steni, v značilnih črnih lisah; tam je tudi največ biogenih vdolbinic.

Mnoge oblike nastajajo s korozijo ponikajoče vode (voda se preteka skozi prevotljeno kraško podzemlje in prihaja občasno na dan tudi v stenah). Pri tem se oblikujejo luknjice, manjše kraške votline, jame in brezna. Luknjice (za prst, dva ...) poznamo iz mnogih plezalnih smeri, malce bolj nenavadno pa se sliši, da so v stenah tudi brezna. V resnici jih je mnogo več, kot mislimo. Mnoga so s strani odprta; to je posledica umikanja sten (stene se počasi, a vztrajno krušijo in umikajo po pobočju navzgor). Vhodi v votline odprtih brezen so predvsem v previsih in strehah ter so mnogokrat zelo zaželeni plezalske »pavze«.

S korozijo nastajajo tudi škraplje, ki jih mnogi zamenjujejo z žlebiči, čeprav so povsem drugačne oblike. Škraplje so različno velike izjednine, v katere odteka padavinska voda. Ločene so z vmesnimi noži in grebeni, na katerih se lahko pojavljajo tudi žlebiči. V stenah so škraplje redke, so pa na vrhovih sten (Aniča kuk ...).

Rebra za kleščaste prijeme, ježki za trenje

Pri koroziji voda raztaplja apnenec, ko pa se spremenijo nekatere okoliščine (temperatura, parcialni pritisk CO₂, vlažnost), se iz nasičene vode (raztopine) spet izloča kalcit, ki ga sedaj imenujemo siga. V slovenskih stenah se je kalcit izločal predvsem v toplejši atlantski dobi pred približno 7000 leti, ponekod pa se izloča še danes. Je dokaj porozen in zato tudi lomljiv, to pomeni, da oprimki te vrste niso najbolj čvrsti. Oblike, ki nastajajo s sedimentacijo kalcita, so predvsem v previsnih delih sten. Prav zato so še posebno zaželeni oprimki. Sem sodijo kapniki (viseči stalaktiti in kapniški stebri – stalagmati), sigovi slapovi, zavesne in baldahini, predvsem pa, v slovenskih stenah mnogo pogostejša, sigova rebra. Ta imajo ponavadi

Stalaktiti in sigovo rebro

širše ustje, potem pa se zožijo v enotno rebro, ki je ob enakem podkvastem preseku dolgo tudi več metrov. Voda, ki izloča siga, priteče iznad previsa v steni in se v previsu zaradi težnosti združi v enoten tok, ki polzi po rebro (najnižji točki stene).

Plezalci dobro poznamo tudi ježke in grudaste tvorbe. Z ježki (drobnimi, nekaj milimetrov velikimi, bucikam podobnimi iglicami) so prekrte mnoge stenske površine, na katere prši nasičena voda. Pri tem se ob izhlapevanju s sedimentacijo kalcita oblikujejo te zanimive in krhke oblike, ki omogočajo dobro trenje in bodejo v prste, kadar jih uporabimo kot oprimke. Ježkom sorodne so grudaste tvorbe, ki nastajajo na podoben način, imajo obliko drobnih polkrogel in po navadi prekrivajo večje površine.

Oprimki verjamejo v reinkarnacijo

Do tu smo obdelali mnogo različnih oprimkov, ki jih najdemo predvsem v stenah z nižjo nadmorsko višino. Ste se že kdaj spraševali, zakaj takih oprimkov ni, oziroma so zelo redki, v večini naših alpskih sten? Kako prijetno bi bilo plezanje v triglavski Sfingi, če bi bilo tam mnogo sigovih reber. Pa jih ni! Temperature so prenizke za znatno izhlapevanje (in s tem tudi za sedimentacijo), obenem pa je v podnebnju s pogosto zmrzaljo izredno močno mehansko razpadanje kamnin. Voda prodira v drobne razpoke, zmrzne, led ima večjo prostornino in skala se lomi. To vrsto mehanskega razpadanja imenujemo mehansko preperevanje zaradi zmrzali. Tako nastajajo nove in večje razpoke, luske, »poličke«, »stranci«, »šalce«. Mnogi oprimki zaradi mehanskega razpadanja tudi končajo svoje življenje in se v naslednjem življenju rodijo nekaj sto metrov nižje kot grušč v kakšnem melišču. Mehansko razpadanje je nekoliko manj dejavno tudi v nižje ležečih stenah. Pripomore k rojstvu mnogih oprimkov, hkrati pa je krivo za večino »smrti« oprimkov, ki so nastali s korozijo ali sedimentacijo. Le redkim klinično mrtvim oprimkom v pomembnih športnih smereh posamezniki povrnejo življenje z zdravilom Sika (lepi-
lom).

V nekaterih okoliščinah (različno odporne plasti kamnine) lahko mehansko preperevanje oblikuje tudi izjemnozanimive oblike. Najbolj poznani so spodmoli, ki jih je v Sloveniji največ v stenah Kraškega roba. Zgornji razlog skriva tudi odgovor na vprašanje, zakaj so nekatere stene previsne, druge pa navpične ali manj kot navpične. Večina previsov nastane, kadar so više ležeče kamnine bolj odporne proti razpadanju, spodnje pa manj.

Mehanskega razpadanja pa ne povzroča samo zmrzal; zanj so krive tudi mnoge rastline, ki s koreninami širijo razpoke, velike temperaturne spremembe, kemične spremembe mineralov, človekovo poseganje (plezanje), pa tudi sama mati Zemlja. Njena razburkana notranjost povzroča tektonske premike, ki so krivi, da imamo Zemljani gorovja in plezalci svoje stene. Premiki so lahko manjši ali večji, povzročajo velika gubanja, prelome, narive ali pa le manjše razpoke. Takšno premikanje kamnin povzroča tudi nastanek počli, ka-

minov, zajed, kotov, razov, stebrov ... K nastanku teh oblik lahko pripomore tudi gravitacija, s katero plezalci nismo preveliki prijatelji, brez nje pa tudi ne bi imeli kaj delati. Ob součinkovanju drugih dejavnikov je gravitacija avtorica mnogih streh v stenah.

Ne vmešavajte se v življenje oprimkov

Seveda mi v tem tekstu ni uspelo naštetih vseh reliefnih oblik v slovenskih stenah in tudi ne podrobneje opisati nastanka vsake izmed njih. Upam pa, da boste plezalci in gorniki naslednjič, ko boste v steni, gledali na svoje prijateljčke oprimke malce drugače. Tudi oni imajo svoje življenje in so eno najlepših čudes, kar jih je za plezalce ustvarila mati Zemlja. Uporabljajte jih obzirno in spoštljivo, ne uničujte sten s svojimi umotvori, ki vam omogočajo plezanje tudi tam, kjer sicer ne zmorete. Stene poskušajte pustiti takšne, kot so, in se ne vmešavajte v življenje oprimkov, ki lahko traja več tisoč vaših!

Avtor o sebi in oprimkih: Življenje oprimkov me zanima že od nekdaj, podrobneje pa sem ga spoznal ob pripravi svojega diplomskega dela. Čeprav ali pa prav zato, ker sem zagrizen plezalec, močno obsojam vse nepotrebne posege v stene, še posebno pa umetne oprimke. ●

Rdeče talne vdolbinice

Dolga doba

O prvi ponovitvi smeri Kačja slina v Loški steni

Besedilo in Fotografije: Matej Mejovšek

Trda tema je, ko na mirno in tiho jutro 'prelevamo' s snegom zabit graben, ki vodi pod steno Votlega vrha. Na misel mi pride citat Zablujene generacije: 'Brez nadzora, brez pravil, z glavo bom zvočni zid prebil.' Zelo dobro vem, da to tukaj preprosto ne velja, pa če si še tako želim spoznanja o tem, kaj nas pravzaprav čaka tam zgoraj. Seveda, človek bi z največjim veseljem preskočil nujno zlo dostopa in se preselil više, tja, , kjer se vse skupaj tudi zares začne.

Za plezanje smo se že pred dnevi dogovorili trije prijatelji, doma izpod gora v okolici Kranja. Anže; neustavljiv in brezkompromisen alpinist mlajše generacije, ki požira tovrstne veččine z nadzvočno hitrostjo; njegov starejši brat Tine, bolj preračunljiv in oprezen, z veliko mero umetniškega duha; in moja malce bolj izdelana osebnost, ki se brez problemov razume z mlajšo generacijo. Bolje smo se spoznali šele v zadnjem letu, ko smo marsikatero noč končali z vročo debato ob jutranjem svitu in preplezali precejšnjo bero smeri. Kot že ničkolikokrat, smo si tudi tokrat rekli: »Zakaj pa ne, se bomo že nekako znašli!« Kljub splošnemu prepričanju, da nam ne bo prav nič lahko. To, kilometer dolgo smer, sta prva (pozimi leta 1982) preplezala primorska plezalca Dušan Rijavec in Milan Velikonja ter jo poimenovala Kačja slina. V oči bode predvsem to, da smer še ni bila ponovljena.

Ta naš narobe svet

Ob sedmih zjutraj smo že pod mogočno, vso buhtljasto in gladkosteno Votlega vrha. Prav preko te stene poteka ena znamenitejših smeri zlate generacije slovenskega alpinizma: Znamenje ob

Mogočna stena nas je kar posrkala vase

poti. Še danes se živo spominjam napetega pogovora z Igorjem Škamperletom (enim od treh plezalcev, ki so preplezali smer Znamenje ob poti) o večdnevni pustolovščini v steni. Na tem mestu se tudi opremimo za nadaljnje plezanje, si podajamo vroč čaj, prigriznemo kakšno malenkost in se na veliko razgovarjamo o nadaljnjem poteku dogajanja. Strinjamo se, da bomo lažje dele plezali nenahezani. Uvodne minute tako minevajo v prijetnem ozračju, predvsem pa začinjene z nekakšno nestrpnostjo vneto po soočenju s skrivnostmi stene. Nadaljujemo v levo, v smeri Konjske škrbine, in stena nas hitro pogoltno v vsej svoji širini. Pred tednom sva si z Anžetom ogledala linijo smeri z nasprotnega brega; s ceste, ki vodi na Mangartsko sedlo. Ugotovila sva, da je ta precej logična, med drugim pa tudi to, da v zgornjem delu prevladuje predvsem skala, obdana s krajšimi trakovi snega in ledu. »Tista skala tam zgoraj je res malce sumljiva.

Sredi smeri

Hm, bo pač precej praskanja. Pa poglej tale opis: deset klinov, pa komplet frendov! Tu ne bo šale z vso to kramo,« sva razmišljala in pozorno strmela v steno.

Po dobrih tristo metrih plezanja – strmi odstavki v snegu in nekaj zoprne skale s slabo pomrznjenimi travami – pridemo do izrazitega žleba, ki vodi naravnost navzgor. Odkrito povedano: stali smo pred strmo skalno zaporo in si mislili vsak svoje ... Po nekaj minutah priprave se lotim skalnega skoka s cepini za pasom in z golimi rokami po mrzli skali. Na takšen način napredujem najhitreje, saj je razčlemba za prste v izobilju. V zadnjih metrih poprimem za cepine in splezam prek pomrznjenih trav in sprijetega snega na manjše snežišče, uredim varovanje in počakam, da se mi pridružita Anže in Tine. Nad nami se v vsej veličastnosti bohoti strm, kombiniran in nič kaj prijazen raztežaj. Sodeč po skici smeri sta prva plezalca ta del smeri preplezala po razu, kjer sta se nekoliko više ponovno spustila nazaj v žleb. Odločimo se za nadaljevanje smeri naravnost navzgor! Anže nadaljuje preko strme kopne skale, ponekod rahlo požlejene s tankim ledom in začinjene s pršnim snegom. Z veliko truda zabije nekaj klinov in je povsem tiho; to pomeni, da gre zares. Po slabi uri je dobrih petdeset metrov više in že zabija kline na stojišču. »Mater, kako se bom sprivil tukaj čez s tem težkim nahrbtnikom,« razmišlja v tistih trenutkih Tine. »Nič, čim hitreje in s čim manj obotavljanja,« mu modro odgovorim. Čez čas – vse skupaj je šlo zelo počasi – smo vsi trije ponovno zbrani na manjši polički, trdno prepričani, da tale žleb resnično ni od muh. Na misel mi pride tista Ješkova pesem: »Ta naš narobe svet je res narobe, in kar narobe je, je vedno prav ...« Ne preostane mi drugega, kot da se sprijaznim, da tako pač je in amen.

V soju svetlobe do roba stene

V nadaljevanju se lotim novih metrov smeri, ki so po začetku v strmi, skoraj kopni skali za malenkost bolj zasneženi. Više zgoraj se prebijem preko tankega in precej strmega ledu, ki se izteče v goro napihanega snega. Kopljem in rijem ter se dobesedno zakopljem v sneg! Izdolbem predor in mukoma pricapljam – stopim, pa se mi vse podere, in

spet isto in isto ... – na zasneženo polico pod manjšim previsom. Čez čas smo spet skupaj. »Najbolje, da gremo po desni mimo previsa. Ja, to bo prava smer! Hej, a misliš, da je to ta lukna, kjer sta prebila noč? Ma, zdej pa res terajmo, da pridemo na rob stene. Saj bi že vse skupaj moralo biti blizu vrha!? Ja, že mora biti tako, stena pač ne popusti. Gremo! Fanta, še malo pa smo na konju!« Anže izgine za robom previsa. Ko zaslišiva globoko dihanje, nama je tudi s Tinetom povsem jasno, da stvar ni lahka. Po slabi uri se izteče vrv. Anže zabija klinke še naslednjih deset minut. S Tinetom postajava vse bolj in bolj nestrpna. »Vaaaruuujeeem,« se čez čas zadere Anže. Prvi se odpravi Tine, sam mu na drugi polovici vrvi sledim čez dobrih dvajset metrov. Vrv me vodi preko kopnega in travnatega dela do ozkega in stmega kamina, ki me le s težavo spusti v precej strmo zajedo. Vse skupaj traja še nekaj nadaljnjih strmih metrov. »Jebeno, res jebeno! Tole si pa res sfajtal,« so besede, s katerimi komentiram razvoj dogodkov. Na tej točki smeri nas preseneti noč z vso svojo temačnostjo in čarobnimi občutki. Na čelade si namestimo čelne svetilke, uredimo opremo in nadaljujemo po strmi zajedi. V soju svetlobe se počasi bližamo robu stene. Plezanje je še vedno zahtevno, vendar je v zraku čuti ti vonj po vrhu stene. Prav vsak meter je zgodba zase, a vsak skoraj identičen tistemu pred njim: neusmiljen, napet, skrivnosten, zahteven. Bridkost dolgotrajne, popolne osredotočenosti, in ponekod varljivega plezanja čutimo vse do roba stene. Zadnji metri smeri so najprijetnejši; pa ne samo zaradi bližine vrha, ampak tudi zaradi plezanja, ki je tu dosti prijaznejše, nam zaradi razčlemb dosti bližje, kakor v zahtevnih raztežajih pod nami. Rob stene dosežemo pozno zvečer. Drug za drugim se prikotalimo preko snežne opasti, ki loči steno od položnejšega sveta. Po štirinajstih urah plezanja smo na vrhu stene. »Hej, uspeeeelooo nam je! Mater, a smo al nismo. Mici, ti, ti, mici tam doli, ruuuuuuuuuuuuu!« se derem nekam v zvezdnato nebo. Veselimo se, srečni smo in polni norih trenutkov. Skratka, za nami je precej metrov plezanja, ob katerih plezalec ne dobi tistega zoprnega občutka, da gre za situacijo, ki jo suvereno obvlada, in mu je zato smer dobesedno podarjena. Ravno nasprotno, gre za mojstrovino z dolgim rokom trajanja. ●

V smeri naletimo tudi na strma snežišča

Smer Los rapidos v Siuli Grande (foto: Pavle Kozjek)

Ujetih pet minut

Siula Grande med kandidati za zlati cepin 2003

Trenutek pod vrhom ...

Ko je navpični žleb za nami in se počasi odmaknemo iz sence velikanske, nad nami viseče ledene strehe, se nam zazdi, da smo zmagali. Našli smo prehod, strma zasnežena rampa pelje desno navzgor in vrh nje že slutimo rob stene. A ko se rampa po dveh raztežajih konča, je tudi našega navdušenja konec: do vrha nas loči še raztežaj skoraj navpičnega pršiča. Prekletstvo andskih sten – najslabše razmere prav pod vrhom – nas je torej pričakalo tudi na tej gori. Lepo plezanje spodaj je v hipu pozabljeno: naš čas je že potekel, morali bi se obrniti, sicer nas bo noč dobila sredi stene, brez opreme in hrane; pijače je tudi že skoraj zmanjkalo... Prvo pravilo hitrega vzpona je pač to, da moraš biti dovolj hiter. Pa tako lepo je kazalo ...

Tisoč misli naenkrat se mrzlično podi po glavi, ki se ji že nekoliko pozna višina. Le nekaj je jasno – da smo v precepu: naj gremo naprej in tvegamo še eno noč v steni ali pa se vrnemo, ne da bi osvojili vrh; to nam po vseh naporih spet ne gre v račun. Odganjam mračne prizore negibnih plezalcev pod himalajskimi vrhovi – ljudi, ki se niso mogli upreti izzivu in so potem na sestopu omagali. Ne, ti prizori ne sodijo sem: Siula je druga zgodba, z nje se moramo vrniti vsi – če dosežemo vrh ali ne! Edina možnost sestopa je po steni nazaj in vsak bo moral plezati zase. Za naju z Marjanom me ne skrbi, Aritzta pa ni videti tako zanesljiv. Pleza dobro, vendar je vaje naveze; ne tako kot midva, ki bi najraje vse opravila v že skoraj pregovornem »Slovenian style«, slovenskem slogu plezanja: z vrvo v nahrbtniku ... Stojimo pred zadnjo prepredo in čakamo sami sebe, sonce z vso močjo žge skozi vedno gostejše meglice in lepljivi pot nam teče v oči. Dragoceni čas mineva in treba se bo odločiti takoj ...

Marjan prvi pretnga tišino: »Grem poskusit ...« in naslednji trenutek že preči čez navpični ledeni žleb, ki nas še loči od odurnega pršiča. Z nekaj udarci cepinov se prebije čez, nato pa potone v prhki sneg in sprva kar plava na mestu. Videti je brezupno, dokler se ne prikloplje do podlage iz trdega črnega ledu. Varujem ga in ne vem, ali ne bi raje gledal v stran: tudi klini, na katere sva privezana z Aritzto, niso ravno zgledni in stojišče je nekakšna viseča snežena polica, prilepljena na strmi led ... Marjan pa se vendar začne počasi pomikati navzgor in po nekaj metrih nama izgine izpred oči. Le še padajoči sneg in občasne kletvice nama dajo vedeti, da nad nama poteka boj za vrh. Nato pa zaslišiva: »Na vrhu sem, pridita ...!« In nekaj minut pozneje smo tam vsi trije, los rapidos – »ta hitri«, ki tisti hip še niso vedeli, ali bodo dovolj hitri tudi v drugem delu zgodbe: sestopu čez steno.

... in nekaj mesecev pozneje

Vedno je tako, da mora preteči nekaj časa, da se vtisi umirijo in najdejo svoje mesto med preostalimi. Ostane bistvo, jedro: tisto, na kar se spomniš najprej, kadar te misli vrnejo v minulo dogajanje. Pri vzponu na Siulo so bili to trenutki negotovosti in odločitve pod vrhom. Trenutki, ki ločijo pustolovščino od rutine, doživetje od dogodka, praznik od vsakdanjika. Spomini, ki ostanejo zapisani. Noč, ki nas je ujela na sestopu, je bila prijazna. Tak je bil tudi naslednji dan, ko smo iskali pot nazaj čez razbiti ledenik. Potem pa se je stena spet odela v megle in čez grebene Andov so se spustili novi viharji. Kot da bi gore hotele reči: imeli ste svojih pet minut in sami ste se odločili, kaj boste storili z njimi ...

Prvenstveno smer Los Rápidos v severovzhodni steni Siula Grande (6344 m) v perujski Cordillera Huayhuash smo 4. 7. 2002 preplezali Marjan Kovač, Pavle Kozjek in Aritzta Monasterio. Vzpon je bil med nominiranimi za letošnje priznanje zlati cepin (Piolet d'or) za najodmevnejše alpinistične dosežke v minulem letu.

Naša smer

Vedno magična Paklenica

Akademsko smer v Aniča kuku

Besedilo: Milan Vošank
Fotografije: Matic Redelongi

Velika Paklenica. Nekje sem prebral razmišljanja nekega alpinista o stenah in plezanju v tem kanjonu kot o plezanju zaradi plezanja. Morda, vendar svojih obiskov v tem delu Velebita nikoli nisem tako obravnaval. Plezanje v stenah Čuka, Manita kuka, Debelega kuka, Jurasove glavice, predvsem pa seveda v mogočnem Aniča kuku, sem vedno doživljal kot velik, pravi in zelo resen alpinizem. Poti do sten, vzponi, sestopi – vse to je lahko tudi v teh samosvojih obmorskih gorah nadvse lepa avantura in doživetje.

V letih zahajanja v Paklenico, ta čas mi prehaja že v tretje desetletje, sem te gore in stene vzela za svoje. Ta slikovita sosedska povezava Velebita in Jadrana, ta gorska drugačnost morda, ta posebni šarm, zrak, vonj... – da, to bo najbrž »tisto«. Potovanja v ta globoki kanjon, plezalska in ona druga, prav tako prijetna – iz tega bi lahko sestavil dolge zgodbe. Pripovedi o veselju plezalcev nad uspelimi vzponi, o dolgih nočeh pričakovanja prej in tudi o pivskih ali pa le o tihih veselih potem, živahni večeri v gostilnah Starigrada, pesmi in plezalske zgodbe ob večernih ognjih, dobra družba prijateljev, strasti v objemih ljubezni pod šotorskimi platni ...

Po poti spominov

Po dveh dneh morja, plaže in sonca v Starigradu ter plezanja kratkih športnih smeri v začetnem delu kanjona Velike Paklenice sva z Marjanom odločena za veliko steno. Saj je po svoje lepo v teh kratkih smereh, a že kar preudobno: le stopiš s turistične poti, pa si že v skalah. Ampak sčasoma vse skupaj res postane plezanje zaradi plezanja. Povzpneš se prek smeri, morda še utegneš za hip pogledati naokoli in že te soplezalec spusti nazaj pod steno. Tako postajaš zadovoljen športnik – plezalec, dviguješ si težavnostno lestvico: pričneš v četrti stopnji, preideš na peto, prigaraš do šeste, pa v kakem detajlu še kaj čez ... Zame je vse to le trening in pri-

jetna družabnost, a kaj, ko so tam naprej, tam zgoraj, tako blizu, velike stene. Začneš pogledovati proti njim, zaželiš si še drugačne avanture. Doživetja na gori. Saj – še smo alpinisti!

Izberem Akademsko smer v Aniča kuku. Nosim jo v spominih kot lepo štirico z nekaj zračnimi zahtevnimi mesti. Temni večerni oblaki in glasna burja bi skorajda omajali mojo voljo, toda zjutraj je nebo modro in Marjan odločen. Ne hitiva, počasi hodiva po kamnitih stopnicah do steze pod steno. Obujam svoje plezalske spomine. Sonce vzpodbudno zasije po velebitskih grebenih in tudi burja se prav počasi umirja. V naju oba se, to prav čutim, s svetlobo jutra, z barvami, z mirom med grebeni naokoli, nasekuje veselje, da greva spet v steno. V temnem zavetju širokih krošenj, kjer je vse prav resnobno, redkobesedna opraviva obred priprave na vzpon.

Spet v objemu stene

Zaplezam v strmo rampo, nekakšno zaje-dasto polico, spretno speljano preko gladke navpične stene. Sprva še neokretno in tipaje, nato začutim, kako se mi gibi usklajujejo in se v meni prebujajo občutki za ples nad prepadi. Pohitim navzgor do stojišča pod strehami. Ko je Marjan pri meni, me najprej okrega, ker bi zjutraj zaradi tistega »vetrca« kar spal naprej, sedaj pa naju razveseljujejo brezvetrje, sinje nebo in barve. Barve skal, zelenja in neba v tolikih svetlobah. Pa najino plezanje seveda!

Pod strehami, po trdni pečini, polni drobnih oprimkov, plezam naprej, dokler se stena na široki polici z drevjem malo ne unese. Sedaj pride najtežje! Privezan na močno steblo mi Marjan sledi s pogledom, ko se moram v začetku navpičnega žleba s široko počjo nad travnato polico dodobra razgledati po vseh skromnih oprimkih in stopih, preden zaplezam. Stena me vodi naprej čez zračni odprt svet v loku proti

Akadska smer v Anića kuku

desni, proti strmi polici v zavetju previsov. Previdno in počasi iščem po skali, dokler nisem tam. Na tretjem stojišču. Tedaj zapoje v meni.

Strmo levo po lepo oblikovanem žlebu pod strehasto zaporo je Akadska smer elegantno našla nadaljevanje v zgornjem delu ostenja Anića kuka. Široka zajeda je videti zahtevna in tudi zato sprva kar s tihim, v sebi zatajevanim strahom zapuščam udobno stojišče. A vrv je kmalu vpeta v nekaj zaporednih klinov, vzpenjam se brez predaha, enakomerno in hitro. Nenadoma se zavem, da plezam v neki zamaknjenosti, nezavedanju vsega tosvetnega, ko za plezalca postane vse tako lepo. Ko težave v skali premaguješ s tisto lahkotnostjo zaupanja vase, ob spremljavi glasbe, ki jo slišiš le sam.

Po žlebu pridem pod previs, kjer se umikam iz počí na izrazit skalni nos, pa prek odprtih plošč na stojišče z dvema klinoma. Marjan me hoče še nekaj spraševati, preden gre za menoj, pa ga brez nadaljnjega zavrnem: »Tihohodi, plezaj in uživaj!«

Vem, da bova iz odprtih plošč kmalu prešla v lažje pečevje, kjer bova nerodnim prehodom med drevjem in grmovjem ušla v najbližji prehod naravnost na vroči vršni greben. Po dolgem grebenu se bova potila prav na vrh Anića kuka. Morala se bova nagledati vrhov in grebenov Velebita ter morskih zalivov med Starigradom in otoki. In vem, da bom še enkrat, kakor že zjutraj, med sestopom proti Anića luki obujal vse moje plezalske spomine ...

Dostop: od parkirišča približno deset minut po poti, ki vodi po dnu kanjona, nato desno po zavarovani poti prek skalnega skoka na melišče, ki vodi pod zahodno steno Anića kuka. 30 minut.

Opis: vstop po strmi desno navzgor usmerjeni rampi, ki se prične ob veliki votlini. Po prvem raztežaju se smer obrne levo in se preko plošč vzpne do strme zajede. Naslednjim ploščam sledimo do varovališča pod

previsom, nato se vzpne levo preko novih plošč do počí, ki ji sledimo navzgor, nato pa preko raza na levi pridemo do varovališča. Do roba stene nas čaka le še iskanje najboljših prehodov v lažjem svetu.

Sestop: a) po zavarovani markirani poti desno pod steno (30 minut) ali b) levo na vrh Anića kuka in po markirani poti v Anića luko (1 ura).

Literatura: Čujić B. Paklenica. Plezalni vodnik. Ljubljana, založba Sidarta, 1997.

Čestitka Francija Ekarja

Predsednik Planinske zveze Slovenije Franci Ekar je ob uspehih slovenskih alpinistov 31. marca poslal tole čestitko: Slovenski alpinizem se v jubilejnem letu 110-letnici »slovenskega planinstva« vrača v sam vrh svetovnega alpinizma. Vrhunski in rekordni vzponi slovenskih alpinistk in alpinistov iz alpinističnih odsekov: Ljubljana - Matica, Črna, Železničar, Tržič, Kranj v švicarskih in Francoskih Alpah so izjemen uspeh za slovenski alpinizem in ponovni »vzpon« slovenskega alpinizma, ki je bil že nekajkrat v samem svetovnem vrhu. Vzponi v zgornji težavnostni stopnji, v ostentnih Eigerja, Matterhorna, Grande Jorasses, so tudi v mednarodni areni alpinizma vzbudili pozornost. Iskrene čestitke alpinistom za opravljene vrhunske podvige, alpinističnim odsekom, iz katerih so odlični alpinisti izšli in še posebej Tini Di Batista za vzpon v Eigerju in legendarni slovenski alpinistki Mariji Štremfelj, zmagovalki Everesta, za letošnji vzpon v severni steni Matterhorna.

Mrzle Alpe

Zanimanje za vzpone v Centralnih Alpah očitno narašča. Tina di Batista in Simon Slejko sta v 25 urah preplezala enega od treh zadnjih problemov Alp, Klasično smer v severni steni Eigerja (ED, 1800 m); to je bila četrta slovenska zimska in druga mešana ponovitev (po Mariji Frantar in Daretu Juhantu). Zloglasne smeri so se lotili tudi Grega Kresal, Tadej Golob, Matej Flis, Tadej Zorman in Grega Lačen. Za Kresala se je zgodba zaradi padca končala v helikopterju, preostali pa so srečno prišli do vrha.

Tudi drugi so reševali velike probleme Alp. Marija in Andrej Štremfelj ter Jože Hostnik in Marjan Manfreda so preplezali Klasično smer v severni steni Matterhorna. Urban Ažman, Uroš Samec – Čečka in Tomaž Jakočič so si v štirih dneh privoščili dve veliki alpski steni. Najprej so z enim bivakom splezali Crozov steber (VI, 5, M in V+ v skali, 1200 m) v Jorassih, nato pa Samec še Švicarsko v Les Courtes (IV, 3, 800 m), Ažman in Jakočič pa Jackson–MacShea (V, 5+, 1000 m) v Les Droites. Isto smer so ponovili Toni Gregorčič in Janez Peterlin ter Anže Čokl in

Primož Hostnik. Neda Podergajs in Matej Mejovšek sta prišla čez severno steno Les Droites po smeri La Ginat (IV, 5, 1000 m) z direktnim vstopom po Cornuau–Davaille (80FFI). Samo Krmelj in Andrej Magajne pa sta v 12 urah in pol preplezala Angleško smer (ED-, V, 5, M, 1000 m) v severozahodni steni Aiguille Sans Nom.

Žal se je več naših plezalcev zaradi izjemnega mraza od Centralnih Alp poslovilo z lažjimi ali hujšimi ozeblinami, nekaj so jih morali celo reševati s helikopterjem. (M.S.)

Svetovno prvenstvo v lednem plezanju

Med 8. in 10. marcem je bilo v Kirovu v Rusiji svetovno prvenstvo v lednem plezanju. Med ženskami je zmagala Ines Papert (Nemčija), med moškimi pa Jevgenij Krivošejcev (Ukrajina). V histročni preizkušnji sta bila najuspešnejša Natalija Kulikova (Rusija) in Aleksander Matvejev (Rusija). Slovenci se prvenstva nismo udeležili. (M.S.)

Spust izpod Raduhe

16. marca je bil tradicionalni spust izpod Raduhe, kjer se morata tekmovalca spustiti po vrvi čez skalni skok in nato navezana smučati po progi do cilja. Letos je zmagala ekipa Asterix in Obelix (Aljaž in Davo Karničar, 2:04:87) pred AO Ravne 2 (Samo Ruprecht, Jure Potočnik, 2:06:70) in Netopirjem (Branko Maček, Roman Skuk, 2:10:35). (M.S.)

Na drugih celinah

27. januarja je na Aconcago, najvišji vrh Amerike (6959 m), po normalnem, severnem pristopu prišlo pet Slovencev: Franci Vrankar, Franc Kavčič, Vinko Pintarič (oba stara 58 let), Jože Petrič in Mitja Lakner.

Konec marca pa je v Nepal odpotovala slovenska himalajska odprava Manaslu 2003, ki bo poskusila osvojiti 8163 m visoki Manaslu. (M.S.)

Novi kombinirani smeri

Vedno številnejši navdušenci nad kombiniranim plezanjem se lahko spopadejo z novima zahtevnima smere- ma. Klemen Premrl in Aljaž Anderle sta v dolini Dunje v Zahodnih Julijcih poleg zna- ne smeri Ronin splezala pr- venstveno Novo upanje oz. A new hope (M10+, WI 4–5, 2 R ali 30 m + 30 m). Opremljena je z devetimi svedrovci (na vrhu je sidrišče v ledu) in ponuja raznovrstno pleza- nje po previsni skali in na koncu celo po pravi strehi.

Dejan Miškovič in Grega Kresal pa sta serijo več odličnih kombiniranih vzpo- nov sklenila z novo smerjo v Planici. Podstreho, ki vodi desno od smeri Aqualung, sta ocenila z M11+ in je po njunem mnenju najtežja tovrstna smer v Sloveniji. (M.S.)

Zaledeneli slapovi še vztrajajo

Kljub stopnjujočim se napa- dom pomladi ljubitelji zaled- nelih slapov še niso odložili svojih lednih orodij. Tako sta zgodnjepomladne razmere za prvenstveni vzpon nad spodnjim delom Zelenih sla- pov v Loški steni izkoristila Anže Marenče in Matej Me- jovšek. Izjemno krhek in smešno zahrbtn led je pris- peval k poimenovanju smeri: Položi me nežno (WI 6, 70 m).

Tudi v Logarski dolini se še najdejo pionirske možnosti. Branko Ivanek, Aleš Kovač in Janez Marolt so v predoste- nju Rjavčkega vrha prven- stveno preplezali Dedijev slap (WI 4+, 85/80 PFI, 30 m, 15 minut). Na vrhu so pustili skalna klina za spust po vrvi.

Ženske niso ostale samo pri gledanju slapov, temveč so opravile nekaj zanimivih po- novitev. Jasna Pečjak je z Zdenko Globočnik preplezala

Sušico (WI 4–5), z Matejo Pa- te TrDo v Planici (WI 5–, M5, 1. ženska ponovitev), z Anne Bo- uveais (Francija) pa Gajstni slap (WI 5+6, verjetno 1. žen- ska ponovitev).

V iskanju kakovostnega ledu so v drugi polovici Februarja Tomaž Humar ter Miha in Mi- lena Praprotnik plezali na Norveškem v okolici mesta Rjukan približno tri ure vož- nje iz Osla. Razmere so bile dobre, vreme idealno, slapov pa več kot 140 (splezali so jih približno dvajset). Posebej je treba omeniti Humarjevo in Praprotnikovo ponovitev Liptona (WI 7, 150 m) in prvo ponovitev Solbartoddyja (WI 7, 130 m).

Na Norveško se je v drugi po- lovici marca preselila še ena odprava najboljših evropskih lednih plezalcev; med njimi naš Aljaž Anderle. Plezati na- meravajo zahtevne slapove ter prvenstvene kombinira- ne smeri in posneti doku- mentarni film. (M.S.)

Zahtevni vzponi v slovenskih stenah

Zgornji del Prisanka nad Hanzovim stolpom je boga- tejši za tri nove smeri. Iztok Tomazin in Martin Belhar ter Manca Miko in Klemen Gričar so preplezali Belo grivo in Be- lega zajca, Marko Prezelj, Manu Pellissier, Thomas Fau- cheur in François Savary pa še kombinirani Beli tok. Vse tri smeri so dolge po 400 me- trov z naklonom 60–85°C.

Seveda je treba poleg prven- stvenih vzponov omeniti še zimske ponovitve. Tako je po prvopristopnikih pred enain- dvajsetimi leti končno

dočakala drugo skupino obi- skovalcev Kačja slina (IV+, 5, V+ v skali, M6, 1000 m) v Loški steni. V štirinajstih urah so jo preplezali Anže in Tine Ma- renče ter Matej Mejovšek. Anže Čokl in Miha Habjan sta v Trapezu Velikega Draškega vrha ponovila smer DKV.

V Sloveniji je bilo med 3. in 12. marcem na prijateljskem obisku sedem članov Franco- ske vojaške skupine (Groupe militaire de haute monta- gne) iz Chamonixa, sestavlje- ne iz samih alpinistov. V spremstvu naših alpinistov so plezali v slovenskih stenah in plezališčih, posebej pa je treba omeniti Sanjski oze- bnik v Triglavu in Direktno v Špiku. (M.S.)

Umrli Janez Krušič

Eden najpomembnejših nosil- cev slovenskega povojnega al- pinističnega dogajanja, Janez Krušič, je v soboto, 5. aprila 2003 umrl v 86. letu starosti v domači hiši na Rodinah. Janez Krušič je bil alpinist s prek 1500 alpinističnih tur v do- mačih in tujih gorah, 84 prven- stvenih, udeleženec in vodja odprav, gorski reševalec do 1952, 12 let načelnik AO Jeseni- ce, član Komisije za alpinizem PZS, načelnik Komisije za go- rsko vodništvo, inštruktor in predavatelj, vodja mnogih pla- ninskih akcij, pobudnik in orga- nizator vsakoletnega Triglav- skega turnega smuka, sodela- vec Planinskega vestnika, so- avtor vodnika Plezalni vzponi - Vzhodne Julijske Alpe in Bloud- kov nagradenec.

Priročnik za turne smučarje

Turno smučanje, priročnik, Tone Golnar, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 2002

Mar ga res kaže imeti pri roki, ko noge smelo vijugajo po s soncem obsijani Komni? Takrat pravzaprav priročnika res ne potrebujemo, pač pa v bolj zapletenih zimskih razmerah. Tone Golnar nam v priročniku Turno smučanje za besedo in ob zgovornih risbah, katerih avtor je Mario Zaletel – Janč, poda številne napotke, ne le za samo turno smuko, pač pa tudi za vse, kar je z njo povezano: od varne hoje, plezanja, oskrbe poškodb, do varovanja narave. Na sto petdesetih straneh tako najdemo gradivo, ki je uporabno tako rekoč pri vsakem gorniškem udejstvovanju, pride pa hudo prav tudi pri turni smuki, pri kateri se gornik ponavadi srečuje z najbolj zapletenim sklopom razmer: sneg, mraz, velika teža nahrbtnika, velike objektivne nevarnosti, zaprte koč, kratek dan, ... Zato ta dejavnost zahteva celovito osebnost, ki je tudi ustrezno usposobljena. Priročnik je pisan v dokaj poljudnem jeziku, morda bi avtor o samem smučanju in stvarih, ki zadevajo turno smuko, lahko povedal celo kaj več. V vodniku se tako seznanimo z osnovami turne

smuke, s potrebno opremo in prehrano, s pripravami na turno smuko in taktiko, ki je izjemnega pomena, ter s samimi tehnikami vzpenjanja in smučanja. Avtor govori o orientaciji, nevarnostih, poškodbah in prvi pomoči, vrvi tehniki, ledeniškem smučanju. Na koncu je nekaj besed namenjenih tudi najmlajšim, ki lahko že zelo zgodaj začnejo turno smučati. Knjigo pestrijo lepe barvne Fotografije zasneženih pokrajin, zdi se le, da odtis ni najbolj posrečen. Konča se z nekaj preglednicami, od virov, kratkih pojasnil nekaterih pojmov, spletnih naslovov, na katerih turni smučarji najdejo potrebne informacije, do seznama koč in bivakov z zimskimi sobami. V zbirki vzgojne literature pri PZS je tako našla svoje mesto nova dragocena knjiga. Vsekakor uporabno delo, čeprav se zaradi kar nekaj tipkarskih, oblikovnih in lektorskih napak ni mogoče izogniti občutku, da bi še en pregled knjigo kakovostno dopolnil. Žal pa bi sneg takrat že skopnel; torej smuči na name in na pot v opojno belino. Seveda ne brez priročnika!

Marjan Bradeško

Vodnik za turne smučarje

Turni smuki, Andraž Poljanec, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 2003

Pomladni meseci, ko so doline že tople, gore pa še pobeljene s snegom, pomenijo turnosmučarski vrhunec. Sneg je že uležan, dan daljši, mraz popušča. Da bo izbira pravega cilja lažja, je PZS nedavno izdala vodnik **Turni smuki**, katerega avtor je Andraž Poljanec, ki je tudi posnel večino Fotografij. Na podlagi vodnika Mira Črnivca in Cirila Pračka iz leta 1985 je avtor zbral kar 117 vodniških enot, se pravi smukov z gora, sedel in od koč, pa tudi pravih turnosmučarskih magistral. Vsako enoto uvede kratko besedilo, ki povabi na pot. Sledijo osnovni podatki, posebno pomembna je ocena težavnosti smuka; nato opisi izhodišča, vzpona in spusta; enota se konča s časovnim potekom ture; navedeni so tudi potrebni zemljevidi. Pri vzponu in – še pogosteje – pri spustu so navedene različice, ki se zlasti na nekaterih smukih ponujajo kar same od sebe. Vabljava pobočja se spuščajo na vse strani; dostikrat je kar težko izbrati in je odločitev odvisna od jeklenega konjička, ki »čaka« nekje v izhodišču. Vodnik Turni smuki pokriva področje celotne Slovenije, v sredogorju je opisanih sedem smukov. Največ jih je seveda v Julijskih Alpah (67 enot), 18 smukov je v Karavankah, 21 jih je v Kamniško–Savinjskih Alpah, Pohorje pa ponudi sprehod po »Pohorski smučini«. V okviru vsake skupine so smuki razvrščeni po območjih, denimo Spodnje Bohinjske gore, Komna ipd. Posebna vrednost vodnika, ki je standardnega »vodniškega« Formata PZS (zelo priročen!), so kakovostne barvne Fotografije večine vrhov oziroma pobočij, skoraj vse z vrisanimi smermi spusta. Odlična ideja, ki močno olajša načrtovanje ture. Vodniček je res celovit, avtor v uvodu na kratko omeni tudi nevarnosti, s pridom pa se sklicuje na nedavno izdani priročnik Turno smučanje, ki ga prav tako predstavljamo v tej številki PV. Na koncu je dodan tudi seznam virov. Vodnik je pregleden, jezikovnih napak ni, saj jih je polovilo budno oko Stanka Klinarja, morda ostaja le kakšna imenoslovna kost – denimo

planina Jirn nad Danjami, ki smo je sicer bolj vajeni kot Hirn. Skratka, zgledno in uporabno delo.

Če že naslovnica ne bo dovolj šnja spodbuda za odhod v svet belih kristalov, pa bo zagotovo uvodno razmišljanje ob avtorjevem večernem smučarskem spustu s Kočce gore. Resnično, več kot sto povabil bo tistim, ki se bodo nanje odzvali, prineslo tisočero doživetij in vtisov, ki se bodo za dolgo usidrli v spomin.

Marjan Bradeško

Trajajoče ledene sanje

Ledene sanje – odprave na vse celine sveta, Stane Klemenc, strokovna ureditev besedila: Marjan Rztresen, uvod: Tone Škarja, Mladinska knjiga, Ljubljana 2003

V toplih pomladnih dneh je izšla knjiga z naslovom *Ledene sanje*, ki zagotovo sodi na knjižno polico vsakega ljubitelja gora ali nenavadnih pustolovščin. Fotograf, alpinist, polarni pustolovec in gorski vodnik Stane Klemenc je v tej razkošni monografiji nanizal svoje spomine in Fotografije ter z njo zaozkrožil svojo velikopotezno zamisel, da bo osvojil vrhove vseh celin. Čeprav se je Mount Everestu moral dvakrat odpovedati, je idejo leta 1997 le uresničil. Ne gre namreč zgolj za osebni projekt; z njim smo Slovenci stopili na najvišje vrhove vseh celin tega planeta.

Stane Klemenc je iz tridesetletnega nenehnega osvajanja vrhov, sten in zadnja leta zlasti polarnih območij bralcu sestavil privlačen mozaik. Z mladim alpinistom se udeležimo jugoslovanske kadrovske odprave na Kavkaz, davnega leta 1974, in stopimo na vrh Elbrusa (5633 m), najvišjega vrha Evrope. V sedemdesetih letih sledijo odprave na Makalu (8463 m) in Mount Everest (8848 m), na katerih se avtorju za vedno zameri ekspedicijski način napredovanja. Na začetku osemdesetih ga kljub hudi življenjski preizkušnji navduši Grenlandija, na katero vodi domžalsko odpravo, ki je osvojila 21 deviških vrhov. Kmalu zatem kot vodja prve odprave odpre Slovincem pot v Patagonijo; tam so naši alpinisti takrat, predvsem pa pozneje, dosegli uspehe svetovnega pomena. Konec osemdesetih stopi na najvišjo afriško goro Kilimandžaro (5895 m). Sledi pustolovska odprava na Mount Kinabalu (4101 m) na Borneu, tretjem največjem otoku sveta. V devetdesetih letih osvoji Mount McKinley (6198 m) na Aljaski in Aconcagua (6962 m) v Andih. Šele po osmih letih čakanja se mu uresniči želja, da bi stopil na najvišjo goro Oceanije – Carstensz Pyramide (5030 m) na zahodnem delu Nove Gvineje. Označil jo je za »eno najskrivnostnejših gora na svetu«, saj stoji na eksotičnem in skoraj nedosegljivem kraju. Klemenc je v svoj alpinistični mozaik vgradil tudi Vinson Massif (5140 m), najvišjo goro Antarktike. Leta 1998 je kot prvi Slovenec stopil na Severni tečaj; z mednarodno odpravo je prehodil zadnjih 100 kilometrov do njega. Na prelomu tisočletja se je sam podal na prečenje Antarktike, vendar se je moral zaradi spleta neugodnih razmer vrniti. Zadnja leta je pogost obiskovalec Sibirije; cilje si izbira na redko naseljenih predelih ali v pokrajinah nad Severnim tečajem. Vse te raznovrstne dogodivščine opisuje nad vse stvarno, dokumentarno, po večini na podlagi dnevninskih zapiskov. Čeprav izpušča vsako odvečno modrovanje in morebitno mistificiranje doživetega, je njegova beseda dopolnjena

z slikovnim gradivom, ki nehotе seže dlje od besed.

Med najlepšimi mesti v knjigi so gotovo tista, kjer ne hiti zgolj na goro in z nje, ampak si vzame čas tudi za ljudi. Tako je na Borneu obiskal prvotne otoške prebivalce Dajake, zadnje lovce na človeške glave. Živijo sredi džungle v dolgih hišah na kolih, vaški poglavar pa je goste uvedel celo v mojstrstvo streljanja z zastrupljenimi puščicami. Nadvse zanimiva so tudi Klemenčeva srečanja s sibirskimi plemeni, ki so ga večkrat navdušila s svojo prijaznostjo in gostoljubnostjo. Nekoč je obiskal lovski tabor plemena Dolganov v tundri na oblačila iz jelenove kože, živijo od tega, kar jim daje surovo okolje, ter imajo – sicer izumirajočo – obliko matriarhalne plemenske skupnosti. Spet drugič se je udeležil njihovega praznika bližajoče se pomladi, na katerem so glavni dogodek atraktivne dirke z vpregami severnih jelenov.

Morda sta ravno želja in potreba po preprostem, prvobitnem načinu naravnega življenja tisto, zaradi česar Stane Klemenc tudi po napisani knjigi nadaljuje svoje ledene sanje. Ravno te dni se je s prijateljem, prav tako alpinistom in fotografom Bogdanom Kladnikom, odpravil na Grenlandijo. »Zelena deželo« bosta poskušala prečiti od zahodne do vzhodne obale, na poti pa bosta v snegu in ledu zagotovo kovala nove vroče načrte.

Irena Cerar Drašler

Park Škocjanske jame

Park Škocjanske jame, Fotomono grafija, več avtorjev, 2002

Narava je kot največji arhitekt sveta na koščku Slovenije, imenovanem Kras, pustila enkratne, čudovite vzorce površinskega in podzemnega sveta. Najlepši med njimi so Škocjanske jame pri Divači, ki jih je UNESCO že leta 1986, sicer kot edini naravni objekt v Sloveniji, vpisal na seznam svetovne naravne dediščine. Slovenski parlament

je, čeprav šele leta 1996, sprejel poseben zakon o Regijskem parku Škocjanske jame, Vlada RS pa je ustanovila javni zavod Park Škocjanske jame, ki skrbi za ohranjanje te naše naravne lepote in jo tudi predstavlja množici obiskovalcev.

Škocjanske jame so že zgodaj burile človekovo domišljijo. Podzemni svet, nedoumljivo delo narave, voda in kamen, življenje v temi ter v podzemnih potokih in jezerih, vse to je zbuvalo strahove in vzpodbudilo nastanek mnogih legend. Vendar je človekova radovednost sčasoma zmagala in zamenjala strahove z željo po raziskovanju in spoznavanju tega sveta. Jame so tako že v 19. stoletju dobile prve turistične poti. Legende so postale del kulturne dediščine okoliških prebivalcev, kras in kraške pojave pa nam je začelo razlagati znanstveno raziskovanje tega sveta. Sedanji gospodarski razvoj pa žal prinaša tudi nevšečnosti. Onesnaževanje tekočih voda se neustavljivo povečuje in s tem tudi ogroža ohranjanje lepote nadzemnih in podzemnih voda ter spravlja v nevarnost to dragoceno svetovno dediščino.

Poleg številnih publikacij in prospektov, ki govorijo in predstavljajo ta biser slovenskega krassa, je Fotomonografija Park Škocjanske jame prav tako dobrodošla in poučna knjiga. V njej je Borut Peric opisal Pot do zaščite in dejavnosti parka, Vplivno območje

parka ter Kulturno dediščino, Tomaž Zorman Škocjanski splet naravne dediščine, Andrej Kranjc Zgodovinski pregled in opis jam, Andrej Mihevc Klimo, geologijo in geomorfologijo, Rajko Slapnik Favno in Floro ter Peter Turk Arheologijo.

Poseben čar knjige pa so čudovite Fotografije več sodelavcev: Bogdana Kladnika, Boruta Lozeja, Boruta Perica, Slavka Polaka, Tomaža Zormanja idr. Fotografije osvetljenih dvoran s temnimi vhodi v rove, številnih slapov reke Reke, znamenitih ponvic, ki se dandanes le še redko napolnijo z vodo, velikih in nenavadno oblikovanih stalaktitov in stalagmitov, zavarovanih poti in mostov ter Velike in Male udorne doline so ponovljive, a vsakokrat enkratne. Rastlinski svet na površini (ruj, potonike, gorski kosmatec, zvončice, lilije, črn trn idr.) ter živalski svet v jami in na površju (jamski pajek, kuna belica, netopirji, zelenci, velika uharica itn.) krasita naravo in knjigo o njej.

Ciril Velkovrh

Franci Ekar sprejel Erwana Fouereja

Predsednik PZS Franci Ekar je 12. marca v prostorih PZS sprejel gospoda Erwana Fouereja, vodjo delegacije Evropske komisije, in mu na krajši slovesnosti izročil izkaznico člana planinske organizacije Slovenije »A« članarina. To je bilo že njegovo drugo uradno srečanje z vodstvom Planinske zveze Slovenije. V pogovoru sta bila predstavljena dejavnost in obseg delovanja PZS in v programu ekološke sanacije voda, za katero bo po izjavi g. Fouereja zagotovila sredstva Evropska unija, še za 8 planinskih koč. Ekologija je v Evropski uniji deležna posebne obravnave, zato ima tudi naš gorski svet ugodnosti. Gospod Fouere je tudi sam velik ljubitelj gorske narave in navdušen planinec. V Sloveniji najde, glede na razgibanost pokrajine, nešteto možnosti za krajše in daljše izlete, na katerih uživa ob pogledu na neokrnjeno naravo in si nabere novih

moči. Med bivanjem v Sloveniji se je povzpel na številne vrhove, med njimi tudi na Triglav. Predsednik PZS mu je dal brošuro slovenskih planinskih koč, da se bo letos laže odločil za obisk krajev, ki jih doslej še ni spoznal. Med drugim sta sklenila tudi dogovor o vzponu na Storžič.

Nagrada našemu dokumentarcu

Februarja je v Trstu potekal 9. Festival gorskega filma. V netekmovalnem delu prikazali številne filme, ki prinašajo pomembno sporočilo o gorah širom po svetu, v tekmovalnem pa so se pomerili filmi s širšega območja Julijskih Alp (Italija, Avstrija, Slovenija, pridružila pa se je še Hrvaška). Žirija, ki so jo sestavljali novinar Maurizio Losei, alpinistka Sandra Canestri in režiser Giampaolo Tenco, je glavno nagrado, stekleno Kugyjevo rožo scabioso trento, согласно podelila slovenskemu dokumentarcu Mednarodno leto gora 2003, ki je nastal na TV Slovenija; avtorica je že kar legendarna Marjeta Keršič Svetel. To je zanjo že tretja glavna nagrada na tem Festivalu. Posebno nagrado si je zagotovil še en slovenski film – »No Fiesta Pablo« režiserja Matjaža Fistravca v produkciji Studia Alp. Na mednarodnem področju se nagrade slovenskim gorniškim filmom kar vrstijo, nacionalna televizija pa je odpravila kakovostno in gledano oddajo, posvečeno gorništvu. Ob tem producira obilico zabavnih oddaj, ki – glede na gledanost – zabavajo le avtorje in urednike. Narobe svet!

Igor Maher

Srečku Čulku v spomin

Srečko se je rodil 21. marca 1924 v številni kmečki družini. Oče je umrl, ko so bili otroci še majhni, zato je mati sama vzgajala in vzdrževala številno družino. Srečko je osnovno šolo obiskoval v Grižah.

Po šolanju se je zaposlil v rudniku Zabukovica, v prostem času pa je sodeloval v društvu Sokol. Leta 1942 je bil mobiliziran v nemško vojsko, leta 1945 pa se je vrnil in se čez štiri leta poročil. Kot otrok je odraščal v idiličnem okolju, pod obronki Bukovice. Najbrž je lepota gora v okolici in njem zbudila ljubezen do narave, do gora. Ves se je zapisal planinstvu in postal član PD Zabukovica. Postal je planinski vodnik prve povojne generacije. Izredno rad je bil med mladimi in tako je bil na vseh dvajsetih taborih mladih planincev, ki so bili organizirani po raznih krajih Slovenije. V zahvalo so mu mladi dali častni zlati znak mladinske komisije pri PZS. Bil je tudi 168. prejemnik častnega znaka »Planinar transverzalec« za prehojenih 20 transverzal najmanj v dveh republikah takrat še skupne Jugoslavije in nosilec zlatega častnega znaka PZS. Z mladino je prehodil vse vezne planinske poti v Sloveniji, leta 1981 je opravil celotno slovensko transverzalo; kolikokrat je prehodil domače hribovje, pa bo ostalo skrivnost.

Poleg mnogih žensk iz domačega planinskega društva je na Triglav popeljal tudi svojo ženo Zlatico, ki je ponosna, da je imela tako skrbnega moža, ki je bil poleg tega še tak ljubitelj gora. V navdušene planince je vzgojil tudi svojega sina in vnuka. Zelo dejaven je bil tudi v društvu, ko je poleg že omenjenih del opravljal še mnoga druga, ki jih članom narekujejo zadolžitve.

Nenadna vrzel, ki je nastala v njegovi družini in v društvu, je nenadomestljiva. Zelo težko bomo nadaljevali njegovo delo tako vdano, tako kakovostno, kot ga je znal Srečko, vendar pa nas je s svojim zgledom močno zavezal, da skušamo na ta način omiliti bolečino. Umrli je 16. 1. 2003, pokopali pa smo ga štiri dni pozneje na pokopališču v Grižah. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Jože Jančič za PD Zabukovica

Ivanu Petroviču (1940–2003) v spomin

Našega Ivana ni več. Klicali smo ga Vanč, še bolj pa bi mu ustrezal vzdevek »Sin planin«, kajti narava in planine so bile preprosto del njega; ljudi je imel zelo rad, planine pa je neizmerno ljubil.

Pred dobrima dvema letoma se mu je izpolnila velika želja: ustanovili smo svoje planinsko društvo in ga poimenovali Skalca. Mnogi smo samo člani tega društva, Vanč pa je bil veliko več – bil je njegova duša in srce. Občudovali smo njegovo delovno vnemo, njegove zamisli in spretnosti. Predvsem pa smo ga in ga še spoštujemo kot marljivega človeka, ki je sleherno idejo začel uresničevati, ko drugi še nismo niti vedeli, če je sploh uresničljiva. Tako se danes mnogi brez strahu, da bi med slivniškimi ribniki in Hočami zašli v močvirje, sprehajamo po skrbno označeni poti, ki jo je Vanč izboljševal z novimi in novimi variantami. Okras obeh krajev sta lično izdelani oglasni deski društva, ki ju je izdeloval ure in ure z vso ljubeznijo, kar je premore človek, ki samo daje in ničesar ne pričakuje. In ko bomo sopihali na Pohorje po »Ivanovi poti«, prav gotovo ne bomo redki tisti, ki bomo iskreno želeli, da bi bil z nami. Kajti hoja v planine z Vančem je bila veliko več kot samo planinarjenje: bila je tovarništvo in bila je pesem. Darinka Meško – Obreht

Janezu Grebencu (1908–2002) v spomin

Janez se je že zgodaj vključil v planinske vrste, saj je že leta 1938 postal član planinske organizacije v Celju, kjer je bil zaposlen na železnici. Po rodu je bil iz Ribnice, zato je na raznih planinskih srečanjih znal povedati šale v pristnem ribniškem narečju. Po koncu vojne je nastopil prvo službo na železniški postaji Zagorje in se takoj aktivno vključil v tamkajšnje planinsko društvo, vendar se je že leta 1948 moral preseliti v sosednjo Litijo, s tem je zamenjal tudi društvo. Postal je tajnik PD Litija in je aktivno sodeloval v raznih akcijah ob graditvi doma na Jančah. Leta 1956 ga je služba popeljala nazaj v Zagorje in tam je ostal vse do upokojitve. Ob tem se je vrnil tudi v PD Zagorje. Ko so leta 1962 sedež KOZD (današnjega meddruštvenega odbora zasavskih PD – MDOZPD) prestavili v Zagorje, je Janez postal njegov tajnik. Tri leta pozneje je prevzel posle blagajnika in je do leta 1983, ko so sedež prenesli v Sevnico, še večkrat opravljal različne funkcije. V tem obdobju je bil tudi več kot deset let predsednik društvenega nadzornega odbora. Ker je skrbel tudi za evidenco izdajanja značk Zasavske planinske poti, se ga spominjajo mnogi, ki so to pot prehodili in od njega dobili značko.

Za vse, kar je Janez storil za MDO, društvo in planinstvo nasploh, je prejel številna priznanja: zlati znak MDO, srebrni in zlati znak ter plaketo PZS, srebrni in zlati znak PZJ in plaketo zaslužnega člana PD Zagorje. Zaradi slabega zdravja je zadnjih pet let prebil v domu starejših občanov na Izlahkah. Ob vsakem srečanju se je zanimal za delo v društvu in v MDO, ob slovesu pa je vedno naročil: »Pozdravi mi vse člane upravnega odbora društva in sodelavce v MDO.« Kljub zdravstvenim tegobam je dočkal častitljivih 94 let. Ker sem ga dobro poznal, lahko zapišem, da je Janez z dušo in srcem živel za planinstvo.

Lojze Sajovic

IZZIV POPOLNOSTI

NOTRANJNI PODPLAT

INTEGRIRANI KONCEPT VRETENC

GARMONT

TRJE TROKOLNA
R2 NAGEVI

UPORABNA
**POHODNIŠTVO
ZA VSAK DAN**

INTEGRIRANI KONCEPT VRETENC
VIBRAM® PODPLAT

TESTIRAN
J. HEGER

KORALJ
CORTINA

KOEFICIENT
PRILAGODLJIV IN UDISEN
STABILNOST IN OPORA

IZKUSITE
15. SEPTEMBER 2007

LOVČIČA
R2 TRAIL LITE

000RRR-000

GARMONT

IDLU SPORT T. +386 1 423 2491 E. idlu@idlusport.si